

Proposta d'activació de la Presó de Mataró

Mº DEL MAR SOTERAS MARCH. Projecte final 2009. Màster en Gestió del Patrimoni Cultural. UB

SUMARI

1ª Part: Introducció

1. Definició del projecte	3.
1.1. Presentació	3.
1.2. Rellevància del tema	3.
1.3. Característiques generals	4.

2ª Part: Anàlisi de la situació.

2. Justificació de la proposta	7.
2.1. Motivació institucional	8.
2.2. Actualitat de la proposta	9.
2.3. Anàlisi del territori	13.
2.3.1. Població del municipi	13.
2.3.2. Centres d'ensenyament i població escolar	14.
2.3.3. Associacions i entitats	15.
2.3.4. Turisme	16.
2.3.5. Mitjans de transport	17.
2.3.6. Evolució i tendències de futur	18.
2.4. Conclusions	20.
3. Context local i paral·lels	21.
3.1. Altres equipaments patrimonials i activitats culturals a la ciutat	21.
3.2. Altres equipaments patrimonials dedicats a la mateixa temàtica al territori	21.
3.3. Altres paral·lels	23.
4. Situació actual de l'element patrimonial	26.
4.1. Descripció dels principals paràmetres de l'element patrimonial	26.
4.2. Descripció de l'espai	27.

3ª Part: Proposta de reactivació.

6. Objectius generals	31.
7. Descripció dels elements del projecte patrimonial	33.
7.1. Indicacions per a l'elaboració del projecte arquitectònic	33.
7.1.1. Criteris de restauració i intervenció	33.
7.1.2. Condicions de seguretat	34.
7.2. Circulació i itinerari	35.
7.3. Proposta d'intervenció museològica i museogràfica	36.
7.3.1. Premisses per la intervenció museològica i museogràfica	36.
7.3.2. Tema principal i desenvolupament dels continguts per àmbits	36.
7.3.3. Tipologia de recursos i estratègies museogràfiques emprades	37.
7.4. Proposta de funcionament	56.
7.4.1. Reubicació de les entitats	56.
7.4.2. Forma de realització de la visita	56.
8. Difusió i comunicació	58.
8.1. Difusió i didàctica	58.
8.1.1. Entorn virtual i material promocional	58.
8.1.2. Activitats complementàries	59.
8.2. Comunicació	61.
9. Cronograma	62.
10. Recursos econòmics	63.
10.1. Inversió	63.
10.2. Ingressos	64.

Annexes:

• Bibliografia	65.
• Annex documental	66.

I: Introducció

1. DEFINICIÓ DEL PROJECTE

1.1. Presentació

Una construcció arquitectònica no és mai un element mut o silenciós, tot el contrari, és reflex de l'època en que va ser erigida, de les persones que van alçar-la, de la finalitat a que estava destinada i dels diferents usos que se li ha donat al llarg del temps. Cada construcció és, a la vegada, testimoni del pas dels anys i de la transformació del seu context cultural, social i polític.

En parlar d'un edifici penitenciari això encara es fa més evident i pren més força. La presó esdevé un element testimonial gairebé simbòlic, perquè és un reflex directe de la societat, del seu sistema de poder i de l'estructuració del seu control social. La presó no sols ha funcionat com a instrument per a mantenir, consolidar i perpetuar un sistema, sinó que constitueix el nucli mateix d'aquest exercici de poder.

La presó de Mataró, construïda per l'arquitecte Elies Rogent l'any 1853, mostra un gran valor patrimonial de caràcter material, ja que es tracta del primer exemple d'aplicació del model panòptic construït a l'Estat espanyol, seguint de forma directa les corrents penitenciàries reformistes europees del segle XVIII i XIX. I al mateix temps, mostra un gran valor patrimonial de caràcter testimonial i immaterial, ja que a través de la seva història i de la de les persones que van ser recloses dins dels seus murs podem conèixer els batecs convulsos del segle XX a Catalunya.

El present projecte pren l'edifici de la presó com a eix central al voltant del qual poder reflexionar com va viure Mataró el període de la Guerra Civil i de la Postguerra i, concretament, la repressió sistemàtica a la que va veure's sotmesa la seva població un cop va finalitzar el conflicte i es va instaurar el règim totalitari franquista. La divisió social entre vencedors i vençuts va ser prolongada més enllà de l'1 d'abril de 1939 i practicada de manera permanent pel règim, aplicant el càstig exemplar a tots aquells que havien defensat la legitimitat republicana durant la guerra i a tots aquells que mostressin oposició o no adhesió al nou estat.

Després de 30 anys de silenci pactat per part dels poders públics democràtics s'ha iniciat una important tasca de restitució de la memòria a través de la condemna del règim franquista i la dignificació de totes les persones que van morir durant el conflicte, que van viure l'exili, que van ser executades durant la dictadura o que van ser perseguides i castigades per les seves idees.

L'estudi sobre el paper de la presó de Mataró durant aquest període ens permet conèixer i aprofundir en un passat col·lectiu que es troba encara parcialment silenciats, retre un homenatge a aquelles persones que van viure les injustícies i els horrors de la dictadura i reflexionar sobre l'univers penitenciari franquista i els múltiples espais de repressió que va crear dins del territori espanyol.

La presó esdevé un lloc de memòria des del que poder reflexionar sobre l'experiència viscuda per tantes persones i recuperar les veus d'aquells que l'havien perdut. Recuperar i conèixer la seva memòria és del tot necessari per destruir la negació i evitar l'oblit.

1.2. Rellevància del tema

Aquest any s'està commemorant el final de la Guerra Civil i l'inici de la llarga dictadura franquista. Les commemoracions estan centrades sobretot en l'episodi de l'exili. A mesura que les tropes nacionals anaven avançant per territori republicà milers i milers de persones deixaven casa seva i encaminaven el llarg trajecte envers la frontera i la incertesa. La por i el dolor de l'exili es barrejava amb el de les persones que restaven en territori espanyol. La tragèdia del no retorn se sumava al silenci imposat dels que es quedaven.

Amb el final de la guerra no va arribar la pau, sinó una profunda divisió entre vencedors i vençuts i la repressió, les depuracions i la persecució de tot signe d'oposició, de desafecció o d'identitat. El moviment contrarevolucionari i antidemocràtic havia sorgit, el juliol de 1936, com a reacció enfront del sistema republicà. Els vencedors tenien la voluntat de crear un estat nou,

mitjançant el qual es pogués evitar tornar a una situació semblant a la que havia propiciat la proclamació de la II República. El nou sistema estava caracteritzat per l'autoritarisme, pel centralisme polític i administratiu, pel protagonisme de l'exèrcit i pel sotmetiment total dels desafectes, que calia atemorir i controlar amb procediments repressius.

El resultat immediat va ser la creació d'una extensa legislació repressiva, les lleis van imposar-se en tots els ordres de la vida quotidiana, i la multiplicació dels espais de reclusió per tal de contenir tota aquella població que havia comès el "delicte" d'oposar-se al cop d'estat i al règim feixista. Moltes de les detencions eren totalment arbitràries i una simple denúncia era suficient perquè qualsevol persona fos detinguda i ingressés a la presó. Centenars de milers de persones d'arreu de tot l'Estat van patir el "càstig exemplar", algunes d'elles van ser executades després de consells de guerra sumaríssims, d'altres van ser empresonades, ja sigui en centres penitenciaris, com en camps de concentració o batallons de treballadors. Els primers anys de postguerra la massa carcerària espanyola va saturar presons i presidis i es va expandir per convents, sanatoris, casernes o seminaris. La finalitat d'aquest gran univers penitenciar no era només la de vigilar o castigar, sinó la de doblegar i transformar consciències i identitats.

En els últims anys de la dictadura van començar a sorgir les primeres veus de denúncia envers el sistema penitenciar franquista. És el cas de la Asociación de Ex-presos y Represaliados Políticos Antifranquistas, que l'any 1965 sorgia com a coordinadora per tal de reivindicar el dret a l'amnistia i la llibertat dels presos i el reconeixement del seu paper com a víctimes. És el cas, també, d'alguns testimonis que començaven a trencar el silenci difonent la seva experiència i les seves reflexions a través d'articles i publicacions. Tot i que aquesta lluita es va iniciar paral·lelament al procés de transició envers la democràcia, fins fa relativament pocs anys no s'ha vist generalitzada i consolidada, donant els seus primers fruits a través de múltiples publicacions, exposicions, documentals i sobretot, actes de commemoració i homenatge.

L'experiència de l'Estat espanyol és extrapolable a la viscuda en altres països que han patit règims dictatorials, amb les conseqüents pèrdues de llibertats i la imposició del control, la repressió i el càstig. El coneixement de casos de països com Alemanya o Itàlia, i, en una cronologia més avançada, d'Argentina o Xile, mostren com aquest moviment popular de recuperació de la memòria i els treballs engegats per part dels estaments polítics cada cop prenen més força. Aquests casos poden servir per fer-nos reflexionar més profundament sobre els règims totalitaristes del passat i els que encara avui, en més o menys grau, i de forma més o menys subtil, encara perduren.

Tot i ser construïda en una cronologia molt anterior, la presó de Mataró va tenir un paper clau durant el període de la guerra i la postguerra a la comarca del Maresme, ja que totes aquelles persones que eren detingudes a la mateixa ciutat o en poblacions properes, passaven per dins dels seus murs abans de ser derivades a altres centres de reclusió. L'estudi de la presó ens permet conèixer com funcionava aquest sistema repressiu i penitenciar, quin era el paper de les presons de partit i donar visibilitat i veu a les seves víctimes.

L'explicació d'aquests fets in situ no fa més que contribuir a una millor comprensió i una major reflexió. La conservació d'un lloc des d'on poder difondre aquesta memòria i poder establir reflexions envers aquest passat recent i el present que estem vivint és molt necessari.

1.3. Característiques generals

L'any 2001 la presó de Mataró va ser declarada Bé Cultural d'Interès Nacional pel Govern de la Generalitat de Catalunya en categoria de monument històric. Aquesta decisió va ser presa tenint en compte la singularitat de l'edifici i el seu gran valor patrimonial, ja que es tracta del primer exemple d'aplicació del model panòptic a l'Estat espanyol. En aquest sentit, el present projecte pretén aconseguir la posada en valor i l'activació d'aquest element patrimonial arquitectònic de primer ordre.

El projecte consisteix, a grans trets, en:

- L'obertura al públic de l'edifici que, tot i tenir un valor patrimonial de tanta rellevància, encara no pot ser visitat lliurement.
- L'habilitació d'alguns dels espais de la presó per a la seva visita.
- La museïtzació parcial de l'edifici amb la finalitat d'explicar els seus orígens i el seu valor arquitectònic, a mode d'introducció, i, la repressió durant la Postguerra i la Dictadura i el sistema penitenciar franquista, amb més profunditat.

Aquesta posada en valor pren la forma d'una exposició de caràcter temporal, d'una durada d'un any. Un cop finalitzada, però, l'edifici es mantindrà obert al públic, en uns dies i hores concrets, i el visitant podrà conèixer la seva història a través d'uns elements museogràfics de caràcter permanent.

Al mateix temps, la posada en valor de la presó vol constituir quelcom viu i en procés de transformació que propiciï la generació d'un moviment de recuperació de la memòria a la ciutat, a través de la investigació, del recull de testimonis orals de víctimes o de familiars i de l'establiment de contactes entre entitats i associacions dedicades a aquesta tasca tant de la ciutat com d'arreu de Catalunya i de l'Estat.

Per la complexitat i extensió del tema, per la gairebé inexistència d'historiografia local i, per la dificultat, per una sola persona, de localitzar i estudiar tota la documentació que ha arribat als nostres dies i que es troba molt dispersa, i, de recuperar un nombre significatiu de testimoniatges, aquest projecte, a nivell documental, pren el caràcter d'esbós.

S'ha de tenir en compte, al mateix temps, que l'elaboració d'un projecte executiu requeriria la formació d'un equip de professionals provinents de diferents disciplines, com historiadors, documentalistes, museògrafs o dissenyadors. En aquest sentit, el present treball pren la forma d'un projecte bàsic, que busca establir unes bases i directrius generals per tal de poder ser materialitzat a posteriori.

II: Anàlisi de la situació

2. JUSTIFICACIÓ DE LA PROPOSTA

El projecte de posada en valor de la presó mitjançant una mostra expositiva que tregui a la llum el tema del sistema repressiu i penitenciari articulat per la dictadura franquista i com va ser viscut per la població mataronina, té en compte la seva vigència i la sensibilització d'amplis sectors de la societat envers les víctimes del règim i la recuperació i dignificació de la seva memòria.

Tota posada en valor d'un element patrimonial o tot projecte de caràcter cultural, amb la inversió d'esforços i de recursos econòmics que comporta, ha de respondre a un interès i unes necessitats socials. Si no es fes així, podria caure's en un exercici d'imposició vertical, desconnectat dels interessos reals de la ciutadania.

És en aquest sentit que per poder valorar la viabilitat i sostenibilitat, tant econòmica com social, d'un projecte, cal tenir presents els diversos factors que l'envolten, l'influeixen i el determinen. És necessari analitzar el context del que parteix el projecte i en el que s'inserirà, per tal de poder detectar quines són les oportunitats i els obstacles amb els que es pot trobar.

El present apartat esdevé un reflex de quina és la situació del context actual del que parteix el projecte.

2.1. Motivació institucional

L'edifici de la presó de Mataró és de titularitat municipal i des de l'any 1996, en que va deixar de funcionar com a dipòsit de detinguts, ha estat cedit a diverses entitats i associacions locals per tal de que poguessin desenvolupar-hi les seves activitats. Primer va ser la colla castellera de Mataró, els Capgrossos, i, actualment, hi tenen el seu espai l'Associació de Pressebristes, l'Associació Sant Lluc per l'Art i els Armats de Mataró.

Amb la cessió de la presó a aquests col·lectius l'Ajuntament ha mostrat un interès per a donar-li un ús social i convertir-la en un centre aglutinador d'entitats dedicades a les tradicions populars i a la cultura. Des del propi Ajuntament, doncs, ha existit una voluntat real d'invertir en la millora de l'espai i en la seva dinamització a través del desenvolupament de les activitats d'aquestes entitats. L'administració ha impulsat la realització de tasques destinades al manteniment de l'edifici per tal d'assegurar la seva conservació, millorar el seu accés i adequar algunes sales per a les referides entitats.

Tot i aquestes actuacions, però, no hi ha hagut una posada en valor real de l'edifici, no hi ha hagut una patrimonialització com a tal. Tot i donar un nou ús a l'espai, no s'ha promogut l'estudi i el coneixement d'aquest element patrimonial i de la seva història. La presó segueix estant tancada en si mateixa, ja que no s'hi pot accedir lliurement i només es permet l'entrada als membres d'aquestes associacions o a més gent quan, aquestes, realitzen alguna activitat de caràcter públic. Tot i tractar-se d'un BCIN, la única informació que pot tenir el ciutadà o el visitant és la que apareix en un petit plafó situat a un lateral de la façana principal. En les rutes guiades per la ciutat organitzades per l'Institut Municipal d'Acció Cultural (IMAC) i el Museu de Mataró hi consta l'edifici de la presó, però no es pot accedir al seu interior.

En relació a l'estudi sobre la història recent, concretament sobre el període de la Guerra civil i de la Postguerra a la ciutat, l'Ajuntament ha mostrat un paper més actiu i ha promogut accions per tal de recolzar-lo i difondre'l. Tot i tractar-se, en major part, d'iniciatives que han sorgit de la mateixa ciutadania, el consistori les ha escoltat i ha actuat en conseqüència. En són mostra el suport a entitats com el Grup de Recerca de la Memòria Històrica de Mataró o el Grup d'Història del Casal i, a historiadors locals que han realitzat estudis relacionats amb el tema.

Al mateix temps l'Ajuntament ha impulsat actes de commemoració a les víctimes de la guerra i la dictadura. En són exemple monuments com l'erigit l'any 2007 al cementiri de la ciutat, assenyalant la fossa comuna on hi ha enterrades persones afusellades durant el franquisme a Mataró, o, l'erigit l'any 2005, a la Platja del Callao commemorant aquelles persones que des de la ciutat van emprendre el Camí del Nord, el camí de l'exili cap a França.

Monument a les víctimes de la dictadura

Monument al Camí del Nord

Tot i evidenciar-se que actualment les institucions públiques locals no han iniciat cap procés específic de restitució de la memòria històrica i per tant no han engegat polítiques públiques amb aquesta finalitat. I que, al mateix temps, ja han intervingut en l'edifici de la presó, amb la instal·lació, tot i que amb caràcter provisional, d'aquestes entitats. Un projecte d'aquest tipus pot ser molt interessant, ja que permetria, per una banda, **donar a conèixer a la ciutadania la seva història recent i impulsar un procés de participació mitjançant la recuperació de testimonis orals o de familiars de víctimes, recolzant les iniciatives que han sorgit de la mateixa ciutadania i d'historiadors locals.** I, per l'altra, **fer de la presó un espai visitable que atregui l'interès, pel seu caràcter únic, de visitants locals i forans.**

2.2. Actualitat de la proposta

Una intervenció d'aquest tipus té per objectiu superar l'oblit i el silenci que durant quaranta anys de dictadura i trenta anys de democràcia van imposar-se a la memòria col·lectiva, afegint-se al progressiu interès que desvetlla l'estudi i el coneixement, no solament acadèmic sinó també ciutadà, d'aquest període. El present projecte es mostra com una aposta envers la memòria col·lectiva, part fonamental i inseparable del patrimoni cultural.

Molt abans de que sorgissin les polítiques públiques de memòria a l'Estat espanyol, la mateixa societat va iniciar un procés de trencament envers el silenci en el que semblava que havia quedat el període de la dictadura. Van començar a sorgir veus de testimonis, que explicaven l'experiència viscuda, i d'historiadors que reflexionaven de forma crítica sobre els episodis

històrics recents per tal de tornar a explicar-los trencant els mites al damunt dels quals s'havia erigit el règim¹.

Moltes d'aquestes primeres veus eren les d'expresos o de familiars de represaliats de la dictadura, que a través de publicacions o d'actes d'homenatge, buscaven dignificar la memòria de tants d'altres que com ells havien patit la repressió, les tortures i vexacions i la privació de llibertat, amb l'horror i incertesa que comporta. Al mateix temps van anar sorgint de forma espontània associacions i col·lectius que agrupaven a testimonis, familiars i gent sensibilitzada al respecte. N'és exemple l'Associació Catalana d'Expresos Polítics del Franquisme que va ser finalment legalitzada l'any 1976.

Tot i els trenta anys de democràcia, no ha estat fins fa relativament poc temps que aquesta necessitat mostrada per part de la societat, d'explicar de nou la història i de restituir la memòria col·lectiva, no ha arribat als estaments polítics, iniciant-se una legislació sobre el passat i un desenvolupament de polítiques públiques d'intervenció. És en aquest sentit que van sorgir la Ley de Memoria Històrica, aprovada el 20 de desembre de 2007, i la Llei del Memorial Democràtic, a Catalunya, aprovada el 24 d'octubre del mateix any.

A continuació es recullen diverses experiències que mostren quina és la vigència del tema.

- **Tasca del Memorial Democràtic**

La tasca de la Direcció General de la Memòria Democràtica de la Generalitat, a través del Memorial Democràtic, ha promogut una sèrie d'accions relacionades amb les víctimes de la repressió i el sistema penitenciari franquista que són interessants de tenir en compte a l'hora d'elaborar aquest projecte.

El Memorial ha recolzat l'estudi i la difusió d'aquest tema des de diferents perspectives, com en són exemple, la recuperació de la documentació conservada a diferents arxius, com és el cas de l'estudi i digitalització dels expedients personals de presos provinents de diferents centres penitenciaris conservats a l'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC) o la identificació dels noms i dates de les execucions efectuades per ordre dels diferents Tribunals Militars de Guerra durant la

¹ Entre les obres més rellevants podem esmentar, a mode d'exemple, les següents publicacions: Solé, Queral (2004): *A les presons de Franco*. Barcelona: Proa; Serrano, Rodolfo i Serrano, Daniel (2002). *Toda España era una cárcel. Memoria de los presos del franquismo*. Madrid: Aguilar; Associació Catalana d'Expresos Polítics (2001) *Notícia de la negra nit. Vides i veus de les presons franquistes (1939-1959)*. Barcelona: Diputació de Barcelona; Solé i Sabaté, J. M. (1985): *La repressió franquista a Catalunya, 1938-1953*. Barcelona. Edicions 62; Cuevas, Tomasa (1979). *Mujeres en las cárceles franquistas*. Madrid: Casa de Campo; Suárez, Àngel. Colectivo 36 (1976). *Libro blanco sobre las cárceles franquistas, 1939-1976*. Paris: Ruedo Ibérico.

postguerra i el franquisme. Al mateix temps, el memorial ha impulsat el rescat de la memòria oral, mitjançant projectes de recuperació de testimonis i de familiars de víctimes. I el recolzament d'una gran varietat d'iniciatives, investigacions històriques, actes de commemoració, publicacions, exposicions o documentals.

- **Exposicions**

Les mostres expositives fetes en relació amb aquest tema han estat relativament poques i totes estan datades amb una cronologia molt recent. Aquest fet ens mostra com es tracta encara d'un tema que es troba parcialment silenciats i com darrerament s'estan començant a impulsar diversos projectes per tal de difondre'l.

El coneixement i anàlisi d'aquests diferents exemples ens és molt útil per tal de realitzar el present projecte.

- **Les Presons de Franco**

Aquesta exposició, organitzada pel Museu d'Història de Catalunya l'any 2004, mostrava per primera vegada a l'Estat espanyol una de les cares més fosques del franquisme, la presó com a destí dels opositors del règim i com a instrument de control social.

La mostra va ser organitzada per iniciativa de l'Associació Catalana d'Expresos polítics, prenent el relleu al "Congrés sobre els Camps de Concentració i el Món Penitenciari a Espanya durant la Guerra Civil i el Franquisme", organitzat dos anys abans pel CEFID (Centre d'Estudis sobre les èpoques Franquista i Democràtica) i el mateix MHC.

"Les Presons de Franco" naixia amb el convenciment de la necessitat de recuperar i reivindicar la memòria dels milers de persones que van patir i morir a les presons franquistes. Els seus objectius eren els de mostrar la realitat i l'abast polític social de les presons, fer comprendre la funció de la tortura i del sistema penitenciari com un mecanisme de domini, fer paleses les condicions de vida i l'efecte de la presó en la vida dels presos i en el seu entorn familiar i, al mateix temps, documentar i presentar objectes i símbols d'aquell univers penitenciari.

En el marc de la mostra expositiva es van organitzar diverses activitats complementàries, com eren les visites guiades gratuïtes per a tots els públics, visites per a grups escolars, l'elaboració d'un Dossier Educatiu descarregable per Internet per tal de preparar, des del

centre d'ensenyament, la visita a l'exposició, i l'organització de les sessions d'Història Viscuda, per a grups d'ESO i Batxillerat. Aquestes sessions-taller permetien que els més joves s'acostessin a les víctimes de la repressió i de la privació de llibertat franquistes, possibilitant un diàleg intergeneracional.

Imatges de l'exposició *Les Presons de Franco* al MHC

- **Preses de Franco**

Aquesta exposició va poder-se visitar al Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaison de Barcelona, del desembre de 2008 al febrer de 2009. Es tracta d'una mostra produïda per l'Associació Catalana d'Investigacions Marxistes, amb la col·laboració del Memorial Democràtic, la Universitat de València i el Govern de les Illes Balears. "Preses de Franco" és una exposició de caràcter itinerant que abans d'arribar a Barcelona s'havia pogut veure a València i Palma de Mallorca, i que, després de poder-se visitar a la capital catalana va ser presentada a Madrid.

L'exposició, fruit d'un exhaustiu procés de documentació, tenia l'objectiu de visibilitzar les experiències de les dones empresonades durant el franquisme, establint un diàleg entre memòria i història, i entre testimonis i imatges, que permetien que el visitant s'acostés a la realitat des d'una perspectiva gairebé biogràfica. La mostra transmetia experiències com les de la humiliació, la massificació, la supervivència, la solidaritat o la lluita reivindicativa.

Paral·lelament es van organitzar diverses activitats, com conferències, xerrades de testimonis i espectacles poètics i musicals.

Imatges del fulletó i de l'exposició *Preses de Franco*

o La presó de les Corts

L'anàlisi d'aquest projecte és molt interessant, ja que es tracta d'una mostra virtual que pren, al mateix temps, un caràcter de memorial. La presó de dones de les Corts, situada a la Diagonal, va ser enderrocada per construir-hi un centre comercial. Aquest edifici, que va recloure milers de preses des de temps de la República i que va ser el principal centre penitenciari per a dones durant la postguerra i la dictadura, encara no ha estat reconegut per part dels estaments públics. A l'edifici que ocupa l'antic solar de la presó cap placa no recorda aquell obscur i perllongat passat que va abastar fins l'any 1955, data en la que va ser tancada.

És per aquest motiu que historiadors i testimonis s'han mobilitzat per tal de crear un lloc web a través del qual explicar d'una manera molt exhaustiva els orígens de la presó, la seva història i la d'algunes dones que van passar-hi, mitjançant un recull molt extens d'imatges, documents, testimonis i referències bibliogràfiques i documentals.

Imatges del portal web sobre la Presó de dones de les Corts

o El Camp de la Bóta

Aquesta exposició s'allunya en certa manera de les anteriors, pel fet de centrar-se, no en el sistema penitenciari, sinó en la repressió de la postguerra i, concretament, en les execucions efectuades al Camp de la Bóta de Barcelona entre 1939 i 1952.

La mostra parteix d'un projecte de l'artista Francesc Abad plantejat durant el Fòrum de les Cultures, en clau d'homenatge als morts per la repressió franquista en el tros de platja que es troba entre Barcelona i Sant Adrià del Besòs, que va ser urbanitzada per a l'ocasió sense cap tipus de recordatori envers els fets que hi havien tingut lloc.

L'exposició va ser inaugurada l'any 2004 a l'Espai d'Art de Girona i va ser concebuda com a part d'un projecte global que incloïa una pàgina web, la publicació d'un dossier i d'un catàleg i l'edició de cartells. Es tractava d'un projecte itinerant que, a partir de 2005, va iniciar un recorregut per 11 municipis de la província amb la col·laboració de la Diputació de Barcelona. Cada versió estava realitzada conjuntament amb historiadors locals que s'encarregaven de la documentació i recopilació de testimonis i documents gràfics.

Mataró va ser una de les ciutats escollides per a formar part d'aquest projecte. El 31 de març de 2006 l'exposició va ser inaugurada al Museu de Mataró des del que recuperava la memòria dels tretze mataronins documentats afusellats al Camp de la Bóta, a través de la documentació conservada en els arxius, fotografies i la projecció de les entrevistes realitzades als seus familiars.

Imatges del Camp de la Bóta i de l'exposició de Francesc Abad

Al voltant de l'exposició van organitzar-se una sèrie d'activitats complementàries com la visita guiada a l'exposició, la presentació del llibre "La guerra civil a Mataró" de la historiadora Margarida Colomer, un cicle de conferències i una jornada titulada Art i Memòria, on van

participar el mateix Abad i diferents artistes amb l'objectiu de reflexionar i debatre al voltant de la relació entre art, política i memòria col·lectiva.

Es tracta d'un projecte encara obert i en transformació, que permet que a través de la pàgina web, aquelles persones que ho desitgin puguin fer-los arribar informació relacionada amb aquell familiar o conegut que va ser represaliat pel règim franquista.

Imatges de la presó de Carabanchel i de l'exposició a la sala Latinarte

- **Reivindicacions per la salvaguarda de centres penitenciaris**

Recentment han sorgit alguns casos emblemàtics de com la ciutadania i altres sectors de la societat s'han mobilitzat davant l'amenaça d'enderroc d'edificis penitenciaris, amb la conseqüent pèrdua de la memòria del seu passat. Com a més significatius, podem esmentar els casos de la Presó de Carabanchel de Madrid i de la Presó Model de Barcelona.

L'anàlisi d'aquests dos casos ens permet tenir una idea aproximada de quin és el grau de sensibilització de la ciutadania envers aquest tipus d'elements patrimonials, considerats "incòmodes" per a determinats estaments públics o sectors de la societat.

- **La Presó de Carabanchel**

L'enderroc de la presó de Carabanchel va iniciar-se el mes d'octubre de 2008, després de múltiples reivindicacions per part d'associacions d'expresos, d'associacions de veïns i de gent sensibilitzada amb el tema. L'edifici va ser enderrocat per destinar la major part dels seus terrenys a la construcció de vivendes. Aquest solar es troba en un dels districtes més poblats de Madrid, amb una densitat de població molt alta i amb un gran dèficit equipacional fruit d'un desenvolupament urbanístic històricament basat en l'especulació, amb l'únic objectiu de construir el major nombre de vivendes possible, sense deixar superfícies per la construcció d'equipaments o espais públics.

Les mobilitzacions veïnals i associatives anaven destinades a canviar aquest pla oferint una alternativa que s'ajustés més a les seves necessitats, cobrint els dèficits reals del barri. Enlloc de les vivendes planejades, es proposava un ús social dels terrenys, amb la construcció d'una residència per la tercera edat, un hospital i un centre cultural, que s'ubicaria en la part central del panòptic, que seria conservat amb aquesta finalitat. Aquest espai es destinaria a un centre de la memòria, on s'explicaria la història de la presó i es recordaria l'experiència dels presos que van passar-hi.

Aquesta voluntat ciutadana va xocar amb els interessos econòmics i polítics de l'Ajuntament i de la Comunidad de Madrid i va fracassar. Tot i això, el moviment social per la transformació del pla i la salvaguarda de la memòria de Carabanchel segueix estant molt actiu. El 18 de gener de 2008, per exemple, l'Associació de Veïns d'Aluche amb la col·laboració de diferents fotògrafs professionals van inaugurar a la Sala Latinarte l'exposició fotogràfica "*Cárcel de Carabanchel, de la represión al olvido*". A més de les imatges exposades es mostrava un recull de documentació històrica i diversos materials recuperats de la presó, per il·lustrar l'important paper de Carabanchel durant la dictadura franquista, amb la intenció de fer d'aquest acte cultural i reivindicatiu un exercici de memòria. En aquests moments la mostra pot ser visitada *on line*.

- **La Presó Model de Barcelona**

La presó Model de Barcelona va ser creada l'any 1904 i des de llavors ha tingut un ús penitenciar contínuat. Recentment s'ha aprovat el seu tancament i el trasllat dels seus presos a un nou centre ubicat a la Zona Franca. Les instal·lacions de la Model es mostraven obsoletes degut a la saturació en la que es troben i a l'antiguitat de les seves infraestructures. Tot i que es tracta d'un projecte a llarg termini, des de la Generalitat i l'Ajuntament ja s'ha començat a plantejar el nou ús que es donarà als seus terrenys.

A diferència de Carabanchel, sembla ser que hi ha hagut una major sensibilitat per part dels estaments públics a l'hora de plantejar el futur de la presó, analitzant la realitat del barri on s'insereix i tenint present les necessitats dels seus ciutadans. El projecte plantejat conserva les estructures de la presó, el panòptic central i els diferents braços, enderrocant tots els elements perimetrals de tancament i obrint l'edifici a la trama urbana de l'Eixample. La voluntat de donar un ús social a l'edifici es veu reflectit en el projecte d'una residència de

gent gran, un centre de dia, un centre d'Educació Infantil i Primària, d'una escola bressol i un equipament poliesportiu. Al mateix temps es construirà un aparcament soterrat i es destinarà una part del sòl a ús terciari, vivendes i comerços.

La presó Model allotjarà un espai de memòria que s'ubicarà a l'ala cinquena del panòptic. En aquesta ala s'hi crearà un espai memorial del presidi, a través del qual es podrà conèixer els orígens de la presó, la seva història i retre un homenatge als presos de tots els temps que van passar per dins dels seus murs.

Imatges de la presó Model (anys 1933 i 1944) Projecte de rehabilitació de la presó (2009)

L'Ajuntament el mes de gener del present any 2009. Les dades estadístiques ens mostren com en els darrers cinc anys la població de la ciutat ha augmentat considerablement, creixent, aproximadament, en 8.900 habitants. Aquest augment, però, mostra una lleugera estabilització, ja que és inferior al mostrat en etapes anteriors.

Si s'analitza la procedència d'aquesta població, trobem com, segons dades recollides en el Padró de 2008, el 59,6% del total dels habitants de Mataró són nascuts a Catalunya. A continuació, veiem com un 24,8% de la població de Mataró és nascuda en altres regions de l'Estat espanyol, sent Extremadura i Andalusia les comunitats des d'on procedeix la seva majoria. Per últim, trobem com la població estrangera immigrada representa el 15,56% del total de la població.

Distribució de la població segons barris i lloc de naixement. 1 de gener de 2008													MATARÓ
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
Catalunya	3.087	21.021	3.257	4.846	4.897	3.410	6.213	2.371	14.668	4.791	2.929	71.490	
Pais Basc	13	59	11	8	8	11	22	8	41	14	12	207	
Castella - La Manxa	31	269	85	158	159	125	204	125	654	153	96	2.059	
Pais Valencià	23	255	41	36	40	25	58	15	127	79	32	731	
Andalusia	177	1.673	656	1.430	948	1.035	1.425	707	4.197	1.084	784	14.116	
Castella - Lleó	43	431	80	171	102	102	85	38	300	160	93	1.605	
Extremadura	54	509	194	468	344	299	526	206	2.435	462	399	5.896	
Balears	7	40	7	4	7	5	12	4	20	7	10	123	
Galícia	12	148	24	52	27	25	44	21	111	47	27	538	
Aragó	43	327	81	74	47	51	64	22	210	120	48	1.087	
La Rioja	0	32	2	2	0	3	2	2	7	2	1	53	
Madrid	15	162	18	39	30	16	39	21	86	31	24	481	
Múrcia	29	273	96	172	124	159	166	69	773	145	102	2.108	
Navarra	13	32	1	3	4	5	6	7	11	11	9	102	
Astúries	8	25	6	10	2	12	19	5	28	10	10	135	
Canàries	2	22	2	6	3	1	2	1	13	8	5	65	
Cantàbria	4	26	2	13	3	11	6	0	10	8	9	92	
Ceuta i Melilla	6	70	20	35	15	25	26	9	72	21	23	322	
Altres països	479	3.095	2.246	3.429	366	470	980	250	5.808	831	694	18.648	
Fora de Catalunya	959	7.448	3.572	6.110	2.229	2.380	3.686	1.510	14.903	3.193	2.378	48.368	
TOTAL	4.046	28.469	6.829	10.956	7.126	5.790	9.899	3.881	29.571	7.984	5.307	119.858	

1 Centre 2 Eixample 3 Palau Escorial 4 Rocafonda 5 Vista Alegre 6 Molins Torner 7 Creix 8 La Llibertat 9 Catalunya 10 Peranàs 11 Pla d'en Boet

Les dades presentades mostren la importància que els corrents migratoris han tingut en el creixement demogràfic de la ciutat i en la configuració social actual. Aquesta tendència segueix tenint un paper clau en el creixement poblacional de la ciutat, ja que en els darrers anys ha viscut una important onada migratòria.

2.3. Anàlisi del territori

Després de tenir en compte la vigència del tema tractat, el grau de sensibilització de la societat en relació al mateix i la disposició institucional per a recolzar un projecte d'aquest tipus, cal analitzar la realitat del context social, cultural i econòmic de la ciutat on es desenvoluparà.

Tenint present que cap proposta d'activació patrimonial pot tirar-se endavant sense un coneixement previ del lloc on es durà a terme, cal procedir a l'avaluació de la realitat socioeconòmica del territori per tal d'ajudar-nos a sospesar correctament quines són les mesures que hauran de seguir les nostres actuacions, en consonància amb les possibilitats i limitacions que el lloc ofereix.

2.3.1. Població del municipi

La ciutat de Mataró és la capital de la comarca del Maresme i presenta en l'actualitat un total de 120.898 habitants, segons les dades recollides en la Conjuntura Socioeconòmica presentada per

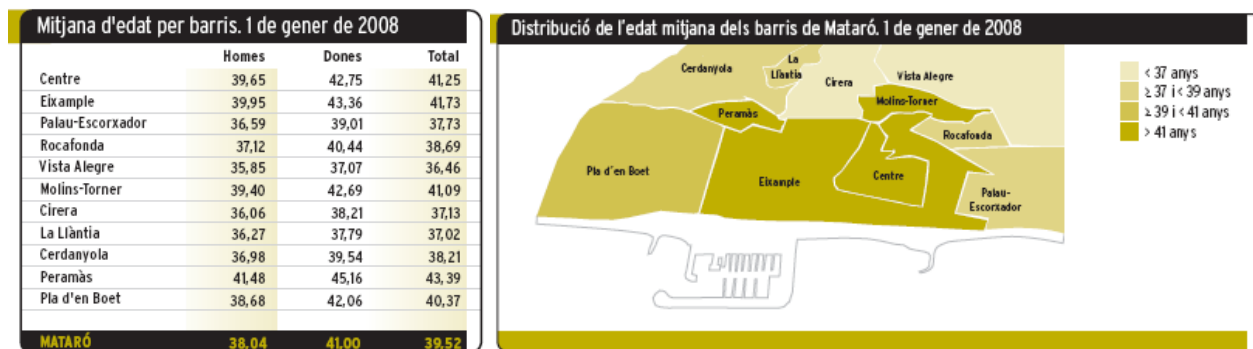
La major part de la població immigrada que resideix a Mataró procedeix de països del Magreb, representant un 6,1% del total poblacional, i d'Àfrica Subsahariana, un 2,9%. A continuació es troben els provinents de Centre i Sud Amèrica, que mostren un percentatge bastant inferior.

La distribució de la població de nacionalitat estrangera per la ciutat és desigual i es concentra principalment en els barris de Rocafonda, Palau-Escorxador i Cerdanyola. Als barris del centre i de l'Eixample és on es concentra majoritàriament la població procedent de Catalunya.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	MATARÓ
Àfrica Subsahariana	7,29	8,28	21,27	20,12	6,82	0,35	8,08	7,69	25,40	12,71	21,84	18,67
Magreb	11,76	13,05	55,24	54,15	8,33	26,82	20,25	23,98	44,04	20,88	38,04	38,89
Amèrica Central	4,00	3,51	2,50	2,53	3,41	3,29	1,59	3,17	2,31	4,54	3,42	2,74
Nord-Amèrica	0,94	0,97	0,20	0,14	1,14	0,00	0,46	1,36	0,18	0,39	1,49	0,40
Sud-Amèrica	36,00	35,73	12,29	15,01	34,09	34,12	28,78	26,70	14,05	32,17	13,67	19,93
Europa Oriental	10,12	5,71	2,50	2,67	6,82	7,29	6,14	6,33	2,60	6,61	4,75	3,84
Europa Occidental	19,53	17,53	2,34	2,03	26,52	8,94	13,88	10,86	2,57	8,17	3,27	6,34
Orient Llunyà	10,12	14,77	3,55	3,22	12,50	9,18	20,14	19,91	8,46	14,01	13,52	8,90
Oceania	0,24	0,00	0,00	0,00	0,38	0,00	0,00	0,00	0,00	0,39	0,00	0,03
Orient Mitjà	0,00	0,45	0,12	0,14	0,00	0,00	0,68	0,00	0,39	0,13	0,00	0,27
TOTAL	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

1 Centre 2 Eixample 3 Palau Escorxador 4 Rocafonda 5 Vista Alegre 6 Molins Torner 7 Cirera 8 La Llàntia 9 Cerdanyola 10 Peramàs 11 Pla d'en Boet

Si s'analitza l'edat, la franja de població més nombrosa a Mataró és la de 30-34 i 35-39 anys, que representa el 18,75% del total poblacional. A continuació la segueix la de 25-29 anys. El percentatge de població major o igual a 65 anys representa el 14,70% de la població, mentre que la població menor de 15 anys representa el 15,15%. Les dades recollides en els diferents padrons mostren l'evidència d'un alentiment en el procés d'envelliment de la població, degut sobretot a l'arribada de població immigrada.

La distribució de la població per edats és, també, força desigual. Trobem com els barris del Centre, Eixample, Peramàs i Molins són els que presenten una població més envellida. En canvi els de Cirera i Vista Alegre, presenten una població de mitja molt més jove.

Mataró ha destacat principalment pel seu dinamisme industrial i comercial. La ciutat s'ha dedicat tradicionalment a la indústria tèxtil, la metal·lúrgia i la construcció, i també ha estat molt vinculada a l'agricultura, sector que encara té un gran pes en l'activitat econòmica de la comarca. En els darrers anys, però, l'estructura econòmica de la ciutat, basada sobretot en la producció industrial i en la construcció, ha patit una gran crisi.

Les dades d'atur registrades a Mataró i la seva comarca són un reflex de l'actual moment econòmic. La taxa d'atur se situa per sobre del llindar del 10%, concretament un 11,11%, segons les dades de la Conjuntura Socioeconòmica de 2009. Aquesta xifra ha mostrat un important creixement des de juny de 2007 i sembla lluny d'estabilitzar-se.

És davant d'aquest panorama de canviament que els estaments públics mataronins han començat a plantejar la dinamització de nous sectors econòmics que fins ara no havien tingut tanta presència, com són la recerca, la formació i el turisme, basat principalment en la cultura i patrimoni.

2.3.2. Centres d'ensenyament i població escolar

A continuació s'analitzen les dades relacionades amb la població escolar de Mataró i amb el conjunt de centres d'ensenyament de la ciutat.

A la ciutat de Mataró hi ha al voltant de 15 centres d'ensenyament concertat, on s'imparteixen estudis de primària i secundària, 22 centres d'ensenyament públic d'infantil i primària i 6 centres d'ensenyament públic secundari, on s'imparteix l'Ensenyança Secundària Obligatòria, Batxillerat i mòduls de formació professional. A part d'aquests centres, es troben en funcionament quatre centres de Formació d'Adults, dos Programes de Garantia Social i dos centres d'estudis universitaris: l'Escola Universitària Politècnica de Mataró (EUPM) i l'Escola Universitària de Maresme (EUM).

En el cas de l'Educació Primària veiem com, segons les dades recollides en la Conjuntura Socioeconòmica de 2009, la matriculació s'ha incrementat de manera clara al llarg dels darrers tres cursos després d'una situació de relatiu estancament. Això és reflex de l'augment poblacional degut al major nombre de naixements o de nouvinguts de curta edat. En el present curs 2008-2009 el total de matriculats de 3 a 6 anys és de 4.141 i, de 6 a 12 anys, de 7.351 alumnes.

La matriculació del curs 2008-2009 d'Educació Secundària Obligatòria trenca, també, amb la contínua davallada d'alumnes experimentada des de la posada en funcionament del nou sistema educatiu l'any 1999. El present curs, amb 5.083 alumnes, ha registrat un augment de la matriculació de 78 alumnes respecte el curs anterior, fet que en termes relatius suposa un increment de l'1,5%.

L'evolució de la matriculació en Batxillerat ha seguit una línia descendent semblant a la d'ESO. En el present curs 2008-2009 s'han matriculat 1.994 alumnes, mostrant un augment de 169 alumnes respecte el curs anterior, fet que en termes relatius suposa un increment del 9,26%.

En el cas de la formació professional, la matriculació en cicles formatius de grau mitjà del curs 2008-2009 ha estat la mateixa que la del curs anterior, 731 alumnes.

En quant a la matriculació a les dues escoles universitàries, en els cursos 2007-2008 i 2008-2009 el nombre d'alumnes matriculats és pràcticament el mateix en tots dos, amb 1.008 i 1.006 alumnes respectivament. A l'EUPM li corresponen 550 alumnes en tots dos cursos, i a l'EUM li corresponen 458 i 456, respectivament, en els dos darrers cursos. El perfil d'alumnes matriculats en les escoles universitàries de Mataró en els darrers deu anys és descendent, però el ritme de pèrdues s'ha anat suavitzant en els darrers anys.

2.3.3. Associacions i entitats

La ciutat de Mataró té una llarga tradició d'associacionisme i cooperativisme que en els nostres dies segueix sent una realitat. Actualment estan funcionant i desenvolupant les seves activitats al voltant de 110 entitats de caràcter cultural. A part d'aquestes n'hi ha moltes d'altres de diferent naturalesa, com són entitats centrades en l'educació, la immigració, el medi ambient o l'esport. Les activitats desenvolupades per tots aquests col·lectius fan que la ciutat de Mataró mostri un gran dinamisme sociocultural.

Tenint en compte la temàtica del projecte que s'exposa, dues entitats destaquen d'entre la resta pel fet de mostrar-hi una estreta relació. Es tracta del Grup d'Història del Casal i el Grup de Recerca de Memòria Històrica. Aquestes associacions són reflex de l'interès real de determinats sectors de la població per recuperar, estudiar i difondre el passat de la ciutat i restituir la memòria col·lectiva dels mataronins.

- **Associació Cultural Grup d'Història del Casal de Mataró**

Aquesta associació va ser creada l'any 1986 per un grup de joves llicenciats en Geografia i Història i d'aficionats a la història i l'arqueologia. Amb el pas dels anys, l'associació va anar creixent i desenvolupant un major nombre d'iniciatives. Actualment el Grup d'Història del Casal edita la revista "Felibrejada", realitza un programa sobre història a l'emissora de ràdio local, impulsa i recolza estudis històrics sobre la ciutat i organitza cicles de conferències, com, per exemple, les Jornades d'Història i Arqueologia Medieval del Maresme.

L'Associació ha promogut la creació d'un portal web dedicat a la memòria de Joan Peiró, anarcosindicalista executat pel règim franquista, ha donat suport a publicacions i ha dedicat diversos programes radiofònics a l'episodi de la guerra civil i la postguerra a Mataró, entrevistant a historiadors locals com Josep Xaubet o Margarida Colomer.

- **Grup de Recerca de Memòria Històrica de Mataró**

El Grup de Recerca de Memòria Històrica de Mataró és de creació bastant més recent, i com ja indica el seu nom, el seu origen es troba molt relacionat amb el moviment social de recuperació de la memòria generalitzat a partir de l'inici de les polítiques públiques de memòria en el nostre país.

Les activitats que realitza l'agrupació estan centrades, sobretot, en actes de commemoració a les víctimes de la guerra i postguerra i a fets concrets esdevinguts durant aquest període. L'associació ha organitzat, per dos anys consecutius, les Jornades Republicanes, juntament amb el Grup d'Història del Casal i la Comissió de Memòria Històrica del Consell Municipal de la Gent Gran, amb el recolzament del Memorial Democràtic. En la seva última edició les jornades agrupaven un important cicle de conferències i la visita al Museu Memorial de l'Exili de la Jonquera.

Fulletons de les activitats organitzades pel Grup de Recerca de Memòria Històrica

L'objectiu de les jornades era: *"Transmetre la memòria del segle XX i propiciar el diàleg i el debat intergeneracional. És molt important que la població de Mataró, i especialment els joves, tinguin coneixement de la memòria històrica de la seva ciutat."*

Per a segon any consecutiu l'associació ha organitzat, també, la Passejada per la Memòria Històrica Republicana. En la primera passejada, organitzada l'any 2008, els seus participants van realitzar un recorregut per les escultures públiques commemoratives erigides a la ciutat. En la d'aquest any, s'ha efectuat un itinerari per diferents espais de memòria, per edificis que han arribat als nostres dies i per altres que s'han perdut. La presó va formar part del recorregut d'enguany i d'ella se'n deia:

"La presó està sempre lligada a les diferents etapes polítiques que ha viscut la ciutat, en aquest cas tant l'etapa republicana com la posterior franquista. Com a edifici singular que és, concebut pel brillant arquitecte Elies Rogent, hem de remarcar que no ha estat mai espai de llarga permanència dels empresonats, sols de trànsit, generalment cap a la presó Model de Barcelona."

2.3.4. Turisme

Mataró és una ciutat viva, en transformació constant i amb un patrimoni cultural, històric i natural molt important que la dota d'una personalitat pròpia. Tot i el valor d'aquest patrimoni, el seu posicionament com a capital de comarca i la seva proximitat envers Barcelona i la seva zona metropolitana o envers destins turístics del litoral de la Selva o de l'Empordà, Mataró no ha destacat mai com a focus d'atracció de visitants.

La ciutat ha mostrat una activitat industrial i comercial molt forta, que darrerament, en aquest context de crisi econòmica, està sent replantejada. Els estaments polítics estan projectant noves vies de desenvolupament econòmic, impulsant una major diversificació industrial i comercial i intentant generar una major ocupació laboral. La ciutat ha vist en l'urbanisme, la formació i les empreses innovadores una forma de dinamitzar el sector econòmic. Al mateix temps, els poders públics i el sector empresarial estan unint esforços i interessos per impulsar una estratègia de dinamització del turisme i de promoció de la ciutat amb l'objectiu d'atraure l'arribada de visitants a la ciutat, veient en el sector turístic una via important de desenvolupament. Amb el tombant de segle, Mataró vol situar-se en el mapa de les destinacions turístiques catalanes.

L'any 2004 l'Ajuntament de Mataró i l'Institut Municipal de Promoció Econòmica (IMPEM) varen posar en marxa el Pla d'Actuació per a la Promoció de la Ciutat (PAPC). Aquest pla estratègic

sorgia amb l'objectiu d'atraure nous visitants, aprofitant les sinèrgies derivades de la proximitat amb Barcelona, transformada en els darrers anys en un destí turístic de referència a nivell internacional. Tant els poders públics locals com diverses entitats vinculades a l'activitat econòmica de la ciutat, com són el Consorci de Promoció Turística Costa del Maresme, el Gremi d'Hostaleria i Turisme del Maresme o el Consorci Port de Mataró, unien els seus esforços i interessos per fer del turisme un motor de desenvolupament econòmic.

El disseny del PAPC va basar-se en un treball previ de recerca i estudi, tant dels models turístics implantats per altres ciutats, com Granollers o Terrassa, com dels recursos culturals i turístics existents a Mataró. Al mateix temps, es va engegar un procés de participació a l'espai *Consensus* del web municipal per a conèixer la opinió que tenien els ciutadans respecte aquest tema i quines creien que eren les mancances i les necessitats reals del context mataroní. Les dades generades d'aquest fòrum participatiu van tenir-se en compte en el disseny del Pla, així com les provinents d'una enquesta formulada a 900 persones. Aquest qüestionari es va fer als veïns de la ciutat i també als seus visitants ocasionals, preguntant sobre quins eren els seus hàbits i les seves motivacions i quina percepció tenien de Mataró.

El PAPC va traçar uns objectius molt concrets que buscaven bàsicament la posada en valor de tots aquells elements que fessin de Mataró una ciutat singular. En aquest sentit l'Ajuntament i l'IMPEM van traçar quatre eixos o línies de treball: el patrimoni cultural; el patrimoni natural; el dinamisme comercial; i, la innovació tecnològica.

Emmarcades en aquestes diverses línies de treball es van projectar i impulsar diverses actuacions concretes. A nivell cultural es buscava la valorització del patrimoni cultural de la ciutat i el recolzament als diferents esdeveniments culturals amb ressò més enllà del context local, com són la Festa Major de Les Santes o el Festival "Mataró, Cruïlla de Cultures". El PAPC buscava explotar l'atractiu turístic de la platja i del front marítim de la ciutat, incloent la zona portuària, actualment en procés de reurbanització i ampliació; impulsar l'augment de l'oferta d'allotjaments hotelers i de serveis turístics; i, impulsar també, el desenvolupament tecnològic, amb el projecte del TecnoCampus.

Una de les primeres tasques desenvolupades a l'hora de dissenyar el pla va consistir en la identificació i classificació del conjunt de recursos i equipaments amb potencial turístic de la ciutat. Aquests elements van ser classificats en diferents àmbits: art i patrimoni; cultura; festes i tradicions; gastronomia; comerç; tecnologia; activitat firal; allotjament; naturalesa; i, activitat marítima. Després d'aquesta identificació i classificació es detectaven quins eren els punts forts i

febles de cada un d'ells i quina seria la millor forma de gestionar-los per millorar-los o implementar-los.

La ciutat de Mataró va impulsar una sèrie d'accions enfocades en cobrir aquelles mancances detectades, com per exemple la creació d'una Oficina d'Informació Turística, situada a l'edifici de l'Ajuntament i actualment en funcionament, el disseny d'una senyalització urbana i turística i la posada en marxa d'un pla de promoció de la ciutat amb el lema "Mataró, ciutat mediterrània".

En relació a l'oferta hotelera, actualment Mataró disposa de dos establiments hotelers i d'un alberg de joventut, en total la ciutat ofereix al visitant 410 places hoteleres. En el passat 2008 l'ocupació hotelera va comptabilitzar-se en el 51%. Tenint en compte aquestes dades, podem veure com la ciutat té un nombre de pernотacions força baix. Mataró rep visitants però molts d'ells no hi pernотen o no hi fan llargues estades. Partint d'aquesta realitat l'Ajuntament vol millorar l'oferta hotelera, fent-la més atractiva pel visitant.

En aquest sentit s'ha projectat un nou hotel al port, inserit en el Pla Especial del Port de Mataró, que actualment es troba en fase d'execució i que té per objectiu la millora i l'ampliació de les seves instal·lacions i l'impuls d'una sèrie de dinàmiques i activitats per donar-li més notorietat i promocionar el municipi en el sector del turisme nàutic. El Pla té en compte el recolzament a l'ús pesquer del port, l'ampliació dels amarratges i de la zona tècnica, l'ampliació de la zona comercial, d'oci i de formació, l'organització d'esdeveniments i regates i la construcció d'un gran hotel de 4 estrelles i de 140 habitacions a primera línia de mar. Amb aquesta finalitat Mataró s'ha afegit al programa anomenat Turisme Blau, impulsat per l'Oficina de Promoció Turística de la Diputació de Barcelona. Els poders polítics de Mataró i el Consorci del Port veien en el Turisme Blau, una via important per a donar a conèixer el patrimoni històric marítim de la ciutat i possibilitar l'atracció dels visitants envers la costa, possibilitant una alternativa al tradicional turisme de sol i platja.

Mataró volia apostar també pel foment del sector emergent de les noves tecnologies com a eix de desenvolupament, és amb aquesta finalitat que va projectar-se el TecnoCampus, actualment en procés de construcció. La finalitat del nou parc tecnològic i d'innovació és crear un entorn capaç d'accelerar els processos d'innovació mitjançant la transferència i la difusió de tecnologia, seguint el model de la Societat de la Informació i del Coneixement. Aquest projecte s'ha inserit en la Xarxa Catalana de Parcs Tecnològics (XPCAT) i és membre associat de l'Associació de Parcs Científics i Tecnològics d'Espanya (APTE). El TecnoCampus té previst la instal·lació de 75 noves empreses de base tecnològica i la creació de 2000 llocs de treball, el 3,4% de la població activa

de la ciutat. Al mateix temps oferirà titulacions en l'àmbit de les TIC, i les d'audiovisuals, turisme i empresarials que fins llavors s'impartien a l'Escola Universitària del Maresme. El TecnoCampus permet la urbanització del polígon Vallveric, situat just davant del front marítim, a tocar de la zona portuària, un espai degradat al que es vol donar un nou ús. Aquest espai està projectat pel prestigiós arquitecte Oriol Bohigas, el nom del qual permet donar un major ressò al projecte.

Mataró vol esdevenir, doncs, una ciutat turística amb un atractiu cultural important, però també un centre de recerca, d'innovació, de formació i de negocis. El projecte de desenvolupament d'un major dinamisme cultural, turístic i tecnològic de la ciutat té com a finalitat la creació de nous llocs de treball i l'arribada de nous visitants moguts per interessos culturals i professionals.

2.3.5. Mitjans de transport

Mataró disposa d'una extensa xarxa de busos amb una gran variabilitat d'horaris, que estableixen connexions entre els diferents barris de la ciutat. A finals de gener d'aquest 2009 es va estrenar una nova xarxa d'autobusos amb 9 línies, que buscava millorar els recorreguts i les freqüències de l'anterior. Per primera vegada, l'autobús dona servei als polígons industrials i a les urbanitzacions, fins ara sense cap connexió de transport públic.

La ciutat de Mataró gaudeix d'una bona comunicació amb Barcelona i el seu entorn metropolità degut a la seva gran proximitat i a l'existència d'una extensa xarxa de comunicacions que fa que sigui accessible tant mitjançant el transport públic com particular.

L'empresa privada Casas ofereix el servei de tres autobusos de línia que uneixen la ciutat de Mataró amb Barcelona, tant en dies laborables com en festius. Darrerament, la ciutat també ha establert un servei d'autobusos de línia que la comuniquen amb Granollers i Sabadell, intentant pal·liar el dèficit de comunicació amb el Vallès.

La línia de Rodalies de Renfe permet comunicar la ciutat amb gairebé totes les poblacions de la costa del Maresme, Barcelonès i la Selva. Aquesta línia ofereix, al mateix temps, enllaços amb altres línies que condueixen a Tarragona o a Girona. L'ampli ventall d'horaris fa que sigui fàcil moure's d'un punt a un altre.

Actualment s'està desenvolupant el projecte d'una línia de ferrocarril orbital que vol esdevenir una aposta pel tren de rodalies i contribuir a redefinir l'accessibilitat interna de l'àrea metropolitana de Barcelona, trencant la radialitat de la xarxa ferroviària actual. Aquest nou eix

unirà Vilanova i la Geltrú i Mataró en un recorregut de 119 km que passarà per les principals poblacions de l'anomenada "segona corona". El tren orbital comunicarà municipis com els de Sant Pere de Ribes, Canyelles, Vilafranca del Penedès, Sant Sadurní d'Anoia, Gelida, Martorell, Terrassa, Sabadell, Mollet del Vallès, Montmeló, Granollers, la Roca del Vallès o Argentona, entre d'altres.

Aquest ambiciós projecte vol servir a un important nombre de població, de més de 870.000 habitants, i preveu que sigui utilitzat per uns 16 milions de viatgers a l'any. En projecte hi ha 18 estacions noves i nous trams de línia, com el que unirà Granollers amb Mataró.

Tot i la complexitat del projecte i de les múltiples veus que s'hi han posicionat en contra, principalment pel seu impacte mediambiental i el seu elevat cost econòmic, el projecte de tren orbital sembla que comença a materialitzar-se i que a partir de l'any 2016 es posarà en funcionament. El tren orbital permetrà que la ciutat de Mataró sigui més accessible i que estigui connectada amb ciutats que fins ara es trobaven aïllades entre elles, contribuint a una major mobilitat mitjançant el transport públic.

2.3.6. Evolució i tendències de futur

A continuació es mencionen alguns projectes de futur que es troben en marxa i que poden tenir una rellevància significativa pel nostre projecte. En el primer cas, es tracta d'un pla impulsat des del Memorial Democràtic en el qual s'hi podria inserir. Els dos casos que el segueixen, mostren dos importants projectes que s'estan duent a terme a Mataró i que mostren el procés de dinamització cultural en el que es troba la ciutat, oferint un panorama propici per la materialització del projecte de la presó.

L'anàlisi d'aquests casos ens pot fer entendre quines són les oportunitats que el context oferirà en els propers anys.

- **El Pla d'Actuació dels Espais de la Memòria**

A principis de l'any 2008 la Conselleria d'Interior, Relacions Institucionals i Participació va presentar el Pla d'Actuació dels Espais de Memòria. Aquest pla preveia la creació d'una xarxa d'espais arreu de Catalunya a través dels quals es pogués recuperar i difondre el patrimoni memorial del període 1931-1980. Espais constituïts per vestigis de la II República, la guerra civil, la dictadura o la lluita antifranquista, rutes i camins de memòria i espais emblemàtics i simbòlics.

Per la visualització de la xarxa d'Espais de Memòria es va crear una marca que identificava els cinc grans eixos temàtics o rutes: Espais de la II República, Espais de la Guerra Civil, Espais de Frontera i Exili, Espais de rereguarda i Espais de lluita antifranquista i de recuperació democràtica. Aquests darrers espais de lluita antifranquista constitueixen l'àmbit més ampli i genèric, que inclou indrets simbòlics de la lluita per la democràcia, espais de repressió i espais de resistència.

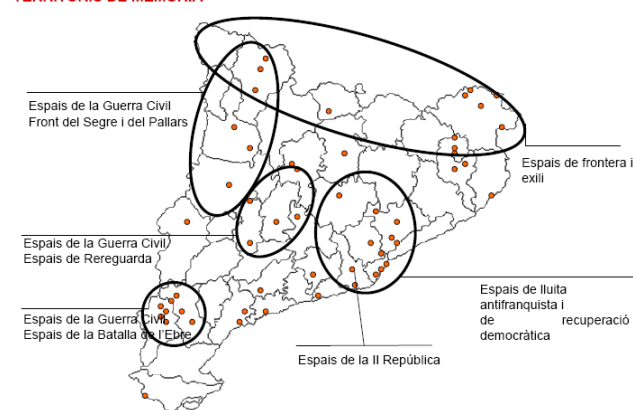
Imatges de diferents projectes que formen part de la Xarxa Espais de Memòria i logotip

El Pla preveia el suport a les iniciatives sorgides per entitats sense ànim de lucre, ajuntaments i consells comarcals a través de subvencions. La xifra destinada pel 2009 ha estat d'1 milió d'euros. Aquesta línia de subvenció ha permès que s'estiguin tirant endavant en aquest any un total de 223 projectes de diferents tipologies, que van des d'activitats commemoratives, projectes de difusió i formació, actuacions de recerca, projectes de memòria oral i publicacions, entre d'altres.

La Generalitat col·labora en la difusió de tots aquests espais amb la seva senyalització, la creació d'una web, l'edició de guies i la promoció d'activitats culturals, turístiques i educatives, una cosa que permet potenciar en gran mesura la seva visibilitat. Cada espai aporta informació als seus visitants sobre la resta d'itineraris i sobre els espais visitables de la zona i de tota la xarxa.

Els espais de memòria que han entrat a formar part d'aquesta xarxa i que estan relacionats amb el nostre són, entre d'altres, el castell de Montjuïc, el fossar de la Pedrera, el Camp de la Bóta, la Universitat de Cervera i el Museu-Presó de Sort. Espais, tots ells, relacionats amb la repressió i la privació de llibertat.

TERRITORIS DE MEMÒRIA

Mapa de la Xarxa d'Espais de Memòria i Logotip dels Espais de Repressió

cultural i d'atraure nous visitants. Al mateix temps, l'habilitació de la Farinera significarà una posada en valor del patrimoni industrial de Mataró, tradicionalment oblidat i castigat.

Obra d'Arranz Bravo

Imatge de la Nau Gaudí un cop restaurada

• Fundació d'Art Contemporani Joan Bassat

Recentment, Mataró ha signat un conveni de col·laboració amb la Fundació Privada Carmen i Lluís Bassat, mitjançant el qual el fons artístic de Lluís Bassat pugui ser exhibit de forma permanent i pública a Mataró. El publicista i col·leccionista d'art posseeix una extensa col·lecció d'aproximadament 1400 peces, reunides des de 1965 fins a l'actualitat. En els artistes que estan presents en el seu fons, destaquen noms reconeguts de l'art català com Guinovart, Casamada o Arranz Bravo.

La col·lecció s'ubicarà a la Farinera Ylla i Aliberch, un dels exemples d'arquitectura fabril més destacats de la ciutat. Fins que no s'enllesteixin les obres de rehabilitació i d'adequació de l'edifici, l'Ajuntament ha cedit a la fundació la recentment inaugurada Nau Gaudí per a que mostri, de forma temporal, part de la seva col·lecció.

La Nau Gaudí forma part del complex arquitectònic que l'arquitecte va dissenyar per la Cooperativa Mataronense, del qual només la nau, la xemeneia i les latrines han arribat als nostres dies. La Nau és un dels primers exemples d'aplicació de l'arc parabòlic i, en aquest sentit, un element arquitectònic de gran interès. L'edifici va ser rehabilitat com a telecentre per a joves fa relativament poc temps, però des de l'Ajuntament s'ha considerat que l'ús cultural de l'edifici seria més adequat i propiciaria la seva posada en valor.

La creació del futur museu d'art ha estat considerada com a quelcom molt positiu pels diferents sectors de la ciutadania, que veuen en el projecte una oportunitat de dinamitzar el panorama

• Can Marfà

La fàbrica tèxtil de Can Marfà, construïda al segle XIX, és un dels edificis més representatius del passat industrial de la ciutat. Declarada Bé Cultural d'Interès Local (BCIL) actualment està sent rehabilitada per a instal·lar-hi el nou Museu de Mataró. Durant el mes de maig de 2009 l'Ajuntament ha començat els treballs de consolidació i rehabilitació estructural de l'edifici, amb l'objectiu de conservar i millorar l'estat actual de les naus i de la xemeneia per garantir l'òptim funcionament de les noves instal·lacions, que ocuparan una extensió de 11.000m².

Tot i la complexitat del projecte i la dificultat de tirar-lo endavant a curt termini (en origen s'havia plantejat la seva inauguració l'any 2010), la fàbrica de Can Marfà esdevindrà la seu del museu de Mataró. Un museu que mostrarà de forma conjunta les actuals col·leccions arqueològiques, medievals, modernes i contemporànies, les col·leccions d'història natural i la maquinària i els elements de la Fundació Jaume Vilaseca, relacionats amb l'arribada i el desenvolupament de la indústria tèxtil i del gènere de punt a la ciutat. Al mateix temps el museu vol reflexionar sobre el creixement demogràfic i urbanístic de la ciutat, sobre l'evolució de la immigració i sobre les costums i tradicions.

Can Marfà vol seguir el model dels grans museus de ciències socials europeus, que trencant amb la museografia tradicional busquen mostrar unes col·leccions i transmetre uns continguts d'una forma més didàctica i atractiva. El museu permetrà, en un futur que s'espera no massa llunyà, atraure l'atenció de visitants de fora de la ciutat i també recuperar els vincles amb el ciutadà, que ha mostrat una gran desvinculació envers l'actual museu. Al mateix temps Can Marfà

permetrà conèixer de més a prop la fàbrica, que pel seu gran valor arquitectònic és ja un element d'interès de primer ordre.

L'edifici de Can Serra, seu de l'actual Museu de Mataró, passarà a ser un centre de recepció de visitants, des d'on se'ls guiarà als diferents punts d'interès de la ciutat. Fins ara l'oficina de turisme estava instal·lada en els baixos de l'Ajuntament.

Fàbrica de Can Marfà

Projecte del nou museu de Mataró a Can Marfà

2.4. Conclusions

Analitzant les diverses dades que s'han exposat en aquest apartat podem veure com pot encaixar el nostre projecte en la conjuntura cultural i socioeconòmica actual de la ciutat i quins són els punts forts que es detecten i les oportunitats amb les que ens trobem i que cal tenir presents.

Aquests punts forts i aquestes oportunitats són molt importants per tal de justificar una proposta d'aquest tipus i per tal que els diferents actors que participarien en la seva materialització puguin veure's interessats en implicar-s'hi i impulsar-la.

- Per tractar-se d'un projecte cultural centrat en un element patrimonial de primer ordre, el projecte pot encaixar perfectament en l'actual estratègia de dinamització socioeconòmica de la ciutat, que pren la cultura i el turisme com a eix central.

La presó esdevindria un element més a sumar-se a l'oferta cultural de Mataró, on destacaria per la seva singularitat i per la importància del tema tractat, possibilitant l'atracció de visitants tant locals com forans amb la consegüent repercussió econòmica.

- La creació d'un nou museu de la ciutat esdevé una bona oportunitat pel projecte, ja que des d'aquest s'explicarà els orígens i la història de Mataró de forma sintètica i la presó permetria aprofundir i reflexionar més àmpliament sobre el període de la guerra i de la dictadura, esdevenint així un espai de gran interès.
- Per la seva ubicació al centre de la ciutat i en una de les seves principals vies de comunicació, destinada principalment al passeig dels vianants, el projecte es troba en un lloc estratègic. Un lloc que permet una fàcil accessibilitat, una molt bona visibilitat i, per tant, una major possibilitat d'atraure el públic.
- Tenint en compte la temàtica del projecte i la seva vigència, aquest pot interessar a un gran volum de persones. Persones de totes les edats, ja sigui gent de la tercera edat, com població escolar. Al mateix temps, el projecte pot interessar a totes aquelles persones sensibilitzades amb el tema i/o interessades en conèixer la història contemporània i el nostre passat col·lectiu.
- Tot i tractar-se d'un tema centrat en la història recent de l'Estat espanyol, aquest pren connotacions de caràcter universal ja que parla de la privació de llibertats, de la repressió i dels règims totalitaris. En aquest sentit, el projecte pot interessar tant a la població d'altres procedències com als visitants estrangers, que poden, a través de la visita a la presó, conèixer un passat que, tot i que no sigui el seu, els parla de quelcom universal i vigent en múltiples països i formes.

3. CONTEXT LOCAL I PARALLELS

3.1. Altres equipaments patrimonials i activitats culturals

Mataró té el seu origen en la ciutat romana d'Iluro de la que conserva valuoses restes, com en són exemple la vil·la de Torre Llauder, les restes de les termes a Can Xammar o les peces conservades al Museu de Mataró com a resultat de les diverses troballes efectuades al nucli antic. La ciutat destaca també pel seu ric patrimoni d'època barroca, com la Capella dels Dolors o l'altar del Roser de Santa Maria; d'època moderna, amb les muralles i edificacions religioses i seculars; i, de finals del segle XIX, amb el moviment modernista i un dels seus màxims exponents, l'arquitecte Puig i Cadafalch.

L'actual oferta cultural és força àmplia i està impulsada i gestionada principalment per l'IMAC. La ciutat compta amb múltiples llocs d'interès i equipament culturals importants: com són el Museu de Mataró, les sales d'exposicions de Can Palauet i de Ca l'Arenas, el centre de creació i pensament contemporani de Can Xalant, la Biblioteca Pública Pompeu Fabra i el Teatre Monumental.

Dins d'aquesta oferta s'hi pot trobar una sèrie de rutes guiades que s'organitzen durant tot l'any i que tenen l'objectiu d'apropar al visitant a la història de la ciutat mitjançant la descoberta d'aquells elements patrimonials arquitectònics i artístics més rellevants i que la singularitzen. Aquestes rutes són: la ruta Puig i Cadafalch; la ruta Modernista; la visita al Clos Arqueològic de Torre Llauder; i, la visita a la Basílica de Santa Maria i al conjunt de la Capella dels Dolors. Al mateix temps, l'oficina de Turisme de Mataró posa a la disposició del visitant un sistema d'audioguia gratuït amb el qual poder visitar la ciutat i els seus llocs més emblemàtics de forma autònoma.

Durant l'estiu s'organitzen una sèrie de rutes que permeten ampliar l'oferta habitual. Es tracta de la visita al Museu Arxiu de Santa Maria, la visita a Ca l'Arenas, i la visita a la Fundació Jaume Vilaseca, on es pot conèixer la seva col·lecció de maquinària tèxtil i de peces de teixit de punt. Des de fa quatre anys també s'organitza la ruta del Mar, una ruta adreçada als ciutadans i visitants que vulguin redescobrir la història marinera de Mataró. La ruta pretén mostrar el present, passat i futur de la relació entre el mar i la ciutat. Així com també el patrimoni relacionat amb el mar (casetes dels pescadors), l'impacte del ferrocarril, la vida dels pescadors i l'entorn natural de la costa (l'Alguer de Mataró), entre d'altres aspectes.

A partir de la implantació del PAPC, l'any 2004, es va impulsar un sistema de senyalització urbana i turística. Aquesta senyalització consisteix en un desplegament de panells informatius en cada un dels elements patrimonials més destacats de la ciutat. En aquests panells s'indica el nom de l'edifici o element patrimonial, el seu autor, la seva data i una breu explicació. Al mateix temps hi consta el número que es correspon amb l'audioguia, per a aquells turistes que estiguin seguint la ruta. La senyalització també va comportar la instal·lació d'una sèrie de panells enmig de la trama urbana i en determinats punts de confluència de carrers, en els que s'indica la direcció a prendre per arribar a aquells llocs d'interès més rellevant de la ciutat.

Cada any la ciutat organitza una sèrie d'esdeveniments de caràcter cultural i d'oci que fan que rebi molts visitants: la Festa Major de les Santes, el festival Mataró Cruilla de Cultures, els Pastorets, les processons de Setmana Santa i el festival Shakespeare. A més s'organitzen múltiples fires, com la de Sant Ponç, i jornades gastronòmiques, com les del plat de Mataró (la sèpia amb pèsol i patates). Tots aquests recursos culturals són vistos per l'IMPEM i per l'Ajuntament com uns elements que poden cridar l'atenció al visitant i que cal que siguin recolzats i promocionats més enllà del context local.

Actualment, els plans que es troben en marxa, alguns dels quals hem esmentat en l'apartat anterior, són: la creació del nou museu de Mataró a Can Marfà; la creació de la Fundació d'Art Contemporani Lluís Bassat; la creació d'una segona biblioteca pública emplaçada a l'edifici modernista de l'Escorxador; i, la rehabilitació de la nau industrial Gassol com a centre de creació de les arts escèniques.

3.2. Altres equipaments patrimonials dedicats a la mateixa temàtica

En aquest apartat s'analitzen els dos únics exemples de posada en valor d'espais carceraris a Catalunya relacionats amb la cronologia que ens afecta. Fora d'aquesta cronologia trobem alguns exemples de presons, fortificacions o edificis d'altre tipologia utilitzats com a presó que poden ser visitats, seria el cas, per exemple, del Museu Presó de Castelló d'Empúries.

Els dos casos que s'exposen a continuació no són de presons com a tal, el primer és una capella de construcció medieval que des d'antic va ser utilitzada com a presó, i el segon, és una universitat que va ser utilitzada com a camp de concentració. En el primer cas, l'espai ha estat museïtzat, i en el segon, només s'hi ha intervingut mitjançant una senyalització externa.

L'anàlisi d'aquests dos exemples ens permet prendre constància del panorama actual en aquest camp i ens serveix de referència per a l'elaboració del present projecte.

- **Espai musealitzat: la Presó de Sort**

El Museu-Presó de Sort pretén reflexionar al voltant de la fugida dels evadits de l'Europa ocupada pels nazis cap a Espanya a través dels Pirineus. La història de les evasions de l'Europa ocupada per Hitler s'ha convertit darrerament en centre d'atenció de diverses iniciatives europees de recuperació històrica de les rutes que van seguir els que fugien del nazisme, entre les quals es compta el projecte el "Camí de Llibertat" de Sort.

La primera acció que es va fer al respecte va ser convertir el centre de reclusió, on van ser tancats la major part dels evadits que aconseguien creuar les muntanyes per aquesta zona dels Pirineus de Lleida, en un museu-presó. La història del pas dels evadits durant la Segona Guerra Mundial, opositors al règim de Vichy, jueus que fugien de la deportació, aviadors aliats caiguts en territori enemic, ciutadans que tractaven d'evitar la mobilització o els serveis de treball obligatori, és explicada en el petit espai de la capella gòtica de Sort que en els anys de la Segona Guerra Mundial seguia funcionant com a presó de Partit Judicial.

Aquest lloc de memòria vol esdevenir un centre d'estudi i reflexió sobre el paper de les fronteres en el món. Sobre els desplaçaments de població, les fugides, les solidaritats, els exilis polítics i el valor de la pau i la llibertat en un món ple de guerres i conflictes violents. El projecte té voluntat de traspasar els límits del localisme.

La iniciativa de recuperació de l'espai va ser impulsada per l'ajuntament de la Sort, responsable d'obtenir els recursos per fer realitat el projecte museològic. El projecte està agermanat amb el que de manera paral·lela es porta a terme a l'altre cantó de la frontera, concretament a Saint Giron on una associació cultural va iniciar, fa ja una dècada, la ruta "Le Chemin de la Liberté", reconstruint la ruta d'evasió que començava a Ariège i acabava a Sort.

Logotip de la Presó-Museu de Sort

Presó de Sort (1947)

Imatge de l'entrada a la presó

- **Espai senyalitzat: la Universitat de Cervera**

La Universitat de Cervera va ser habilitada pel franquisme com a camp de concentració, tant per a presoners republicans com per als refugiats aliats que fugien de l'ocupació nazi a Europa. La Universitat, que actualment segueix tenint la seva funció com a centre d'ensenyament, recentment a entrat a formar part de la Xarxa d'Espais de Memòria pel seu passat concentracionari. Parlar de la universitat de Cervera permet reflexionar sobre el final de la guerra i l'inici d'un règim que va omplir les presons i els camps de concentració.

L'edifici de la universitat forma part de la "Línia 2. Itinerari pels espais de la guerra civil a la Segarra". La intervenció en aquest espai ha estat mínima. Un simple element de senyalització permet identificar-la i conèixer el seu passat, dignificant, al mateix temps, la memòria dels milers de presoners que van passar-hi.

Arcades del pati de la Universitat de Cervera

Fulletó de la "Línia 2"

3.3. Altres paral·lels

Analitzant el context nacional i internacional, trobem múltiples exemples d'espais penitenciaris que poden ser visitats. Des de presons d'època medieval, passant per panòptics moderns, fins a presons d'època contemporània en desús, camps de concentració i camps d'extermini. Alcatraz o Auschwitz són noms per tots coneguts, per diferents motius, i cada any reben milers i milers de visitants.

Al mateix temps, un gran nombre d'antics edificis penitenciaris han estat rehabilitats per a donar-los una nova utilitat, tot sovint amb un caràcter cultural. A Espanya hi trobem diversos exemples, com poden ser la presó de Badajoz, que actualment alberga el MEIAC (Museo Extremeño e Iberoamericano de Arte Contemporáneo) o la presó de Vigo, on hi ha instal·lat el MARCO (Museo de Arte Contemporáneo de Vigo). Actualment, s'està plantejant la rehabilitació de múltiples antigues presons amb un nou ús social i cultural, algunes d'elles, com la presó correccional d'Oviedo o la presó de la Ranilla de Sevilla, albergaran un petit espai dedicat a la memòria històrica.

Dins d'aquest ampli panorama internacional hi ha tres presons que destaquen per la seva singularitat i significació. Totes elles es troben en diferents continents i allunyades físicament i temporalment, però quelcom les uneix de forma simbòlica, són protagonistes d'un règim dictatorial i d'un sistema repressiu. Sud Àfrica, Alemanya i Argentina són països en els que, tant des de la seva societat fins als estaments públics, estan intentant impulsar polítiques de recuperació de la memòria i de dignificació de les víctimes d'un passat col·lectiu traumàtic. Tot i la impossibilitat de visitar aquests centres i d'analitzar-los en profunditat, és interessant tenir-los presents a l'hora d'elaborar aquest projecte.

- **Presó de Robben Island a Ciutat del Cap**

La presó de Robben Island es troba a 12 km de la costa de Ciutat del Cap, a Sud Àfrica. L'illa va començar a funcionar com a centre penitenciar al segle XVII, a mans dels colons holandesos. Des de llavors fins a finals del segle XX va seguir funcionant com a lloc d'isolació i d'emprisonament. Líders indígenes africans, líders musulmans, soldats anglesos, dones, civils i activistes anti-apartheid van ser reclosos en les seves parets. A partir de 1846 fins a 1931 l'illa va albergar també un hospital mental i un hospital per a leprosos, per a ells Robben també va esdevenir una presó.

Robben Island és tristament famosa per esdevenir la protagonista de la repressió de l'Apartheid, el sistema de segregació racial implantat pels colons a Sud Àfrica com a eina de discriminació política, econòmica, social i racial. La presó va esdevenir el destí de molts africans que van mostrar una resistència o oposició al sistema i, al mateix temps, sense distincions, de molts dels que eren condemnats per delictes comuns. Robben Island és doblement reconeguda per la figura de Nelson Mandela, condemnat a 27 anys de presó per haver-se oposat a l'Apartheid.

La presó va ser tancada l'any 1996, dos anys després de que s'instaurés la democràcia, i a partir de 1997 va començar a funcionar com a museu. L'any 1999 va ser declarada Patrimoni de la Humanitat per la Unesco.

El museu busca mantenir viu el record del passat de l'illa, reflex immediat dels fets històrics que van sacsejar el país. Poden visitar-se els diferents espais i edificis de l'illa, des del moll d'arribada dels presos fins a l'hospital o la presó d'alta seguretat. Aquests espais es troben museïtzats a través de panells informatius amb imatges i textos que van guiant el visitant en el seu recorregut. Alguns espais alberguen mostres expositives que permeten observar diferents objectes provinents de la presó, objectes utilitzats com a protesta en contra del sistema i audiovisuals i documentals sobre l'Apartheid.

Robben Island desenvolupa un important programa educatiu per escoles, joves i adults, promou la recerca i la investigació, compleix funcions arxivístiques i de reflexió crítica i debat. Al mateix temps, l'illa ha esdevingut un important focus d'atracció turística, que vol contribuir al desenvolupament socioeconòmic del país.

Imatges de l'illa de Robben Island i de l'entrada al complex penitenciar

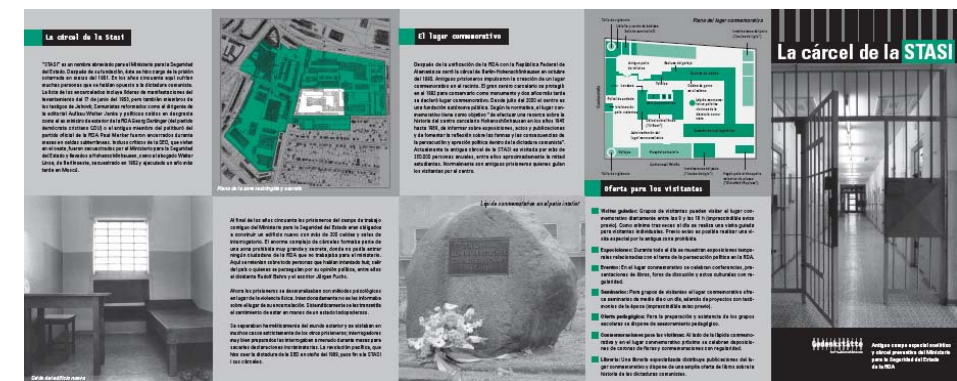

Pati i corredor de la presó d'alta seguretat de Robben Island

Amb el seu tancament, tots els seus edificis i el que albergaven en el seu interior van quedar intactes. El memorial permet, doncs, que el visitant pugui prendre consciència de les condicions en les que van viure els presos i de quina era la realitat del seu dia a dia.

La visita pot realitzar-se de forma individual o en grup. Les visites grupals són realitzades majoritàriament per testimonis, que expliquen de forma directa les condicions de vida a la presó, els mètodes interrogatoris de l'Stasi i quina va ser la seva experiència.

El públic pot recórrer els diferents edificis que formen part del complex arquitectònic i visitar les tres exposicions de caràcter permanent, que mostren: les experiències viscudes per diferents testimonis; el drama dels fills de presos internats en centres de menors o adoptats per famílies afins al règim; i, la persecució política, l'espionatge i la resistència a l'Europa de l'Est i la història de la presó. Al mateix temps s'organitzen exposicions temporals que mostren algun aspecte més concret de la història i dels fets esdevinguts a la presó.

Fulletó de la presó de l'Stasi

• Memorial Hohenschönhausen a Berlín

La presó de l'Stasi, abreviació del Ministeri per la Seguretat de l'Estat, va ser un dels principals centres penitenciaris de l'Alemanya de l'Est. Un cop acabada la Segona Guerra Mundial, amb la instauració del règim comunista, la recent creada STASI va fer-se càrrec d'una gran presó soterrada on es detenien, s'interrogaven i empresonaven a tots aquells dissidents o opositors de la dictadura. Poc després es posava en funcionament un camp de treball contigu al Ministeri per la Seguretat de l'Estat. Aquest presos van ser obligats, a finals dels anys 50, a construir un edifici nou amb més de 200 cel·les i sales d'interrogatori. L'enorme complex de presons formava part d'una zona secreta on no podia entrar cap ciutadà que no treballés pel ministeri. Des d'aquests edificis es dirigia, també, totes les estudiades estratègies de control social i d'espionatge de la població.

La revolució que va fer caure la dictadura l'any 1989 va posar final a l'Stasi i a les seves presons. L'any 1990, antics presoners van impulsar la creació d'un lloc commemoratiu en el recinte. L'any 1992 el gran centre carcerari va protegir-se com a monument i dos anys més tard va esdevenir memorial.

L'objectiu d'aquest memorial era desenvolupar la recerca de la història del centre penitenciar, de l'Stasi i de la República Democràtica Alemanya i la seva difusió a través d'exposicions, activitats i publicacions. El memorial buscava generar una reflexió crítica al voltant dels mètodes i de les conseqüències de la persecució política i la repressió durant la dictadura comunista. La presó de l'Stasi ha esdevingut un element simbòlic que recupera la memòria de totes les víctimes de la tirania dictatorial.

• Edifici de l'ESMA a Buenos Aires

L'edifici de la Escuela de Mecánica de la Armada (ESMA) de Buenos Aires representa com cap altre la repressió de la dictadura militar argentina. Aquest espai va esdevenir el principal centre de reclusió, tortura i assassinats dels detinguts pel règim entre 1976 i finals de 1983, la xifra dels quals encara no s'ha pogut concretar. La majoria d'ells eren joves menors de 35 anys, obrers o estudiants i eren detinguts en el seu domicili durant la nit. Al marge dels desapareguts es van produir l'apropiació de nens i les extorsions.

Tot i la consciència col·lectiva del passat d'aquell edifici, no va ser fins l'any 2004 en que l'exèrcit va acceptar abandonar-lo. El motiu va ser el projecte de creació del Museu per la Memòria, anunciat per Néstor Kirchner aquell mateix any. Avui, cinc anys després d'aquella promesa, el projecte encara no s'ha materialitzat, tot i que comença a prendre forma.

El Museu per la Memòria vol construir un relat històric adequat al drama que va viure's en aquell espai i en tot el país. El museu parlarà dels anys setanta i del seu context, de la història de l'ESMA i de les seves víctimes. S'hi ubicarà un arxiu de la Memòria, una biblioteca, un espai expositiu i s'hi realitzaran tallers i conferències, entre d'altres activitats.

La gestió del centre estarà a mans de l'Instituto Espacio para la Memoria, un ens creat per diferents entitats i organismes relacionats amb els drets humans i la recuperació de la memòria històrica. En aquest sentit l'ESMA acollirà la Casa de la Identidad, a càrrec de les Abuelas de Plaza de Mayo, i un institut d'educació en matèria de drets humans, a càrrec de les Madres.

Sala de l'ESMA anomenada "Capucha"

Interior de l'ESMA

Actualment s'estan començant a desenvolupar diverses activitats, encara en comptagotes, com en són exemple diferents mostres expositives o simposis com el I Seminario Internacional de Políticas de la Memoria.

Façana de l'edifici de l'ESMA

Manifestació de les Madres de Plaza de Mayo

S'espera que el museu es trobi en funcionament a partir del 2010, tal com el govern va declarar a finals del mes de juny del present any. Avui en dia l'espai de l'ESMA està obert a la visita, tot i que no és de lliure accés. Les visites es fan en grup i en dies i hores concertades. El visitant pot recórrer els espais més significatius de l'edifici, en el que hi ha instal·lats panells informatius amb imatges i textos, on s'explica la història del lloc i es relata el testimoni d'alguns supervivents, que parlen sobre les experiències que van viure, i una maqueta per a que es pugui tenir una idea de tots els espais de l'ESMA.

4. SITUACIÓ ACTUAL DE L'ELEMENT PATRIMONIAL

En aquest apartat s'exposaran quines són les característiques i les condicions actuals en les que es troba l'espai objecte d'aquest projecte, ja que només partint d'un bon coneixement de la seva realitat les intervencions que més endavant es proposen podran ser adequades i justificables.

4.1. Descripció dels principals paràmetres de l'element patrimonial

La presó de Mataró és de titularitat municipal i des de l'any 1996, en que va deixar de funcionar com a dipòsit de detinguts, ha estat cedit a diverses entitats per tal de que puguin desenvolupar-hi les seves activitats.

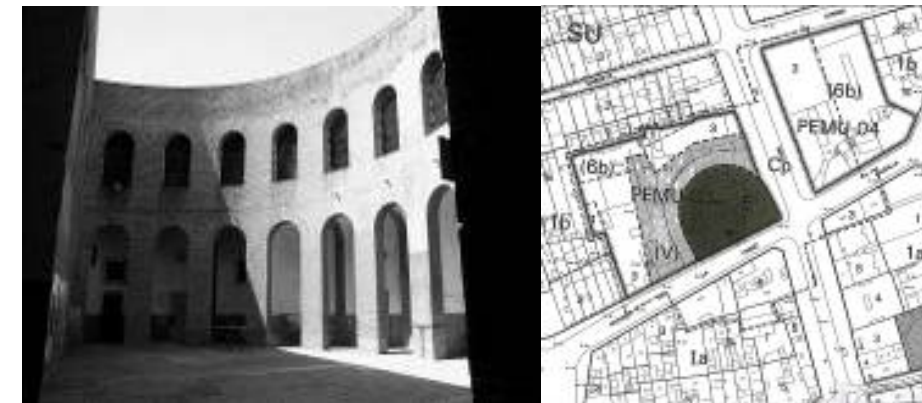
Paral·lelament a aquest canvi d'ús que es va donar a l'edifici, el 23 d'octubre de 2001 va ser declarat Bé Cultural d'Interès Nacional pel Govern de la Generalitat de Catalunya, en la categoria de monument històric amb el màxim nivell de protecció. Fins llavors la presó havia estat simplement catalogada dins el Pla Especial del Patrimoni Arquitectònic de l'Ajuntament de la ciutat.

En la resolució de la Generalitat s'especifica:

“La Presó de Mataró té un indubtable interès per diversos motius: Per ser una de les primeres obres del gran arquitecte de la Renaixença Elies Rogent; per ser el primer edifici carcerari de l'Estat espanyol concebut amb el concepte del panòptic; per la seva ubicació en el centre de la moderna ciutat de Mataró; per el seu bon estat de conservació; perquè, una vegada obsoleta la funció per la que va ser erigida, pot contenir altres usos socials sense perdre les seves característiques arquitectòniques i continuar oferint prestacions en benefici de la comunitat.”

La catalogació com a BCIN va comportar, també, la delimitació del seu entorn de protecció. Aquesta delimitació tenia com a finalitat preservar la relació entre aquest monument i els edificis i espais urbans veïns, per tal de poder controlar els paràmetres de visualització i les condicions de la percepció de l'edifici. Per aquest motiu, l'àmbit del seu entorn de protecció està conformat

per les finques contigües a la presó, qualificades com a PEMU-03 i 04 en el Pla General d'Ordenació Urbana de Mataró.

Pati de la presó de Mataró

Entorn de protecció de la presó

Actualment l'espai de la presó està cedit a diferents associacions de caràcter cultural, com són l'Associació Sant Lluç per l'Art, els Pessebristes de Mataró i els Armats de Mataró. Entitats que desenvolupen la seva activitat de forma privada, fent-la accessible al públic mataroní en casos puntuals. En aquest sentit, l'accés lliure a la presó no és possible.

Tot i que l'espai està cedit a les diferents entitats, l'Ajuntament és el responsable del seu manteniment i de la seva conservació. En aquest sentit, el consistori avalua periòdicament l'estat de l'edifici redactant els informes tècnics corresponents i s'encarrega de prendre les mesures necessàries per tal d'assegurar la seva bona conservació, com la realització de petites intervencions de manteniment i la supervisió de les activitats de les entitats i l'anàlisi de com aquestes afecten l'edifici.

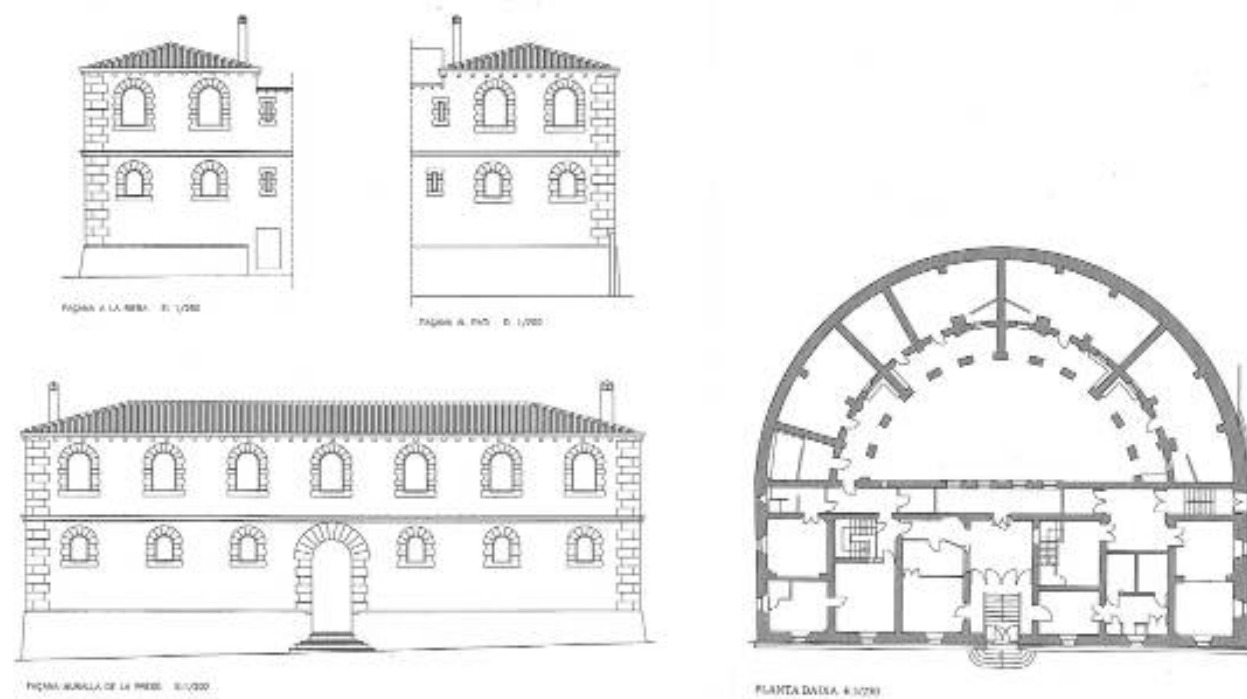
Les diverses entitats són les encarregades d'assumir a nivell econòmic i tècnic totes aquelles obres menors realitzades a l'edifici per tal de poder desenvolupar la seva activitat, ja sigui la instal·lació de nous sistemes d'il·luminació, pintar les parets o adquirir material o mobiliari.

4.2. Descripció de l'espai

L'edifici de la presó de Mataró està ubicat al centre de la ciutat, en la confluència de la Riera amb el carrer de la Muralla. L'edifici consta de dos cossos juxtaposats, un de planta rectangular i un altre de semicircular, que generen un pati interior en forma de semi cercle. Entre aquests dos cossos n'hi ha un de tercer, de planta rectangular, i que, a forma de corredor o passadís, permet la seva connexió. En el primer cos de planta rectangular s'hi ubica el vestíbul, les diverses dependències i les escales d'accés al pis superior. En el segon cos, de planta semicircular, s'hi situen les diferents cel·les que donen al pati central.

Imatges de la teulada, façana i pati de l'edifici de la presó de Mataró

Plànols de la presó de Mataró

L'estructura de la presó destaca pels seus murs de ceràmica massissa i pel sòcol de grans carreus. Totes les obertures són d'arc de mig punt i estan emmarcades amb pedra, així com també el remat de les cantoneres. Cada una de les obertures està tancada amb reixes de ferro forjat. La façana principal mostra la influència d'edificis d'època medieval, recordant vagament l'arquitectura de palaus o de fortificacions, i també una influència de l'arquitectura popular catalana.

Tot i la dificultat amb la que ens hem trobat a l'hora de poder localitzar la documentació necessària per tal de conèixer quina ha estat l'evolució d'aquest espai, i quins canvis o variacions ha sofert al llarg del temps, de la informació que hem pogut trobar o que se'ns ha facilitat, podem esmentar les dues intervencions més destacades realitzades a l'edifici en els darrers anys.

La primera intervenció va ser realitzada a principis dels anys setanta i és la que va comportar unes transformacions més significatives i que han configurat l'aspecte actual de la presó. L'any 1972 l'edifici es va destinar a seu de les dependències judicials. Per tal de poder instal·lar-hi aquestes dependències, es va realitzar una sèrie d'obres com la redistribució d'algunes sales, l'habilitació de noves cel·les a la secció del cos de guàrdia i la modificació de la caixa d'escala i dels accessos a la presó des de la Riera. Tot i que aquestes intervencions van afectar tant l'interior com l'exterior de l'edifici, i que van transformar alguns elements originals de la presó, l'estructura de Rogent va ser respectada, permetent que avui puguem contemplar la presó panòptica de forma gairebé intacta.

Amb el tombant de segle i l'arribada de les entitats a l'edifici, l'Ajuntament va impulsar una segona gran fase d'obres per tal d'adequar els espais interns a aquest nou ús. L'any 2006, per exemple, l'Ajuntament va realitzar una sèrie d'intervencions per adaptar la planta baixa de la presó a l'activitat dels Pessebristes. Aquestes obres van ser les mínimes imprescindibles i van consistir en l'enderroc d'algunes parets divisòries i elements no originals, com uns lavabos, la construcció d'uns serveis higiènics nous en una de les cel·les, la instal·lació d'un nou sistema elèctric i la construcció d'alguns envans i portes noves.

Posteriorment a l'arribada dels pessebristes a la presó, van entrar-hi els Armats i l'Associació Sant Lluç. Els Armats ocupen bona part del pis superior. L'Associació Sant Lluç està instal·lada en una petita sala ubicada a la planta baixa, que ha habilitat com a espai expositiu, i en dues cel·les

de la planta superior, habilitades com a magatzem. La instal·lació d'aquestes entitats no va requerir cap intervenció arquitectònica.

El procés d'instal·lació de les associacions a l'edifici va anar acompanyat del corresponent estudi tècnic, destinat a analitzar l'estat de conservació de la presó i a detectar les diferents problemàtiques amb la es que es trobava. Es van realitzar algunes petites intervencions que asseguressin la conservació de la presó, com el tractament d'esquerdes i humitats i el pintat de les parets, però aquestes no van ser el suficientment àmplies i exhaustives per tal d'assegurar un estat de conservació òptim.

Actualment la presó mostra diverses problemàtiques estructurals i de conservació davant de les quals cal intervenir. L'antiguitat de l'edifici i l'activitat de taller i magatzem desenvolupada per les entitats fa que es requereixi prendre una sèrie de mesures per a assegurar la millor preservació i manteniment de la presó. Tot i que es requeriria un estudi tècnic per tal de poder discernir clarament quines són les problemàtiques de l'edifici, a grans trets es detecten:

- Teulades i desaigües amb acumulació de matèries orgàniques i residus de diferent naturalesa.
- Problemes d'humitats en parets i sostres.
- Fissures i esquerdes en parets interiors i exteriors.
- Escrostonaments de les capes de guix i pintura.
- Oxidació en elements de tancament de ferro.
- Algunes finestres sense tancaments, amb la conseqüent entrada de residus.
- Saturació de materials i objectes en els diferents espais que no possibilita una bona neteja i manteniment.
- Corredor posterior de la presó ple de matèries orgàniques i residus de diferent tipus.

Exterior de la presó: estat porta i reixa

Exterior de la presó: esquerdes de la façana

Interior de la presó: estat de l'espai del vestíbul

Interior de la presó: estat de la teulada

Interior de la presó: estat de la pintura de les parets del pati

Interior de la presó: esquerdes a les arcades del pati

III: Proposta d'activació

6. OBJECTIUS GENERALS

Partint del conjunt d'aspectes exposats en l'apartat anterior podem començar a plantejar i desenvolupar el projecte com a tal. Primer de tot es detectaran quins són els objectius que ens hem marcat i que estan relacionats amb l'interès del bé patrimonial i l'interès cultural, social, turístic i econòmic del projecte.

A l'hora de redactar-los s'ha de tenir present que tota activació patrimonial ha de mostrar una rendibilitat, tant en el pla social com en el pla econòmic. Ha de tractar-se d'una intervenció que sorgeixi d'un interès real i que respongui a unes necessitats concretes de la societat. I, al mateix temps, ha d'adequar-se al context econòmic del moment, acostant-se en els límits del possible a l'autofinançament.

Els objectius que s'identifiquen són els següents:

1. Permetre el coneixement de l'edifici mitjançant la seva obertura al públic.

Encara avui no és possible accedir lliurement a la presó, que segueix estant tancada en si mateixa. El projecte pretén obrir-la al públic i adequar-la a la visita, per tal de que el ciutadà o el visitant puguin conèixer quin és el seu valor patrimonial, tant material com immaterial.

2. Facilitar la visita a la presó mitjançant la creació d'un itinerari i la seva museïtzació.

La contemplació de la presó per si sola pot despertar sensacions i suscitar reflexions de tot tipus en el visitant, però es fa necessari intervenir-hi per tal de guiar-lo en la seva visita. Guiar-lo mitjançant la creació d'un recorregut, a través del qual permetre que conegui els espais més significatius de l'edifici. I guiar-lo mitjançant un discurs museològic i museogràfic, a través del qual transmetre-li uns coneixements i generar unes reflexions.

3. Promoure un major grau de conscienciació i de reflexió respecte la finalitat de l'edifici i com pot parlar-nos sobre determinats episodis històrics.

Aconseguir que el ciutadà i el visitant prenguin consciència de la importància que rau en l'edifici de la presó, que per la seva funció i la seva tipologia és testimoni i protagonista dels batecs convulsos del segle XX. El projecte busca posar en valor l'edifici per tal de fer conèixer la seva significació com a construcció presidiària única i com a reflex d'un temps, d'una societat i d'uns esdeveniments històrics concrets.

4. Aconseguir transmetre d'una forma oberta i atractiva els continguts sobre els orígens de la presó, sobre la guerra civil i la postguerra a la ciutat i sobre la repressió i el sistema penitenciari franquista.

La museïtzació de la presó pretén comunicar al visitant una sèrie de dades relacionades amb la història de la presó i la importància de l'arquitecte, per una banda, i amb la guerra civil i la postguerra a Mataró i la repressió i el sistema penitenciari franquista, per una altra. Aquesta transmissió de continguts ha de fer-se de forma entenedora i amena i que aconsegueixi captar l'atenció del visitant.

5. Intentar utilitzar recursos museogràfics de diferent naturalesa i amb diversos nivells de lectura per tal de facilitar l'accés a la informació a tot tipus de visitant. I, al mateix temps, potenciar la seva atenció, comprensió i interacció.

El projecte museogràfic ha de permetre que diferents tipus de públics puguin accedir a la informació mitjançant l'ús de diverses estratègies i nivells de lectura. Cal jugar amb multiplicitat de recursos, com textos, imatges, audiovisuals, contextualitzacions gràfiques o interactius, per tal de captar l'atenció i l'interès del visitant i facilitar aquesta comunicació i transmissió d'informació.

6. Aconseguir una major identificació de la presó amb la ciutat, les seves entitats, associacions i veïns, entenent la participació ciutadana com un aspecte més en el procés de dinamització cultural.

El projecte vol esdevenir quelcom viu i en construcció, estretament lligat amb la realitat social i cultural de la que parteix. La presó no tan sols té com a objectiu la recepció de visitants, sinó la participació de la ciutadania de forma activa i a tots els nivells. Participació en la realització del projecte, mitjançant la recuperació de testimonis i l'assessorament d'historiadors locals. I participació en el seu dia a dia, mitjançant l'organització d'activitats, com tallers, conferències i cicles de cinema i debat, entre d'altres.

7. Fer de la presó un receptacle de la memòria col·lectiva de la ciutat respecte la guerra civil i la dictadura.

El projecte vol ser un espai des del qual recuperar i dignificar la memòria de les víctimes de la repressió del règim i dels seus familiars. Una repressió que va estendre's a tots els nivells de la vida quotidiana i que va afectar al conjunt de la societat de múltiples formes. La presó pretén recollir i difondre la realitat de la repressió i despertar en el visitant i en el ciutadà aquesta consciència d'un passat col·lectiu que cal conèixer i preservar.

8. Augmentar la presència i importància de la presó en el marc patrimonial i turístic de la ciutat, atraient a un nombre més elevat de visitants i per tant propiciant una major inversió econòmica.

La presó és un element patrimonial de gran importància que no ha estat posat en valor. El projecte pretén l'activació de l'edifici per tal de situar-lo en un lloc destacat dins del panorama cultural i turístic de la ciutat on pot sobresortir per la seva singularitat i significació.

9. Obtenir recursos econòmics propis que possibilitin i justifiquin el desenvolupament de nous projectes i iniciatives.

El projecte pretén acostar-se en els límits del possible a l'autofinançament. En el funcionament diari de la presó s'intentarà obtenir alguns ingressos mitjançant la venda d'entrades, la concertació de visites, la organització de tallers per a escoles i d'uns cicles de documentals i de lectures dramatitzades. Aquests ingressos permetran compensar la inversió efectuada.

7. DESCRIPCIÓ DELS ELEMENTS DEL PROJECTE PATRIMONIAL

En aquest apartat s'analitza, en primer lloc, quines intervencions caldria dur a terme a nivell arquitectònic i a nivell de seguretat per al visitant, i en segon lloc, la proposta museològica i museogràfica en si.

Per tal de poder fer possible la materialització d'un projecte d'aquest tipus es requeriria, en primer lloc, l'execució d'una sèrie d'intervencions centrades en la conservació i millora de l'estat de la presó per tal de poder desenvolupar-hi una proposta museològica i museogràfica.

7.1. Indicacions per a l'elaboració del projecte arquitectònic

7.1.1. Criteris de restauració i intervenció

Tal com indica la Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català, els béns que integren el patrimoni cultural *"constitueixen una herència insubstituïble que cal transmetre en les millors condicions per les generacions futures"*. Dins de les tres categories de protecció establertes per la llei, la dels BCIN (Béns Culturals d'Interès Nacional) és la que gaudeix d'un grau de protecció més elevat. Els BCIN són els béns de més rellevància dins del patrimoni cultural català, ja que reuneixen unes característiques i valors que els doten de singularitat i significació. La seva protecció, conservació, investigació i coneixement és un deure fonamental dels poders públics.

La presó de Mataró va entrar a formar part del Registre de BCIN l'any 2001, degut al seu valor patrimonial indiscutible. És per aquest motiu, que qualsevol intervenció que s'hi vulgui dur a terme s'hagi de regir per les condicions establertes per la llei. En tractar qualsevol element patrimonial, sempre s'ha de tenir un coneixement profund del seu valor i un respecte envers les seves estructures originals, seguint uns criteris de preservació i conservació. Quan es tracta d'un BCIN, això esdevé primordial.

Els criteris d'intervenció són taxatius respecte a la salvaguarda dels valors històrics, arquitectònics i artístics dels béns. La llei estipula que els titulars tenen el deure de preservar i mantenir el bé per assegurar la integritat del seu valor cultural. Els criteris que s'ha de respectar

i que són les que cal tenir més presents a l'hora de referir-se a la presó de Mataró, són els següents:

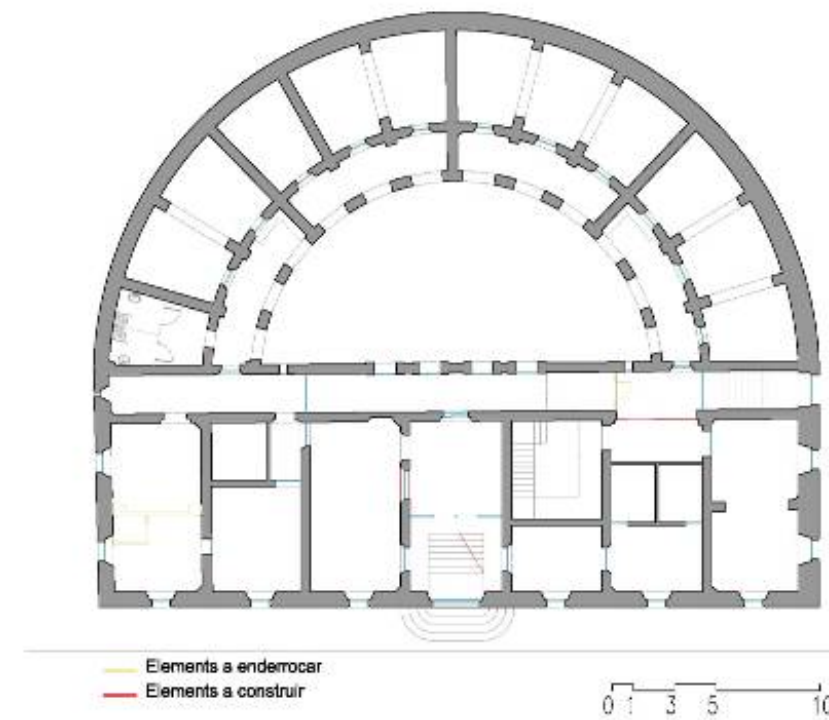
- a) La conservació, recuperació, millora i utilització del bé han de respectar els valors que van motivar la seva declaració, sens perjudici que pugui ser autoritzat l'ús d'elements, tècniques i materials contemporanis per a la millor adaptació del bé al seu ús i per a valorar determinats elements o èpoques.
- b) S'ha de conservar les característiques tipològiques d'ordenació espacial, volumètriques i morfològiques més remarcables.
- c) És prohibit eliminar parts del bé de forma no justificada.

Al mateix temps, l'ús a què es destini aquest bé ha de garantir la seva conservació. En el cas de Mataró, actualment això no és ben bé així, i l'edifici es troba sotmès a determinades activitats que no permeten un manteniment i conservació idonis. Els tallers que s'han instal·lat en alguns dels seus espais generen un emmagatzematge de materials de tot tipus i una acumulació important de residus i partícules de pols. És evident que l'actual situació d'aquests tallers i magatzems no és el més adequat per un edifici d'aquestes característiques.

El projecte que s'està plantejant té present el màxim respecte envers les estructures originals de l'edifici i el desenvolupament d'unes intervencions el mínim agressives possibles. En alguns casos, aquestes intervencions aniran encaminades a eliminar alguns dels elements afegits a posteriori i que es considera que no han estat prou respectuosos amb l'edifici.

Les obres que es plantegen a continuació són indicacions de caràcter genèric i mostren aquelles intervencions bàsiques que caldria efectuar per tal d'assegurar un bon manteniment i preservació de l'edifici i per tal de possibilitar la materialització del projecte museogràfic. És evident que aquestes intervencions haurien de sorgir del corresponent estudi tècnic i que haurien de ser aprovades pel Departament de Cultura de la Generalitat per tal de poder-se tirar endavant. Tot i que des del present treball no podem desenvolupar un estudi exhaustiu, havent detectat amb anterioritat les diferents problemàtiques de l'edifici podem exposar quines són les intervencions bàsiques que es requereixen.

- Netejar les teulades i desaigües dels residus i matèries orgàniques dipositades.
- Aplicar una capa d'aïllant impermeable en els punts on es requereixi.
- Eliminar les humitats en els interiors on sigui necessari.
- Tapar les esquerdes i fissures dels interiors on sigui necessari.
- Tractar els elements de ferro amb antioxidant i pintura.
- Eliminar els vidres que es van anar col·locant en les diferents obertures i substituir-los per un nou sistema de tancament.
- Eliminar la pintura groga i blava de les parets i portes d'alguns àmbits de l'interior de la presó, tan a planta baixa com al primer pis. Àmbits com són l'actual vestíbul d'entrada, la caixa de l'escala o les sales del primer pis.
- Eliminar algunes de les portes afegides recentment per tal de facilitar l'accés a determinats espais.
- Substituir els actuals sistemes d'il·luminació d'alguns àmbits per nous sistemes més discrets.
- Netejar el corredor posterior de la presó.

Degut a la magnitud d'una obra d'aquest tipus, podria impulsar-se tan sols la intervenció en els espais que s'obriran a la visita per tal de rebaixar la inversió que representaria una intervenció íntegra. El present projecte pretén l'habilitació tan sols de la planta baixa, en aquest sentit no és d'urgència realitzar obres en el pis superior, que es podrien dur a terme posteriorment. Les mesures que es podrien impulsar en aquesta primera fase serien:

- Netejar les teulades i desaigües dels residus i matèries orgàniques dipositades.
- Tractar les humitats i esquerdes dels interiors on es requereixi.
- Aplicar una nova capa de pintura en parets i portes dels espais oberts al públic.
- Eliminar algunes de les portes afegides recentment per tal de facilitar l'accés a determinats espais.
- Substituir els sistemes d'il·luminació per tal d'unificar-los i que siguin més discrets.
- Eliminar dos envans moderns per tal d'ampliar dues sales i tornar-les a les seves dimensions originals. Ambdós sales serien utilitzades en el present projecte, una com a sala expositiva i l'altra com a sala d'actes polivalent.
- Tapar una porta moderna.
- Construir un envà d'un material fàcilment eliminable, tipus pladur, per tal de preservar l'espai intern i fora del circuit expositiu de la presó.

Cal esmentar alguns aspectes que faciliten la intervenció en l'edifici i aquests són l'existència d'una instal·lació elèctrica moderna, l'existència d'un paviment nou en els punts on es trobava més malmès i la instal·lació d'uns lavabos moderns en una de les cel·les de la planta baixa, que poden seguir utilitzant-se com a tal.

7.1.2. Condicions de seguretat

En relació a la seguretat envers el visitant l'edifici no mostra gaires problemàtiques, ja que es tracta d'una construcció en bon estat de conservació i amb un conjunt d'espais força amplis i ben connectats que permeten una circulació el suficientment ràpida i fluïda.

L'edifici té dues portes d'accés, una original situada al carrer de la Muralla i una més moderna situada a la Riera. El present projecte contempla la reobertura de l'entrada original, actualment inhabilitada, com a porta principal d'entrada, i l'habilitació de la porta de la Riera com a porta de sortida. Aquesta porta només podrà ser oberta des de l'interior i s'hi col·locarà una càmera de seguretat.

L'existència d'un recorregut marcat i acotat permetrà que la visita del públic estigui controlada i que no pugui accedir als llocs tancats a la visita. Una de les sales de la planta baixa estarà habilitada com a sala d'actes i tancada al públic sempre que no s'hi realitzi alguna activitat, per tal de preservar l'espai i els equips tècnics que hi hagi instal·lats.

S'evitarà l'accés dels visitants als espais destinats a les entitats. En aquest sentit, es construirà un envà en l'espai distribuïdor per tal de que puguin desenvolupar les seves activitats sense interferir en la visita. Els membres de les entitats accediran a l'edifici per la porta secundària, que dona a la Riera, procurant deixar-la tancada.

Tot i que el visitant no podrà accedir al primer pis, cal tenir en compte quina és la comunicació que existeix entre la planta baixa i la primera. Ambdues plantes estan comunicades per una escala força àmplia, per la qual és fàcil circular i que es troba molt propera a la porta de sortida de la presó. En cas d'emergència, existeix una segona escala que podria ser utilitzada. Aquesta és de dimensions més reduïdes i es troba molt a prop de la porta d'entrada.

El present projecte no contempla la mostra de peces originals o de gran valor que requereixin sistemes de seguretat i mètodes de conservació específics. Per aquest motiu les intervencions que s'exposen van enfocades principalment a la seguretat del visitant.

Les mesures de seguretat que es contemplen són les mínimes necessàries per tal de desenvolupar el projecte i són les següents:

- Itinerari marcat i delimitat.
- Mapes de situació en determinats punts del recorregut.
- Instal·lació d'una il·luminació i senyalització d'emergència.
- Instal·lació d'aparells extintors.
- Instal·lació d'una càmera de seguretat enfocant la porta de sortida. Aquesta porta només podrà ser oberta des de l'interior.

7.2. Circulació i itinerari

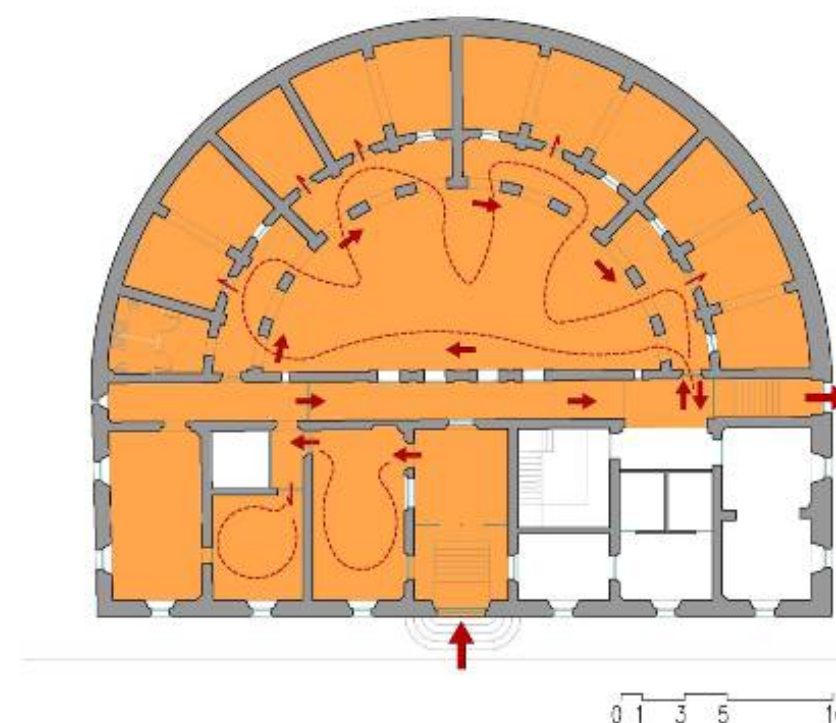
La proposta de visita a la presó de Mataró seguirà un recorregut lineal. L'accés a l'edifici s'efectuarà pel carrer de la Muralla, per la porta original de la presó. El visitant accedirà a un espai ampli, el vestíbul d'entrada, on trobarà el taulell de recepció i el personal d'atenció al

públic. En aquest espai el visitant adquirirà l'entrada i el fulletó i rebrà la informació necessària per tal de començar la visita. En aquest àmbit introductor hi haurà un primer element museogràfic.

Els visitants accediran a les dues primeres sales expositives, situades a l'esquerra del vestíbul d'entrada. Des d'aquestes sales, passaran a un corredor que els conduirà a un espai distribuïdor des don podran accedir al pati. Un cop allà, els visitants podran entrar a les diferents cel·les, continuant el seu recorregut per fins a un espai de cloenda.

Els visitants sortiran del pati per la mateixa porta per la que hi hauran entrat i podran sortir per la porta secundària.

Els espais en els que s'intervindrà i el recorregut expositiu són els següents:

En cas de públic amb problemes de mobilitat, a la porta que dona a la Riera hi ha instal·lat un ascensor per a cadires de rodes. Els visitants que no puguin accedir per la porta principal, podran entrar a la presó per aquesta porta.

7.3. Proposta d'intervenció museològica i museogràfica

7.3.1. Premisses per la intervenció museològica i museogràfica

La proposta d'intervenció museogràfica que es planteja en el present projecte parteix d'unes premisses relacionades amb els continguts i els recursos museogràfics.

En relació als continguts, les premisses són les següents:

- S'intentarà tractar els continguts d'una forma objectiva i rigorosa. En aquest sentit, es tractarà d'evitar posicionaments de caràcter ideològic que donin una visió esbiaixada dels fets.
- Per tal d'elaborar els continguts es tindrà en compte l'aportació d'historiadors que han treballat el tema. Al mateix temps, es cedirà la paraula a aquelles persones que van viure els fets en primera persona.
- El tractament dels continguts serà rigorós però amb un llenguatge clar i senzill que permeti una fàcil comprensió.

En quant als recursos previstos:

- La museografia ideada vol ser el màxim respectuosa amb l'espai. Per aquest motiu, s'utilitzaran recursos que puguin ser retirats fàcilment, evitant foradar les parets.
- S'utilitzarà un conjunt variat de recursos (sonors, gràfics, audiovisuals i interactius) que siguin aptes per a qualsevol tipus de visitant.
- S'utilitzarà el català en els textos de l'exposició.
- Les traduccions dels textos al castellà i a l'anglès es trobaran situats en uns fulls de sala. Aquests fulls es col·locaran a l'entrada de cada àmbit.
- Cada àmbit disposarà de la reproducció dels textos en macro caràcters, per aquells que tinguin dificultats de visió. Aquests fulls es col·locaran a l'entrada de cada àmbit.

7.3.2. Tema principal i desenvolupament dels continguts per àmbits

El present projecte pren l'edifici de la presó com a eix central al voltant del qual poder reflexionar com va viure Mataró el període de la Guerra Civil i de la Postguerra i, concretament, la repressió

sistemàtica a la que va veure's sotmesa la seva població un cop va finalitzar el conflicte i es va instaurar el règim totalitari franquista.

La presó de Mataró va tenir un paper clau durant el període de la guerra i la postguerra a la comarca del Maresme, ja que totes aquelles persones que eren detingudes a la mateixa ciutat o en poblacions properes, van passar per dins dels seus murs abans de ser derivades a altres centres de reclusió. L'exposició projectada permet difondre com funcionava aquest sistema repressiu i penitenciari, quin era el paper de les presons de partit i donar visibilitat i veu a les seves víctimes.

Al mateix temps, la mostra expositiva parla de quins són els orígens de la presó, qui va ser l'arquitecte que va projectar-la i quines són les singularitats que han fet que sigui considerada un element patrimonial de tant valor.

La intervenció museològica i museogràfica està conformada per sis àmbits diferenciats, que són els següents:

Àmbit 1: INTRODUCCIÓ

El primer àmbit coincideix amb el vestíbul d'entrada a l'edifici. En aquest punt s'introduirà al visitant en el tema de l'exposició: la repressió durant la dictadura franquista, el sistema penitenciari franquista i el paper de la presó de Mataró.

Àmbit 2: ELS ORIGENS DE LA PRESÓ I ELIES ROSENT

Aquest àmbit està centrat en la història de la presó, en la figura del seu arquitecte i en la reforma penitenciària del segle XVIII i el model panòptic aplicat a l'arquitectura de presons. L'àmbit està dividit en quatre subàmbits.

- **2.1: La reforma penitenciària del segle XVIII i el model panòptic.**

En aquest subàmbit es parlarà de com a finals del segle XVIII es comença a replantejar el sistema dels càstigs i les penes i s'inicia una reforma del sistema penal i dels espais penitenciaris per tal d'humanitzar-los i millorar les condicions de vida dels presos, així com perfeccionar el sistema de vigilància i de control.

- **2.2: Els antecedents de la presó de Mataró.**

En aquest subàmbit es parlarà de com al segle XIX la presó de Mataró estava ubicada a l'edifici de l'ajuntament i degut a la insalubritat de l'espai i a la massificació que presentava es va decidir construir un nou edifici amb aquesta finalitat.

- **2.3: L'encàrrec a l'arquitecte Elies Rogent.**

Elies Rogent ha esdevingut un dels noms més destacats de l'arquitectura del segle XIX a Catalunya degut a la seva important trajectòria professional però també teòrica.

En aquest subàmbit es parlarà de com l'encàrrec de la presó de Mataró va arribar-li poc després de finalitzar els seus estudis d'arquitectura i de com en el projecte de l'edifici va aplicar-hi alguns dels que esdevindrien els seus principis arquitectònics i les corrents europees contemporànies en arquitectura penitenciària.

- **2.4: El projecte de la presó de Mataró.**

La presó de Mataró va ser inaugurada l'any 1863 esdevenint el primer exemple d'aplicació del model panòptic a l'Estat espanyol. En aquest subàmbit s'explicarà el projecte de l'arquitecte i quines són les seves singularitats.

Àmbit 3: LA GUERRA CIVIL A MATARÓ

- **3.1: La rebel·lió militar i l'inici de la guerra.**

En aquest subàmbit es parlarà de la revolta militar en contra de la legitimitat de l'estat republicà, com aquest cop d'estat va triomfar en determinades zones del territori espanyol i com les tropes nacionals van començar el seu avanç pel territori provocant l'inici de la guerra.

- **3.2: El període revolucionari.**

En aquest subàmbit es parlarà de com Mataró, com la resta de ciutats del bàndol republicà, va organitzar-se davant del conflicte. I de com, en els primers temps de la guerra, es va voler impulsar la revolució social.

- **3.3: La repressió a la rereguarda.**

En aquest subàmbit es parlarà de la repressió a la rereguarda envers tota persona que simbolitzés l'estructura de poder. S'exposarà la repressió i l'assassinat de persones a Mataró i les xifres de les víctimes. Al mateix temps es farà referència a la condemna per la major part de la societat d'aquestes accions.

- **3.4: La desfeta.**

En aquest subàmbit es parlarà de com es va esdevenir la lluita al front, com les tropes nacionals van anar avançant pel territori i van arribar fins a la frontera. Es farà referència a l'exili i a com a Mataró es va començar a preparar l'arribada dels franquistes.

Àmbit 4: LA DICTADURA FRANQUISTA

- **4.1: L'organització del règim i el sistema repressiu franquista.**

Amb el final de la guerra va iniciar-se la construcció d'un nou estat basat en l'ordre, la tradició i la religió. Un estat que volia aplicar un càstig exemplar envers tots aquells que haguessin defensat la causa republicana, que haguessin lluitat en contra de l'alçament militar o que es mostressin contraris al moviment nacional. En aquest subàmbit es parlarà de com, per aconseguir-ho es va iniciar un procés de repressió massiu que girava al voltant de denúncies, judicis, empresonaments, execucions, expropiacions i depuracions.

- **4.2: Les presons franquistes**

La dictadura va omplir el país de presons i camps de concentració on milers de persones van ser-hi recloses i obligades a realitzar treballs forçats. En aquest subàmbit es parlarà del sistema penitenciari franquista i de com s'estenia més enllà dels murs de la presó.

- **4.3: Els consells de guerra i les execucions.**

En aquest subàmbit es parlarà dels tribunals de guerra i dels judicis sumaríssims que van portar a l'execució de milers de persones durant els primers anys de postguerra i al llarg de la dictadura. Es parlarà dels mataronins que van ser executats al Camp de la Bóta.

- **4.4: La presó de Mataró.**

En aquest subàmbit es parlarà de la presó de Mataró en el context de la postguerra i de la dictadura. Exposant el nombre de persones que van passar pels seus murs durant tots aquells anys i on eren derivats.

5 àmbit: LES VEUS DE LA MEMÒRIA

En aquest àmbit es donarà la veu a les víctimes i als seus familiars. Ells, a través d'entrevistes enregistrades, explicaran la seva experiència i reflexionaran, amb la perspectiva dels anys, sobre aquell passat traumàtic que els uneix.

6 àmbit: CLOENDA

En aquest espai es tancarà la mostra amb un breu text que farà referència a totes les dictadures, els estats repressius i les seves víctimes.

Hi haurà una taula amb dos ordinadors que permetran que qui ho vulgui pugui consultar la pàgina web de la presó de Mataró i conèixer els diferents projectes de recuperació de la memòria que s'estan realitzant a arreu de Catalunya i de l'estat i a altres països.

7.3.3. Tipologia de recursos i estratègies museogràfiques emprades

Un cop vistos els principals eixos temàtics que es desenvoluparan en l'exposició, procedim a descriure quins són els recursos museogràfics que s'utilitzaran, especificant la seva tipologia, les seves característiques i els seus continguts.

El present projecte consisteix en un projecte bàsic i per tant els recursos i continguts que s'especifiquen a continuació no tenen un caràcter definitiu i és evident que a l'hora d'elaborar el projecte executiu acabarien de concretar-se o patirien alguna modificació. Els textos, per exemple, haurien de ser retocats, degut a la seva llargada, o bé dividir-los utilitzant altres suports.

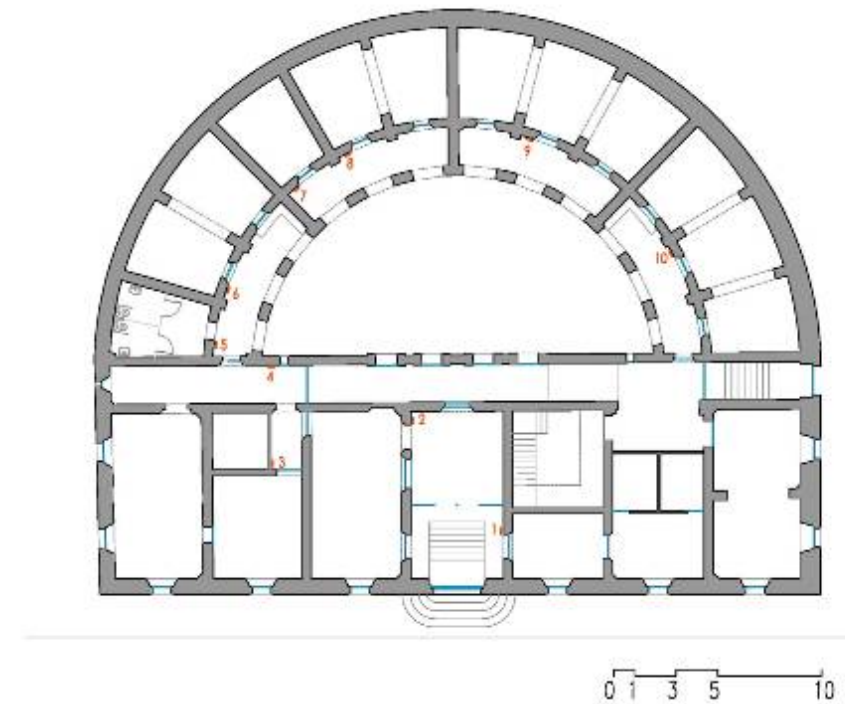
A continuació procedim a exposar els diferents elements museogràfics que constituïran la mostra expositiva.

ELEMENTS DE SITUACIÓ TRANSVERSALS

Per tal que el visitant conegui quina era la funció dels diferents espais de la presó, a l'entrada de cada un d'ells es col·locarà una cartela en la qual es mostrarà aquesta informació.

• Ubicació en l'espai:

Les cartelles es col·locaran en els llocs següents:

• Recurs museogràfic:

Les cartelles es realitzaran en **forex** de color negre d'un gruix de 5mm i d'unes dimensions de 30x30 cm.

A cada una d'elles hi apareixerà el plànol de la presó amb una senyal d'ubicació i un breu text indicant quina era la funció d'aquell espai.

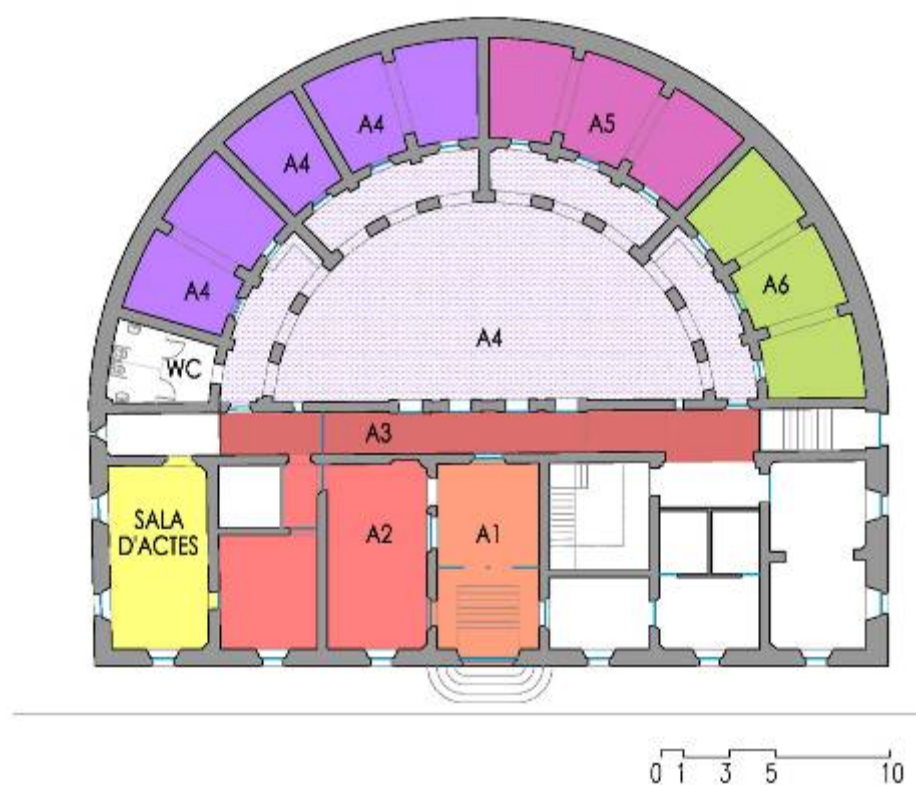
• Continguts:

CARTELA	TEXT
1	<i>Secció destinada al cos de guàrdia. En aquestes diferents dependències hi havia un dormitori comunitari, un lavabo i una cuina. Posteriorment s'hi van habilitar dues cel·les de reduïdes dimensions.</i>
2	<i>Despatx de la direcció de la presó.</i>
3	<i>Cel·la d'aïllament dels condemnats a mort.</i>
4	<i>Corredor en el que es trobava l'espai destinat a locutori. Les finestres servien per a que els presos poguessin comunicar-se amb l'exterior.</i>
5	<i>Menjador.</i>
6	<i>Dutxes dels presos.</i>
7	<i>Cel·la d'aïllament per a presos incomunicats.</i>
8	<i>Dormitori.</i>
9	<i>Dormitori.</i>
10	<i>Dormitori.</i>

ÀMBITS

La mostra expositiva està configurada per un total de sis àmbits, el primer i l'últim dels quals en constitueixen la introducció i la cloenda.

A continuació es pot veure quina és la ubicació d'aquests diferents àmbits en el plànol general de la presó.

Seguidament s'exposen les intervencions a cada un d'ells de forma individualitzada.

Àmbit 1: INTRODUCCIÓ

• Característiques de l'espai:

El vestíbul d'entrada a la presó és de forma rectangular i està dividit en dos espais separats per una porta vidriera de grans dimensions. A l'espai més proper a la porta d'entrada hi ha una escala que permet salvar el desnivell respecte el carrer, ja que el paviment de l'interior de la presó es troba més elevat. L'espai del vestíbul té unes dimensions de 8m de profunditat per 4m d'amplada i una alçada de 4m.

Aquest vestíbul compta amb quatre portes que condueixen als diferents espais contigus. Les dues primeres, estan situades als laterals de l'escala i condueixen a la secció del cos de guàrdia i al despatx de direcció. La porta que condueix a la secció del cos de guàrdia restarà oberta per tal que els visitants puguin accedir-hi lliurement i descobrir les diferents dependències que la conformen, tot i que no s'hi intervindrà a nivell expositiu, només es col·locarà una cartela de senyalització. La porta que condueix al despatx de direcció restarà tancada.

Al fons del vestíbul hi ha una tercera porta que comunica amb el corredor. Es tracta d'una porta de reixa de ferro que restarà, també, tancada.

Els visitants iniciaran el seu itinerari a través d'una quarta porta que està situada a l'extrem lateral esquerre del vestíbul i que accedeix a l'antic despatx de direcció.

L'espai disposa de força llum natural que arriba del corredor i de la porta d'entrada.

• Recursos museogràfics:

A l'extrem lateral dret del vestíbul s'hi ubicarà el taulell de recepció. El mobiliari utilitzat serà un taulell en forma de L de fusta pintada de color blanc. Aquest taulell tindrà unes

dimensions de 2m de llargada per 50cm d'amplada en la part estreta i 70cm en la part ampla.

El taulell permetrà que el personal pugui tenir-hi un ordinador, telèfon, llum i tot el material necessari per a dur a terme la seva feina. A la part frontal del taulell hi haurà unes finestres amb la indicació de "català, castellà i anglès" en les que el visitant podrà agafar el fulletó de visita.

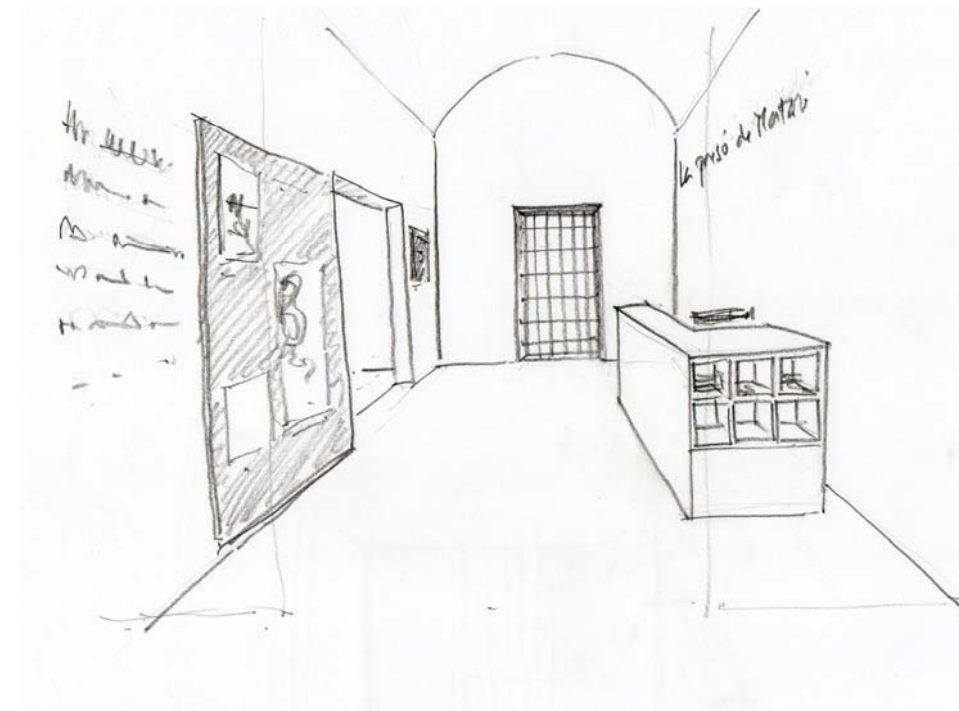
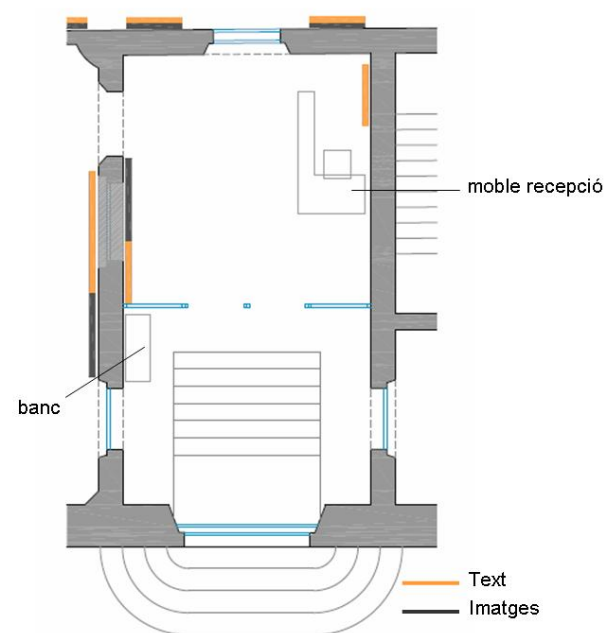
A la paret del darrere del taulell de recepció s'hi col·locarà unes **lletres de vinil de tall adhesiu** de color negre mat de grans dimensions on es podrà llegir: "*La presó de Mataró*". El vinil mat evitarà que es creïn reflexes degut a la il·luminació.

Al mur lateral esquerre s'hi estamparà una **imatge de gran format impresa mitjançant injecció de tinta sobre vinil adhesiu mat**. Aquesta imatge tindrà unes dimensions de 200x140cm i estarà col·locada a l'esquerra de la porta d'entrada al primer àmbit. La imatge tindrà la mateixa alçada que la porta.

A l'esquerra d'aquesta imatge s'hi estamparà un text amb lletra de vinil de tall adhesiu. El títol del qual estarà escrit en color vermell ataronjat i la resta en color negre.

La il·luminació vindrà del sostre de la sala a través de tres **focus de llum**, un que enfocarà les lletres de darrere el taulell de recepció i dos que enfocaran el mur amb text i imatge.

En aquest vestíbul s'hi col·locarà un banc per tal de que els visitants puguin descansar-hi.

• **Continguts:**

Text darrere taulell recepció	La presó de Mataró
Títol text introducció	La repressió i l'univers penitenciari franquista
Text introducció	La presó de Mataró és un edifici d'una gran rellevància. Construïda a mitjans del segle XIX per l'arquitecte Elies Rogent constitueix el primer exemple d'aplicació del model panòptic a l'Estat espanyol, seguint de forma directa les corrents penitenciàries reformistes europees de l'època. La presó és un reflex directe de la societat que la va construir, i descobrir la seva història i la de les persones que van ser recloses dins dels seus murs ens permet conèixer els batecs convulsos del segle XX. L'edifici va tenir un paper rellevant durant el període de la postguerra i la dictadura franquista, ja que per ella van passar-hi milers de persones provinents de Mataró i d'altres poblacions de la comarca. Persones víctimes de la repressió sistemàtica iniciada pel règim amb el final de la guerra i que van patir les injustícies i els horrors de la dictadura. La visita a la presó i el coneixement d'aquests fets ens pot permetre conèixer aquest passat col·lectiu i dignificar la memòria d'aquestes i totes les víctimes.
Material gràfic	

Àmbit 2: ELS ORIGENS DE LA PRESÓ I ELIES ROGENT

- **Característiques de l'espai:**

El segon àmbit es troba repartit entre dues sales contigües al vestíbul d'entrada, situades a la seva esquerra. Es tracta de dues habitacions rectangulars de diferents dimensions comunicades per un petit passadís que comunica, al mateix temps, amb el corredor intern de la presó. La primera sala té unes dimensions de 8m de profunditat per 4m d'amplada. La segona sala té unes dimensions de 5m de profunditat per 4m d'amplada. Ambdues sales tenen una alçada de 4m.

Amb la instal·lació dels pessebristes, a la primera sala es va construir un envà que baixa del sostre i s'acaba a 2 metres del terra. Aquest envà es va fer per tal de construir-hi al darrere un gran pessebre-diorama. Aquest envà s'eliminarà per tal de poder disposar de la totalitat de l'espai.

Ambdues sales tenen obertura a l'exterior mitjançant una finestra que es troba a 2,5m respecte el nivell del terra. La llum natural que penetra a aquestes sales és considerable i per aquest motiu caldria mantenir els porticons tancats per tal de poder jugar amb un sistema d'il·luminació artificial i ressaltar aquells elements que ens interessen.

L'àmbit està dividit en quatre subàmbits que es repartiran entre les dues sales a raó de tres a la primera i un a la segona.

- **Recursos museogràfics:**

Els recursos utilitzats seran principalment textos estampats al mur mitjançant **vinil de tall adhesiu mat**, tal com s'ha efectuat a l'àmbit introductor del vestíbul. El títol serà de color vermell ataronjat i la resta de text de color negre.

Els textos estaran acompanyats, a la seva dreta, per un **panell de DM** en el que s'hi estamparà un vinil de tall mat adhesiu de color gris fosc amb diverses imatges i les seves respectives llegendes escrites en color blanc. El panell tindrà unes dimensions de 180x80cm i 1cm de gruix.

Tres d'aquests subàmbits tindran un text que els precedirà, a mode de cita o d'element de contextualització. Aquest breu text s'estamparà al mur mitjançant **vinil de tall adhesiu mat** de color negre.

Al sostre s'hi instal·larà diversos **focus de llum** que il·luminaran els diferents textos i imatges i elements que configuren els àmbits.

Com a elements diferenciadors d'un espai i de l'altre podem esmentar:

1ª sala:

Al fons de la primera sala, al pany de paret on hi ha la finestra, s'hi col·locarà un **element escenogràfic**. Es tracta d'una taula i una cadira de fusta pintades de color gris fosc neutre. Al damunt de la taula i del terra s'hi col·locaran piles i piles de papers de tonalitat grisa. Els mobles i els papers volen evocar la utilitat de l'espai com a despatx de direcció, per on passaven tots els expedients dels presos i on es decidia el futur dels mateixos.

2ª sala:

Al mur del fons de la segona sala, en línia amb la porta d'entrada, s'hi instal·larà una **maqueta retroil·luminada** de la planta baixa de la presó. Aquesta maqueta estarà feta de fusta balsa sobre una base de metacrilat translúcid, que tindrà unes dimensions de 60x57cm. La maqueta anirà muntada sobre una base de fusta blanca d'100x100cm.

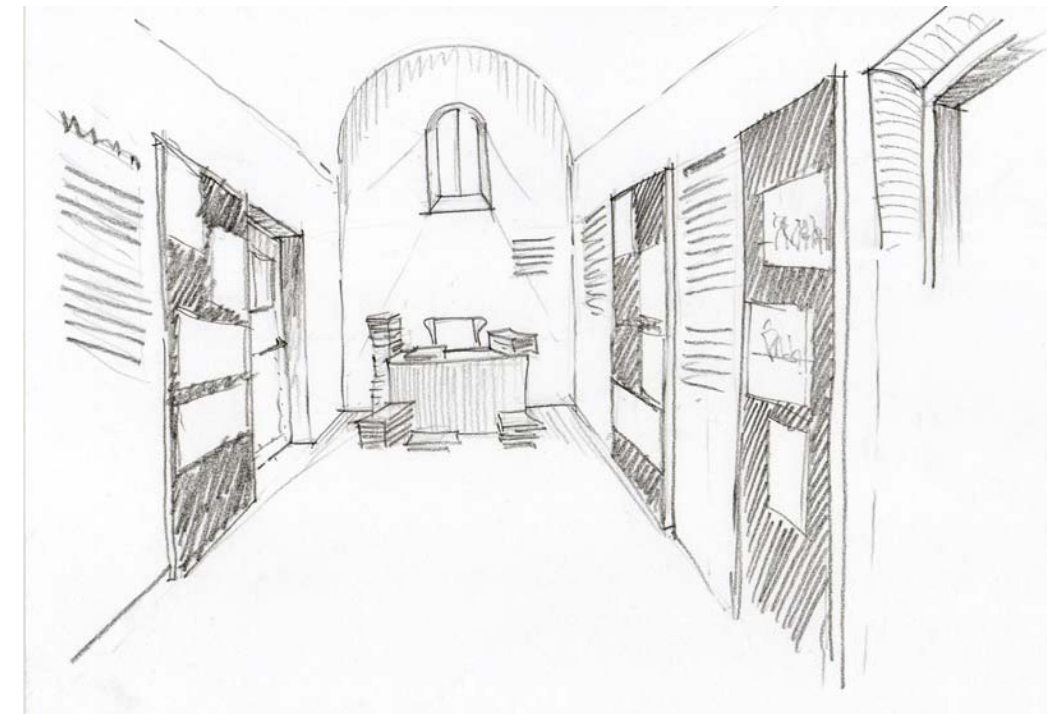
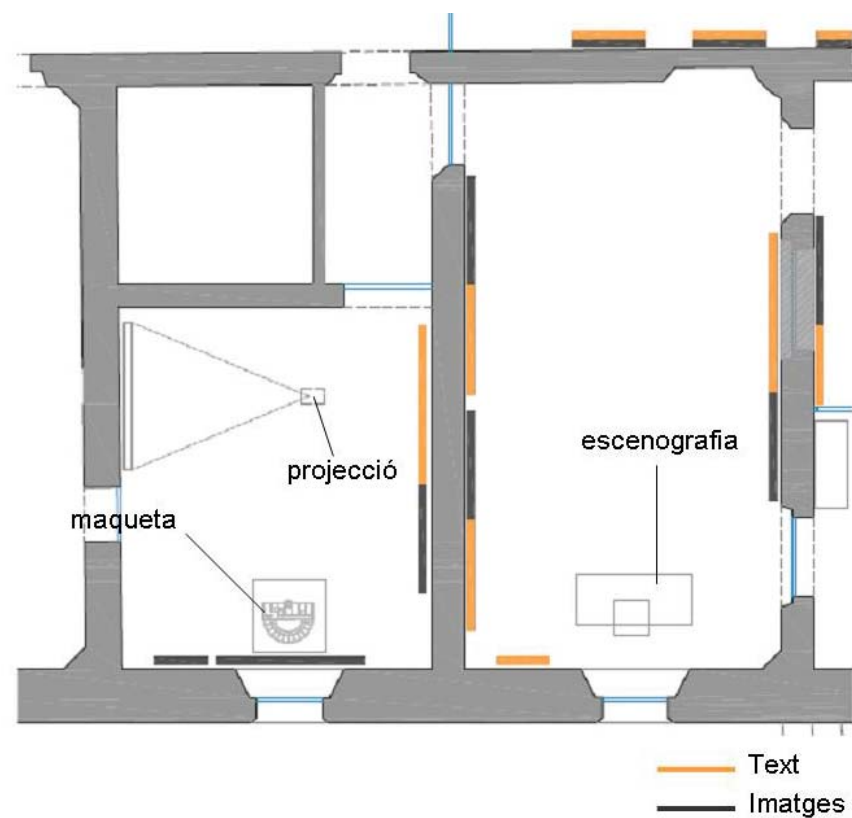
En aquesta base hi haurà una llegenda en la que s'indicarà la funció de cada un dels espais de l'edifici, identificant-lo amb un color determinat. La llegenda estarà acompanyada d'uns botons que en accionar-los aniran il·luminant cada un dels espais de la presó. A sota de la

maqueta s'hi instal·laran diverses bombetes amb filtres de colors diferents que permetran fer aquesta funció.

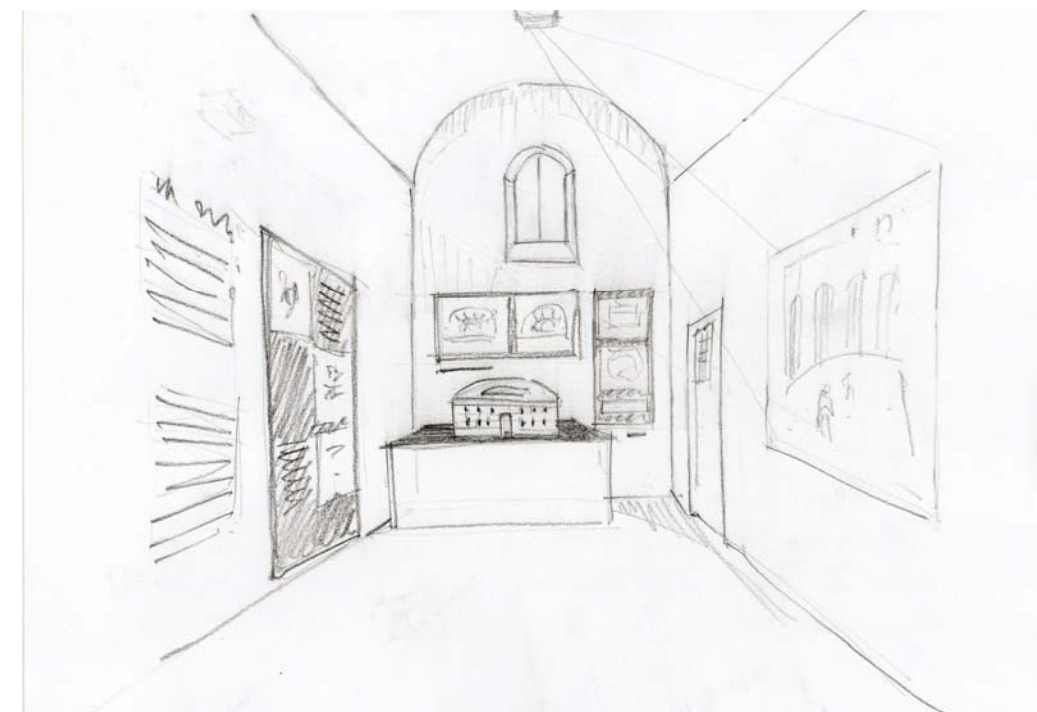
A sobre de la maqueta s'hi col·locarà la reproducció dels plànols originals de la presó fets per Elies Rogent. La maqueta serà una manera de donar volum i prendre consciència dels diferents espais, així com de descobrir la utilitat de cada un d'ells. Aquests **plànols** estaran **impresos en vinil**, adherits sobre un **panell de DM** d'1cm de gruix i de 60x120cm. Els plànols estaran acompanyats de la respectiva llegenda.

Al costat de la maqueta i dels plànols originals hi haurà els plànols actuals de l'edifici amb una breu explicació de quins han estat els canvis més significatius que ha sofert amb el pas del temps. Aquests elements també estaran impresos en vinil sobre un plafó de DM d'1cm de gruix i de 90x60cm.

Al mur lateral dret de la sala s'hi projectarà unes **imatges en moviment** que mostraran com des d'un punt es dibuixa el plànol de la planta de la presó panòptica i com aquesta es va alçant, partint d'un pla bidimensional fins arribar a donar un efecte de tridimensionalitat. El **videoprojector** i el **reproductor** es fixaran al sostre i projectaran directament sobre el mur.

Sala 1

Sala 2

• Continguts:

Subàmbit 2.1:

Frase paret	<p>"Deixeu-me construir una presó d'acord amb aquest model, jo me'n faig carceller". "Si hom trobés un mitjà per fer-se senyor de tot allò que pot esdevenir a un cert nombre d'homes, d'estructurar tot allò que els envolta, del mètode per a obtenir la impressió que hom vol produir, d'assegurar-se de llurs actes, llurs relacions, totes les circumstàncies de llur vida, de tal manera que res no pogués escapar-se ni oposar-se a l'efecte desitjat, hom no pot pas dubtar que un ressort d'aquest tipus seria tan enèrgic i profitós que els governs podrien fer-ne ús per a assolir objectius de la més gran importància." Jeremy Bentham</p>		
Títol	La reforma penitenciària del segle XVIII		
Subtítol	El model panòptic de Bentham		
Text	<p>Durant el segle XVIII i XIX la funció de les institucions carceràries va anar canviant, passant de ser dipòsits d'acusats a l'espera d'un càstig físic, a recintes concebuts per albergar a condemnats que paguessin els seus delictes amb la privació de llibertat. La reclusió dels presos tenia l'objectiu de conscienciar-los de la gravetat dels delictes comesos, generar el seu penediment i corregir la seva conducta mitjançant el treball i la pregària, amb la finalitat de construir homes exemplars i útils per la societat.</p> <p>Els nous estats liberals, que elevaven la propietat privada com el gran valor a protegir, van començar a servir-se del control i la repressió per dominar el poble, tant al carrer com mitjançant la utilització de presons i cases de correcció, amb la finalitat de sotmetre les classes menys privilegiades i els opositors que s'enfrontessin a la ideologia dominant. La pobresa sorgia del mateix ordre econòmic instaurat, d'allà emergia la major part de la delinqüència i els estats es preocupaven de reprimir-la mitjançant la presó. Aquest canvi de funció dels centres penitenciaris va reflectir-se directament en l'arquitectura, amb l'aparició de noves tipologies de presó.</p> <p>Una de les figures claus de la teorització sobre la reforma del sistema penitenciari és el filòsof anglès Jeremy Bentham. L'any 1791, Bentham va concebre un model de construcció panòptica que permetia la inspecció, vigilància i control absolut dels presos de forma anònima i invisible. Des de punts determinats de l'edifici es podia observar (<i>opticon</i>) el moviment de tots (<i>pan</i>) els presos sense que ells fossin conscients de la mirada externa a la que estaven sotmesos.</p> <p>Al mateix temps, Bentham buscava la millora de les condicions de vida dels presos, introduint una major higiene, ordre i profit en les sòrdides presons de l'època, en les que s'amuntegaven els detinguts en contacte permanent amb la malaltia, la brutícia i el maltractament sistemàtic. Les seves idees van tenir un fort impacte en l'època i van influenciar les polítiques de reforma dels sistemes penals contemporanis.</p>		
Material gràfic	 <p>Fig.1</p>	 <p>Fig.2</p>	<p>Fig. 3. Dibuix didàctic il.lustrant el funcionament del panòptic.</p>
	 <p>Fig.4-5</p>	 <p>Fig.6</p>	 <p>Fig.7</p>
	 <p>Fig.8</p>		
Peu de foto	<p>Fig. 1: Carceri. Piranesi (1749-1750) Fig. 2: Model de presó panòptica dissenyada per Jeremy Bentham (1791). Fig. 3: Funcionament de la presó panòptica i radial. Fig. 4-5: Edimburgh Bridewell. Un dels primers exemples d'aplicació del model panòptic (1794). Fig. 6-7-8: L'evolució del sistema panòptic: el sistema radial. Presó Model de Madrid (1887). Presó Model de València (1903). Presó Model de Barcelona (1904).</p>		

Subàmbit 2.2:

Frase paret	<p>"Con facilidad enferman los encarcelados, poniéndose al cabo de poco tiempo descoloridos e hinchados. Y el mal olor que exhalan dichas cárceles, de una especie particular, ocasionan una picazón incómoda en los ojos y lagrimeo involuntario, a poco que uno se detenga en ellas. Estas casas son unos manantiales de infección, un lugar de podredumbre, sepulcro de vivos y morada de horror y triste descanso en el camino del suplicio." Informe dels doctors en medicina Tuñí i Boet. Mataró, 1832.</p>	
Títol	Els antecedents de la presó	
Subtítol	La presó de Mataró al segle XIX	
Text	<p>El Mataró de principis de segle XIX és una ciutat en plena transformació, degut a l'important desenvolupament agrícola, industrial i comercial, la millora de les comunicacions amb l'arribada del ferrocarril i al gran creixement demogràfic.</p> <p>A la ciutat de principis de segle XIX comença a fer-se evident la necessitat de construir un nou espai destinat a centre penitenciar. L'any 1834 Mataró va esdevenir cap de partit judicial i, en conseqüència, totes aquelles persones que eren detingudes en qualsevol de les ciutats que formaven part d'aquest partit hi eren destinades. Poblacions com Vilassar, Premià, Argentona, Òrrius o Arenys derivaven els seus detinguts a la capital de comarca. Al mateix temps, a la presó hi arribaven tots aquells presos que es trobaven en trànsit a Barcelona, provinents d'altres partits judicials.</p> <p>La presó de Mataró estava situada a l'edifici de l'Ajuntament, repartida entre la seva planta baixa i el pis superior. Els espais habilitats per a aquesta funció eren de reduïdes dimensions, tenien una mala il.luminació i poca ventilació. Degut a la massificació en la que es trobaven i a la manca d'higiene, van arribar a presentar unes greus condicions d'insalubritat.</p> <p>Durant molts anys van anar sorgint diverses iniciatives per canviar d'emplaçament la presó, però aquestes es topaven amb una falta de recursos econòmics. Amb l'ajut econòmic de l'estat i de diverses aportacions de particulars, el consistori va poder finalment projectar un nou edifici amb aquesta finalitat.</p>	
Material gràfic	 <p>Fig.1</p>	 <p>Fig. 2</p>
Reproducció documents	<p>-Estudi sobre l'estat de la presó dels metges Tuñí i Boet (1832) -Estudi sobre l'estat de la presó dels metges Esteve i Grasset (1833) -Sol·licitud d'una subvenció al govern central (1833)</p>	
Peu de foto	<p>Fig. 1. Vista de Mataró. Segle XVIII. Fig. 2. Plànol de Mataró. Segle XIX. Fig. 3. L'any 1832 l'Ajuntament va encarregar un estudi als metges Tuñí i Boet sobre les condicions en les que es trobava la presó de Mataró. Fig. 4. L'any 1833 l'Ajuntament va encarregar un segon estudi als metges Esteve i Grasset. En aquest estudi feien referència a les teories penitenciaris provinents d'Anglaterra. Fig. 5. L'any 1833 Mataró sol·licita al govern central una subvenció per tal de sufragar els costos de construcció d'una nova presó.</p>	

Subàmbit 2.3:

Títol	L'encàrrec del projecte	
Subtítol	L'arquitecte Elies Rogent (1821-1897)	
Text	<p>L'any 1851 la Junta del Partit Judicial de Mataró va encarregar a Elies Rogent el projecte d'un edifici carcerari. Elies Rogent tot just acabava d'obtenir el seu títol a l'Escola Superior d'Arquitectura de Madrid i havia tornat a Barcelona l'any 1850 per començar a exercir com a arquitecte.</p> <p>El nom de Rogent ha arribat fins als nostres dies per la singularitat i representativitat del seu concepte d'arquitectura i per la importància de les obres que va dur a terme. Influenciat per les corrents europees del Romanticisme, Rogent s'allunya del model classicista establert per l'Acadèmia i es fixa en l'arquitectura medieval, que veu com a reflex d'una major racionalitat i funcionalisme i com a expressió d'una identitat nacional.</p> <p>L'arquitecte experimenta al voltant d'una arquitectura de caràcter eclèctic, que uneix diferents estils històrics del passat i recupera les formes i materials tradicionals de l'arquitectura catalana popular. Un dels exemples més reconeguts d'aquest eclecticisme de Rogent és l'edifici de la Universitat de Barcelona.</p> <p>L'arquitecte va desenvolupar, també, una important tasca de recuperació del patrimoni arquitectònic medieval, impulsant la restauració de monestirs com el de Ripoll o de Sant Cugat. Rogent va compaginar la seva trajectòria professional amb l'ensenyament, desenvolupant una important tasca com a professor a l'Escola Provincial d'Arquitectura de Barcelona. Al mateix temps va reflectir tots els seus principis teòrics en múltiples escrits.</p>	
Material gràfic	 Fig. 1	 Fig. 2
	 Fig. 3	
Reproducció document	Plànol del període d'estudiant d'Elies Rogent d'un projecte de presó.	
Peu de foto	<p>Fig. 1. <i>Elies Rogent (1888)</i> Fig. 2. <i>Universitat de Barcelona (1873)</i> Fig. 3. <i>Monestir de Ripoll (1886-1896)</i> Fig. 4. <i>Projecte ideal de presó fet per Elies Rogent en la seva etapa d'estudiant (1848)</i></p>	

Subàmbit 2.4:

Títol	El projecte de la presó de Mataró
Subtítol	El primer exemple d'aplicació del model panòptic
Text	El mes d'octubre de 1851 Elies Rogent va presentar el seu projecte per la nova presó de Mataró. En aquest edifici l'arquitecte posa en pràctica els seus principis teòrics medievalistes,

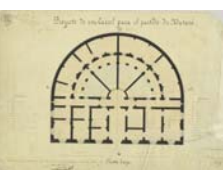
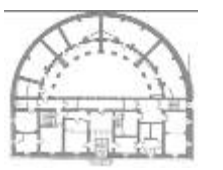
conjugant-los amb els resultats de les últimes investigacions realitzades a Europa sobre edificis penitenciaris, amb el que la presó va esdevenir el primer edifici de tipologia panòptica dels construïts a Espanya seguint els principis que Jeremy Bentham havia anunciat l'any 1791. Rogent també aplica les conclusions d'un congrés de juristes europeus de 1847 sobre seguretat i salubritat a les presons.

L'edifici de la presó està format per dos cossos juxtaposats, un de rectangular i un de semicircular, on s'hi ubiquen les cel·les dels presos. El nombre màxim de persones que podia albergar la presó era de 50, i aquestes havien d'estar separades per sexes, edats i tipologia de delictes. En aquest sentit, Rogent contemplava la divisió entre homes, dones i nens i presos en aïllament. A la planta baixa hi havia els homes i al pis superior les dones.

En relació al tema de la salubritat, tan important en l'època, Rogent té en compte l'amplitud de les cel·les, la construcció d'un espai ampli on poder passar les hores diürnes i el correcte emplaçament de les latrines i dels sistemes de ventilació.

El 13 de gener de 1853 l'arquitecte va viatjar a Mataró per tal d'escollir el terreny que havia d'ocupar el nou edifici. L'emplaçament idoni estava situat a la part Nord Est de la ciutat, concretament a la confluència entre la llavors anomenada Rambla de Cirera i la muralla medieval.

La primera pedra va ser col·locada amb gran cerimònia el 31 de desembre d'aquell mateix any i les obres de construcció van durar gairebé una dècada, degut a les dificultats per sufragar el cost de les obres. La nova presó va ser inaugurada el 8 de febrer de 1863 i a la ciutat van acostar-s'hi senadors, diputats, periodistes i gent d'empresa per afegir-se al seguici del Governador Civil, de l'Alcalde i de l'arquitecte. Els presos van ser traslladats a la presó el 24 de març del mateix any.

Material gràfic	 Fig. 1	 Fig. 2
	 Fig. 3	 Fig. 4
	 Fig. 5	 Fig. 6
	 Fig. 7	 Fig. 8
Reproducció documents	<p>-Fragment projecte. 19 octubre 1851. -Fragment document elecció emplaçament. 13 gener 1853.</p>	
Peu de foto	<p>Fig. 1. <i>Plànol de Mataró de 1888 on apareix la nova presó.</i> Fig. 2. <i>Vista aèrea de la presó de Mataró (1940)</i> Fig. 3-4. <i>Imatges de la presó de Mataró.</i> Fig. 5-6-7. <i>Plànols de la presó de Mataró d'Elies Rogent (1853). Façana lateral. Secció. Planta baixa.</i> Fig. 8-9. <i>Plànols actuals de la planta baixa i el primer pis de la presó de Mataró. En aquests plànols es pot veure quines han estat les variacions respecte el projecte original de Rogent, sobretot centrades en la secció del cos de guàrdia i en el pati.</i></p>	

Àmbit 3: LA GUERRA CIVIL A MATARÓ

- **Característiques de l'espai:**

El tercer àmbit està ubicat al corredor en el que es trobaven els antics locutoris. Es tracta d'un passadís de 14m de llargada i 1,9m d'amplada. El passadís comunica, amb el vestíbul d'entrada, per una porta situada a la meitat del seu tram, i amb el pati, per quatre finestres rectangulars. Al final del passadís s'arriba a un espai distribuïdor des del qual es pot accedir al pati i al primer pis.

El tram final del corredor té el sostre més baix que la resta del passadís i té unes dimensions de 2,6m de llargada per 2,2m d'alçada.

- **Recursos museogràfics:**

Al principi del passadís, al mur esquerre abans de la porta reixada, s'hi estamparà unes lletres de **vinil de tall mat** de color vermellós (maó), on hi posarà: "*La guerra civil*".

En aquest àmbit s'utilitzaran principalment **panells rectangulars de forex folrats amb impressió sobre vinil mat de text i imatges** fotogràfiques i reproduccions de premsa escrita de l'època. Aquests panells se situaran al mur lateral dret i tindran unes dimensions de 250x100cm i un gruix de 5mm.

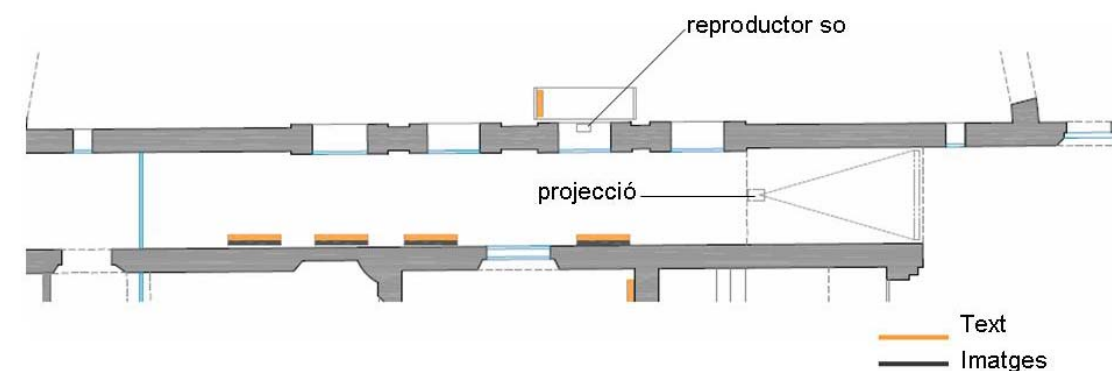
Aquests panells estaran constituïts per tres parts, una part inferior amb imatges i la seva respectiva llegenda, una part central amb text i una part superior amb una imatge de gran format. La part superior estarà lleugerament despenjada de la paret, creant un angle oblic amb el terra.

La part del final del passadís de menor alçada es recobrirà de **forex mat de color gris fosc** creant una caixa. El forex de les parets laterals mostrarà una **imatge ultrapixelada** de l'exili amb un grup de persones caminant.

Al final de la caixa s'hi col·locarà una cortina blanca en la que es projectaran **imatges en moviment** de la retirada i l'exili republicà. El visitant creuarà aquesta cortina deixant enrere el conflicte i entrant a la dictadura. Aquestes imatges, sense acompanyament sonor, tindran una durada de 3 minuts i s'aniran repetint de manera continuada.

El videoprojector es fixarà al sostre a una alçada de 2,2m i a una distància de la cortina de 2,6m.

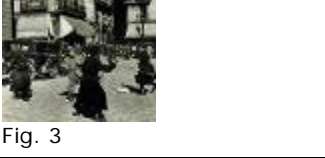

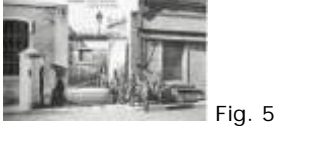

L'àmbit està dividit en quatre subàmbits.

Corredor

• **Continguts:**

Subàmbit 3.1:

Títol	La rebel·lió militar i l'inici de la guerra		
Text	<p>El pronunciament militar en contra del govern de la República plantejat el 17 de juliol de 1936 per un sector de l'exèrcit espanyol al Marroc, encapçalat pel general Franco, no va reeixir i va esdevenir una llarga guerra civil de gairebé tres anys. Les divisions internes dins del mateix exèrcit, la fermesa de les institucions republicanes, la resposta popular i obrera i el fet de que les ciutats més importants i de població més nombrosa resistissin i quedessin al costat de la República, van fer que el cop d'estat militar fracassés.</p> <p>La revolta a Barcelona estava dirigida pel general Goded, procedent de Mallorca. El dia 19 de juliol, la sortida de l'exèrcit de les casernes va ser frenada pels guàrdies d'assalt i per la Guàrdia Civil en defensa de la legitimitat republicana. Posteriorment, en les lluites de carrer s'hi va afegir una gran resistència popular, majoritàriament integrada per anarcosindicalistes, que es va mostrar molt eficaç.</p> <p>El fracàs dels revoltats a Barcelona va tenir incidència a tot Catalunya i les guarnicions que s'havien afegit al pronunciament s'anaven rendint i retornant a les casernes. Aquest és el cas de la ciutat de Mataró.</p> <p>El mateix 19 de juliol, els militars van sortir de la caserna ocupant els carrers i irrompent a l'Ajuntament, des del que van proclamar l'estat de guerra i van llegir l'ordre del general Goded. El coneixement progressiu de la revolta a Barcelona va fer sortir al carrer bona part de la població que va alçar-se en contra dels oficials i els soldats. L'alcalde va demanar ajuda a la Comandància de Carrabiners d'Arenys en l'operació de retornar l'ordre a la ciutat i de controlar els soldats.</p> <p>A partir del 19 de juliol tota la vida política, social i econòmica del país, així com tots els aspectes de la vida quotidiana, es van veure trasbalsats per la guerra.</p>		
Material gràfic	 Fig. 1	 Fig. 2	 Fig. 3
	 Fig. 4	 Fig. 5	 Fig. 6
	 Fig. 7	 Fig. 8	
Peu de foto	<p>Fig. 1. <i>Diari de Mataró del 22 de juliol de 1936. IMATGE PART SUPERIOR</i></p> <p>Fig. 2. <i>El general Franco a Ceuta el 19 de juliol de 1936.</i></p> <p>Fig. 3. <i>Plaça Sant Jaume de Barcelona el 19 de juliol de 1936.</i></p> <p>Fig. 4. <i>L'alcalde Salvador Cruixent amb el president Lluís Companys en una visita a la ciutat (1934).</i></p> <p>Fig. 5. <i>El regiment d'artilleria número 8 de Mataró va sumar-se a la revolta.</i></p> <p>Fig. 6. <i>Mapa sobre l'evolució del conflicte.</i></p> <p>Fig. 7. <i>Columna García Oliver sortint de Barcelona el 26 de juliol de 1936.</i></p> <p>Fig. 8. <i>Cartell de propaganda antifeixista (1936)</i></p>		

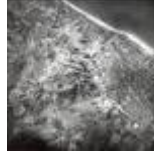

Subàmbit 3.2:

Títol	El període revolucionari		
Text	<p>La victòria sobre els militars sublevats va desencadenar l'inici de tot un procés revolucionari en el qual es barrejaven ideals i reivindicacions socials. En els primers temps es va establir un doble poder a mans de la Generalitat i les institucions oficials i un sector popular i obrer, majoritàriament d'ideologia anarquista. Plegats van haver de fer front a la formació d'un exèrcit, coordinar els poders locals, atendre les necessitats de la rereguarda i intentar dirigir les accions revolucionàries per tal de que no esdevinguessin accions incontrolades.</p> <p>Els eixos principals del projecte de revolució social eren la creació de comitès a tots els pobles, l'organització de les milícies antifeixistes, la col·lectivització de tots els sectors de la producció seguint els principis de l'autogestió i l'eliminació dels signes religiosos.</p> <p>El 21 de juliol de 1936 es va crear el Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya, organisme que assumia el poder real i en el qual eren representats els partits del Front Popular d'esquerres i les organitzacions sindicals, amb majoria de CNT-FAI. El Comitè va ser l'encarregat de dirigir la formació de columnes de voluntaris que anaven a lluitar al front, l'ordre públic, la indústria de guerra i les col·lectivitzacions agrícoles i industrials.</p> <p>En el transcurs del conflicte, el Govern de la República i de la Generalitat van anar redreçant la situació i adoptant una nova legislació i organització que responia a les necessitats canviants del moment. El setembre de 1936 es va dissoldre el comitè i la CNT va acceptar formar part del govern de la Generalitat.</p> <p>Catalunya va patir greus problemes de proveïment, de producció i de consum a causa de l'evolució del conflicte bèl·lic, que comportava el bloqueig de les costes, la pèrdua de mercats i els bombardeigs a la rereguarda.</p>		
Material gràfic	 Fig. 1	 Fig. 2	 Fig. 3
	 Fig. 4	 Fig. 5	 Fig. 6
	 Fig. 7	 Fig. 8	 Fig. 9
Peu de foto	<p>Fig. 1. <i>Miting organitzacions antifeixistes al teatre Clavé de Mataró (1936). IMATGE PART SUPERIOR</i></p> <p>Fig. 2. <i>Acte de les Joventuts Llibertàries i de la FAI de Mataró (1936)</i></p> <p>Fig. 3. <i>Milicians de la Columna Malatesta al Front d'Aragó. La columna va sortir de Mataró el 28 de juliol de 1936.</i></p> <p>Fig. 4. <i>Cartell de propaganda antifeixista (1936)</i></p> <p>Fig. 5. <i>Taller de l'organització Dones Lliures de Mataró que confeccionava roba i sacs de dormir per als soldats (1937)</i></p> <p>Fig. 6. <i>Exemplar del periòdic Llibertat, òrgan del comitè antifeixista mataroní.</i></p> <p>Fig. 7. <i>Hospital de Mataró instal·lat al col·legi dels Salesians el mes d'abril de 1938. L'hospital estava especialitzat en traumatologia i disposava de tots els serveis per atendre uns 800 malalts. Els equips mèdics i sanitaris provenien de l'estranger.</i></p> <p>Fig. 8. <i>Brigadistes internacionals a l'hospital de Mataró (1938)</i></p> <p>Fig. 9. <i>Colònia escolar a Caldetes (1937). L'agost de 1937 es va crear el Comissariat d'Ajuda als Refugiats per atendre als milers de persones que fugien de les regions ocupades. Les colònies escolars tenien l'objectiu d'allunyar als infants del patiment de la guerra i proporcionar-los una educació d'acord amb els principis republicans.</i></p>		

Subàmbit 3.3:

Títol	La repressió a la rereguarda		
Text	<p>En els primers temps de la guerra van aparèixer accions iconoclastes i repressives justificades en nom de la revolució. Grups populars van alçar-se en contra de tot allò que simbolitzés el poder establert i l'Espanya que s'alçava. La religió, la burgesia i la ideologia dretana i tradicionalista van ser els objectius d'aquesta lluita. Carlistes, falangistes, catòlics i militars van morir a mans dels comitès revolucionaris i les patrulles de control.</p> <p>Es calcula que van morir aproximadament unes 6.000 persones, 2.437 de les quals eren religiosos. Centenars de temples van ser cremats, saquejats i posats a disposició del poble amb un nou ús.</p> <p>Al Maresme hi va haver al voltant de 246 assassinats, dels quals un 43,8% eren religiosos i un 8,4% empresaris i industrials. Entre 1936 i 1938 van passar per la presó al voltant de 236 persones.</p> <p>Des dels estaments governamentals va existir una voluntat real de frenar la violència, que de mica en mica va anar apagant-se davant la manca d'un suport popular. La violència a la rereguarda es va manifestar de forma permanent des del juliol fins al novembre de 1936 i va anar disminuint gradualment a mesura que avançava el conflicte. Amb la retirada definitiva, va aparèixer altre cop, com a preludi de la derrota.</p> <p>La repressió a la rereguarda va allunyar de la simpatia republicana un ampli sector conservador i catòlic que veia necessària la victòria franquista.</p>		
Cita	<p><i>“Que hom sigui burgès o capitalista, no és una raó perquè els revolucionaris el persegueixin i exterminin. Tampoc no ho és el perseguir i exterminar capellans i frares pel sol fet de ser-ho. Molt menys no és cap raó el que els homes d'idees dretanes o els qui, sense ser-ho, votaren un dia per les dretes, puguin ésser assassinats com gossos, de manera covarda i criminal. La lluita és contra el feixisme, i tot el qui no sigui un feixista comprovat, siguin quines siguin les seves idees, per als antifeixistes, per els vertaders revolucionaris, ha de ser una persona sagrada.”</i></p> <p>Joan Peiró</p>		
Material gràfic	 Fig. 1	 Fig. 2	 Fig. 3
	 Fig. 4	 Fig. 5	 Fig. 6
Peu de foto	<p>Fig. 1. Església del convent de les Caputxines. IMATGE PART SUPERIOR</p> <p>Fig. 2. Església de Sant Josep. El temple va ser destinat a garatge i a la rectoria s'hi van instal·lar unes oficines.</p> <p>Fig. 3. Cos de Josep Samsó, rector de Santa Maria, mort l'1 de setembre de 1936 per a una columna de milicians que anava al front. Per als milicians la mort de Samsó va representar la mort de la dreta més conservadora i de l'església mataronina. Ell simbolitzava el vell ordre que volien destruir.</p> <p>Fig. 4. Altar de l'església de Santa Maria. El temple va ser convertit en mercat.</p> <p>Fig. 5. Ermita de Sant Simó convertida en Societat de Pescadors de Canya.</p> <p>Fig. 6. Portada del llibre de Joan Peiró, recollint els textos publicats al periòdic mataroní "Libertat" (1936)</p>		

Subàmbit 3.4:

Títol	La desfeta		
Text	<p>L'ofensiva final de l'exèrcit sobre Catalunya, iniciada el 23 de desembre de 1938 amb la pèrdua del front de l'Ebre, va estar acompanyada de constants atacs aeris sobre les ciutats. Els bombardejos, les pèrdues humanes i la falta de proveïments i armament van impedir que l'exèrcit republicà resistís l'avanç militar dels nacionals i que es veïés limitat a desenvolupar una defensa esporàdica, mentre intentava possibilitar la retirada massiva de gent cap a la frontera francesa. La desfeta va significar la sortida cap a l'exili de tota la classe política catalana, de la majoria dels intel·lectuals i d'una part de la població civil. Es calcula que durant els primers mesos de 1939 van travessar la frontera mig milió de persones. La majoria, un cop a França, van ser internats en camps de refugiats.</p> <p>Les tropes nacionals van entrar a Barcelona el 26 de gener. La notícia de l'ocupació va ser coneguda a través de la ràdio i la nova situació va fer que els dirigents polítics de Mataró i molts civils abandonessin la ciutat. Amb el buit de poder que va provocar la desfeta, forces falangistes que havien actuat en clandestinitat i un grup reduït de quintacolumnistes i de Socors Blanc van preparar l'arribada dels nacionals a Mataró col·locant una bandera falangista a l'Ajuntament i alliberant un centenar de presos de la presó.</p> <p>El 27 de gener a les cinc de la tarda, la Divisió Littorio i tropes nacionals i marroquines van entrar a la ciutat envoltats d'un ambient festiu, compartit per part de la població. L'endemà Mataró va quedar del tot ocupada i es va fer una missa de campanya com a acte solemne per celebrar la victòria.</p> <p>El 10 de febrer de 1939 l'exèrcit de Franco va arribar a la frontera donant per finalitzada l'ocupació del territori. L'1 d'abril es va declarar el final de la guerra.</p>		
Material gràfic	 Fig. 1	 Fig. 2	 Fig. 3
	 Fig. 4	 Fig. 5	 Fig. 6
	 Fig. 7	 Fig. 8	 Fig. 9
Peu de foto	<p>Fig. 1. Bombardeig a Mataró el 15 de desembre de 1938. Els diversos bombardejos sobre la ciutat van provocar la mort de 13 persones. IMATGE PART SUPERIOR</p> <p>Fig. 2. Cartell propaganda franquista (1938)</p> <p>Fig. 3. Armes de l'exèrcit republicà al Coll de Pertús el febrer de 1939.</p> <p>Fig. 4. Camí de l'exili.</p> <p>Fig. 5. Camp de refugiats d'Argeles-sur-Mer (1939)</p> <p>Fig. 6. Entrada de les tropes nacionals i la divisió Littorio a Mataró el 27 de gener de 1939</p> <p>Fig. 7. Missa de campanya a la plaça Santa Anna de Mataró el 28 de gener de 1939</p> <p>Fig. 8. El Diario de Mataró del 9 de febrer de 1939 anuncia l'arribada de les tropes nacionals a la frontera.</p> <p>Fig. 9. La Vanguardia de l'1 d'abril de 1939 anuncia el final de la guerra.</p>		

Àmbit 4: LA DICTADURA FRANQUISTA

- **Característiques de l'espai:**

Per continuar el recorregut, el visitant accedirà al pati des de l'espai distribuïdor. Un cop al pati el visitant trobarà un primer element a l'aire lliure, que coincideix amb les finestres del locutori, i podrà accedir a les diferents cel.les.

L'àmbit 4 estarà ubicat en dues cel.les de 8m d'amplada màxima i 4,4m de profunditat.

El visitant podrà accedir a una tercera cel.la en la qual s'hi instal.larà un element escenogràfic. Aquesta tercera cel.la és de dimensions més reduïdes, mesurant 4,4m de profunditat i 3,8m d'amplada màxima.

L'àmbit està dividit en quatre subàmbits que es repartiran entre les dues cel.les, a raó de dos a la primera i dos a la segona.

- **Recursos museogràfics:**

Pati:

Coincidint amb la segona finestra dels locutoris, començant per l'esquerra, s'hi col·locarà un element de fusta amb forma de **caixa** de 200x150cm i 40cm de profunditat. A la part interna de la caixa s'hi col·locarà un breu escrit en el que s'explicarà la utilitat originària de les finestres. Les lletres estaran estampades amb vinil de tall adhesiu de color negre.

El visitant, un cop arribat dins de la caixa, podrà accionar un **reproductor de so** que es trobarà fixat a la part inferior de la finestra i a la reixa. L'aparell estarà connectat al sistema elèctric a través d'un cablejat que passarà per la finestra. El so estarà dirigit de tal

manera que no pugui escoltar-se des de dins del passadís. L'aparell estarà protegit per una caixa de fusta de seguretat amb un botó i foradets per deixar passar el so.

El visitant podrà escoltar dues **converses** entre un pres i un familiar o amic. Les converses tindran una durada de 3 minuts i possibilitaran despertar la imaginació del visitant i suscitar-li sentiments i emocions.

1ª cel.la:

Els textos dels subàmbits s'estamparan a la paret amb el sistema de **vinil de tall adhesiu**. Els textos estaran acompanyats, a la seva dreta, per una **imatge de gran format** estampada amb vinil sobre un panell de forex de 150x100cm i 5mm de gruix.

S'utilitzarà dos **envans de DM** de color blanc de 360x200cm i una profunditat de 30cm, la mateixa que els pilars de l'arcada. Aquests envans tindran diferents obertures en les que es col·locaran diverses imatges, sobresortint i enfonsant-se respecte el pla de l'envà.

Del primer envà, sortirà un prestatge o taulell de 110x60cm i d'un gruix de 10cm. Aquest prestatge mostrarà diverses reproduccions de documentació. Al damunt del prestatge s'hi col·locarà un vidre o metacrilat, en contacte amb la documentació, per tal de protegir-la.

En el segon envà, enlloc d'un prestatge hi haurà un **mapa interactiu** del territori espanyol de 90x90cm. El panell sobresortirà 5cm respecte el pla de l'envà. El mapa estarà dibuixat en color negre sobre el DM i indicarà les xifres totals aproximades de presos de cada regió. El mapa tindrà diversos foradets en els que s'hi col·locaran bombetes. A la dreta del mapa hi haurà una llegenda amb diferents botons que el visitant podrà accionar i anar il·luminant el mapa. Així podrà conèixer el nombre i la ubicació de les diferents preses per homes, dones i camps de concentració que hi havia arreu de l'Estat.

2ª cel.la:

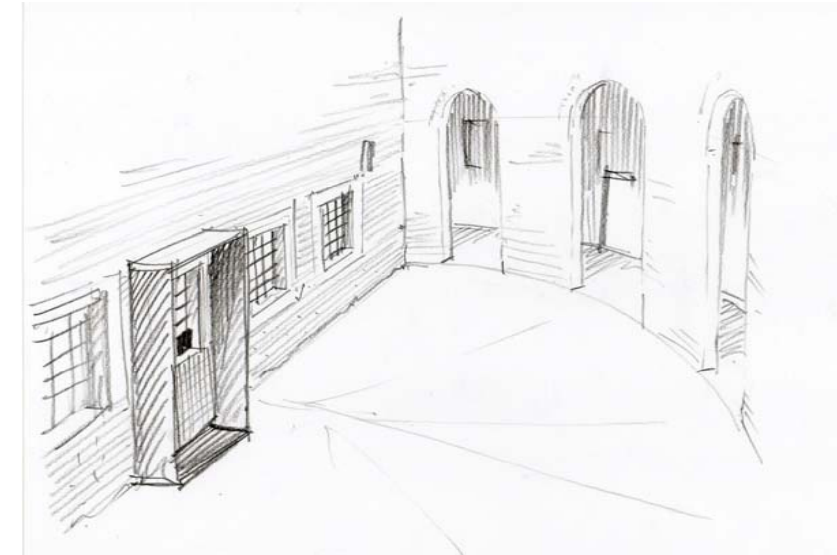
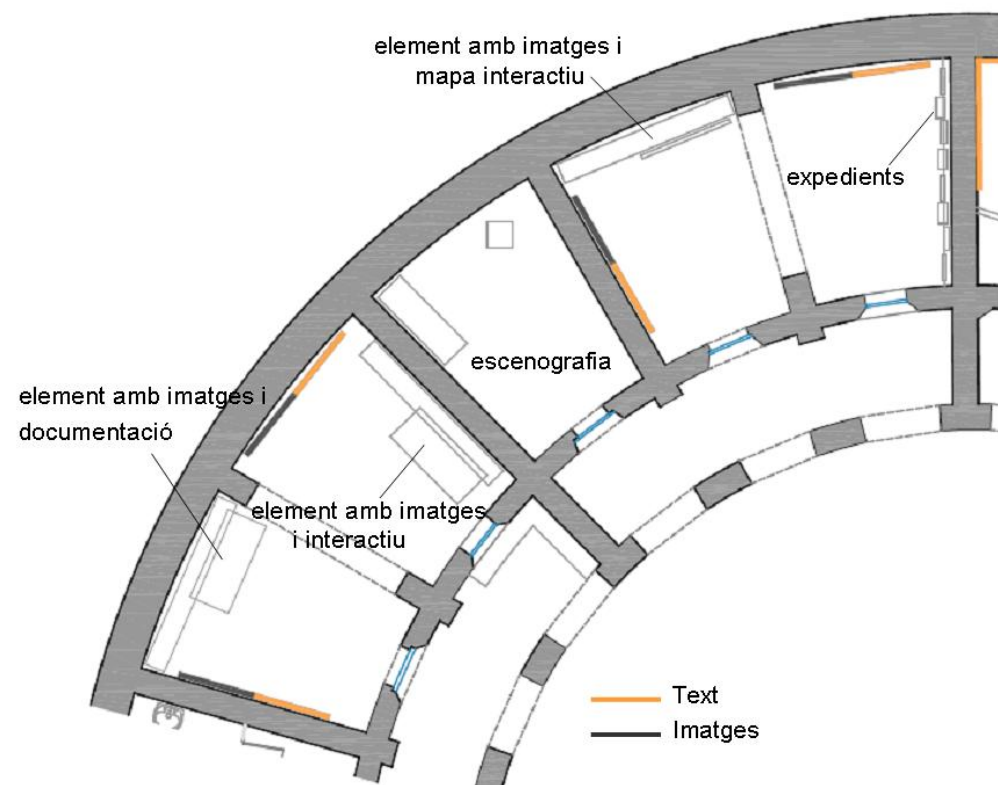
En la segona cel.la se seguirà el mateix sistema. S'estamparà els dos textos a la paret mitjançant vinil de tall mat adhesiu. Els textos estaran acompanyats per un panell de forex de 150x100cm i 5mm de gruix amb una imatge en gran format sobre vinil adhesiu.

Per al primer subàmbit, es crearà un envà de DM de color blanc de 360x200cm i una profunditat de 30cm. Aquest envà tindrà diferents obertures en les que es col·locaran diverses imatges, sobresortint i enfonsant-se respecte el pla de l'envà. De l'envà sortirà un prestatge o taulell de 100x60cm i d'un gruix de 20cm. En aquest prestatge s'hi col·locarà una **pantalla tàctil amb un interactiu** que permetrà conèixer amb més profunditat qui van ser

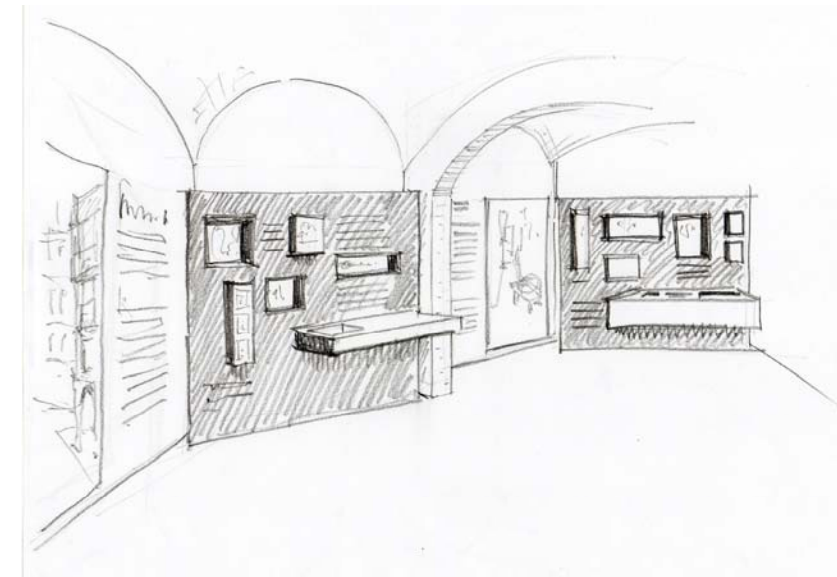
les persones executades a Mataró, la seva biografia, de què se'ls acusava i quina va ser la resolució de la condemna.

Al segon subàmbit, a part del text i la imatge de grans dimensions, s'hi col·locarà diferents **cables metàl·lics** que aniran de punta a punta de la paret lateral dreta. En aquests cables s'hi penjaran **reproduccions d'expedients de presos**. Aquests documents estaran plastificats o dins de fundes de plàstic. Els expedients cobriran gairebé la totalitat de la paret, com si fos un empaperat. Els expedients permetran conèixer molta informació, com quines eren les acusacions, quines eren les condemnes o a quins llocs van derivar-los.

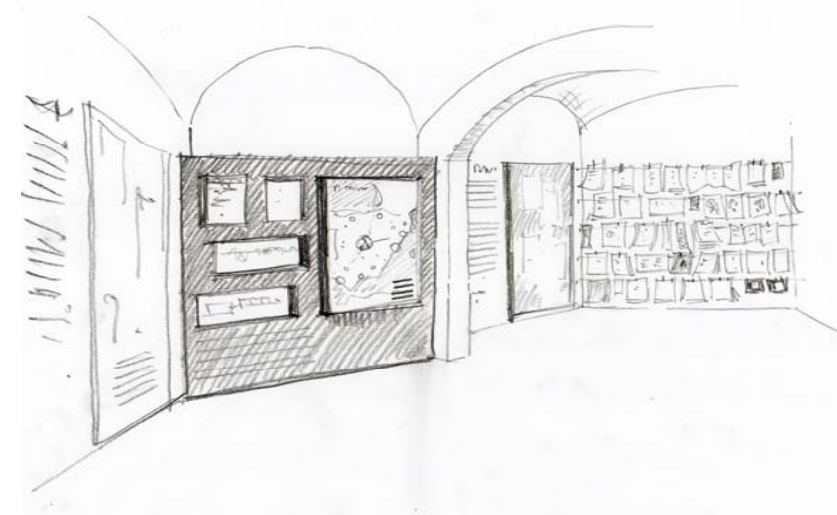
En la tercera cel·la s'hi instal·larà un element escenogràfic que estarà compost per un llit de ferro, una tauleta, una palangana i una creu.

Espai locutori

Cel·la 1

Cel·la 3

Continguts:

Pati:

Text	En el passadís intern de la presó s'hi va instal·lar una sala destinada a locutori. Els familiars o amics dels presos podien anar a visitar-los en hores i dies estipulats. Des del vestíbul de la presó accedien a aquesta sala i podien parlar amb el pres a través de les finestres. Aquestes eren la única via que tenia el pres per poder comunicar-se amb els seus éssers estimats i la única forma de contacte amb l'exterior. Un contacte sempre sotmès a la vigilància del guardià, al damunt dels locutoris s'hi trobava la garita dels vigilants.
Material gràfic	
Peu de foto	<i>Locutori de l'antiga presó de dones del carrer Amàlia de Barcelona (1936)</i>

Subàmbit 4.1:

Títol	L'organització del règim i el sistema repressiu franquista
Frase	<i>"La magnitud intencional y las consecuencias materiales de los agravios inferidos a España son tales, que impiden que el castigo y la represión alcancen unas dimensiones proporcionadas"</i> <i>Ley de responsabilidades políticas (1939)</i>
Text	La victòria franquista constitueix un cas excepcional en la història contemporània, ja que mai cap conflicte civil no va ser seguit d'una repressió tan cruel, persistent i total dels vençuts de la guerra. Els vencedors tenien la voluntat de crear un estat nou, erigit al damunt els valors de l'ordre, la tradició i la religió, que evités poder tornar a una situació semblant a la que havia permès la proclamació de la República. El règim franquista es va caracteritzar per un total autoritarisme, un accentuat centralisme polític i administratiu, pel protagonisme de l'exèrcit i pel sotmetiment total dels desafectes. Es van abolir totes les institucions polítiques democràtiques i autonòmiques i es van prohibir tots els partits, sindicats, entitats, mitjans de comunicació i publicacions considerats hostils als principis ideològics nacionals. La divisió social entre vencedors i vençuts va ser prolongada més enllà de l'1 d'abril de 1939 i practicada de manera permanent pel règim. L'àmplia legislació repressiva franquista aplicava el càstig exemplar a tots aquells que havien defensat la legitimitat republicana durant la guerra i a tots aquells que mostressin oposició o no adhesió al nou estat. Tots ells eren condemnats per "rebel·lió militar", acusació que s'estenia també a tots els que participessin en vagues, reunions, associacions i partits, manifestessin actituds de dissidència o cometessin actes de desordre públic. Les autoritats incitaven a la denúncia particular, buscant la col·laboració de la societat en la tasca repressiva i perpetuant, així, un clima d'enfrontament. Al costat de les execucions, empresonaments i prohibicions van venir les depuracions i els acomiadaments. Des de l'escola, l'església o els mitjans de comunicació i propaganda, una nova moral s'imposava a la societat com una forma de repressió més subtil i generalitzada.

Material gràfic

		
Fig. 1	Fig. 2	Fig. 3
		
Fig. 4	Fig. 5	Fig. 6
		
Fig. 7	Fig. 8	Fig. 9
Reproduccions documents	-Fragment Llei de Responsabilitats Polítiques (1939) -Fragment Llei de Repressió a la Maçoneria i Comunisme (1940) -Diari de Mataró. 9 de febrer de 1939. Text en el que es demana la cooperació de tots els mataronins en la tasca de la denúncia per a aplicar la justícia de Franco. -Diari de Mataró. 14 de febrer de 1939. Text en el que s'adverteix a la població que no es surti a la defensa de les persones inculpades, amb el risc de sortir-ne perjudicats.	
Peu de foto	Fig. 1. <i>Discurs de Franco (1954) R. Masats</i> Fig. 2. <i>Cartell de propaganda falangista (1939)</i> Fig. 3. <i>Madrid (1939)</i> Fig. 4. <i>Primera missa realitzada a Santa Maria de Mataró el 2 de febrer de 1939.</i> Fig. 5. <i>Desfilada de commemoració de la victòria a Mataró (1940)</i> Fig. 6. <i>Sala d'espera de l'Auxilio Social de Mataró a la plaça dels Caiguts (1942)</i> Fig. 7. <i>Visita de Franco a Mataró el 26 de maig de 1947.</i> Fig. 8. <i>Preses polítiques a la presó de las Ventas. Madrid (1939)</i> Fig. 9. <i>Presos a la Model. Barcelona (1939)</i>	

Subàmbit 4.2:

Títol	Les presons franquistes		
Text	<p>El resultat immediat del sistema repressiu franquista va ser la multiplicació dels espais de tancament, necessaris per contenir tota aquella població que havia comès el delictes d'oposar-se al cop d'estat. L'administració franquista va fer servir convents, centres d'ensenyament, castells i fortificacions com a espais de reclusió improvisats. Aquests llocs eren destinats a la detenció i a la classificació dels presos, mentre arribava la resolució de la condemna. Posteriorment es van habilitar camps de concentració i es van crear noves i més grans presons.</p> <p>L'univers penitenciari franquista tenia com a objectiu doblegar i transformar al delinqüent. A través de la desposseïció de tot bé material, el treball, les vexacions i l'adoctrinament religiós i moral s'intentava doblegar les consciències i construir noves identitats dòcils i afins al règim. La seva maquinària va estendre's fora de les presons construint un conjunt d'operacions socials, culturals i econòmiques destinades a obtenir la transformació existencial completa dels presos i de les seves famílies.</p> <p>La política de detencions franquista tenia un important component d'indiscriminabilitat, destinat a suscitar un efecte social intimidatori i exemplar. No només entraven a la presó individus, sinó grups familiars sencers. Dones de detinguts, fills, pares o avis, ingressaven també a la presó, encara que fos de forma temporal.</p> <p>El sistema de Redempció de Penes pel Treball, creat en plena guerra civil, oferia als presos la possibilitat de redimir la seva condemna i expiar la seva pena a través del treball forçat en els tallers de producció instal·lats dins dels centres penitenciaris o en els batallons de treballadors destinats a la reconstrucció del país i a la creació de nous ponts, carreteres i pantans. Mitjançant aquest treball tenien la possibilitat de reduir condemna i obtenien una petita compensació econòmica, gairebé irrisòria, que els servia per sobreviure i per ajudar la família.</p> <p>La saturació de les presons va portar a progressius indults per tal de descol·lapsar l'administració judicial i penitenciari. Els detinguts per delictes posteriors al final de la guerra no van veure's beneficiats per aquests indults i van haver de complir la condemna sencera. Segons el delictes comès, les penes podien oscil·lar entre un mínim de sis anys de reclusió a un màxim de trenta o a la pena de mort. La commutació de la pena o bé entrar en capella eren els horitzons del condemnat.</p> <p>A Catalunya unes 150.000 persones van anar a parar a presons i camps de concentració i unes 4.000 van ser afusellades.</p>		
Material gràfic	 <p>Fig. 1</p>	 <p>Fig. 2</p>	 <p>Fig. 3</p>
	 <p>Fig. 4</p>	 <p>Fig. 5</p>	 <p>Fig. 6</p>
	 <p>Fig. 7</p>	 <p>Fig. 8</p>	 <p>Fig. 9</p>
	 <p>Fig. 10</p>		

Peu de foto

- Fig. 1. *Presoners de guerra al castell de Montjuïc (1939)*
- Fig. 2. *Missa a la presó de dones de Segovia (1954)*
- Fig. 3. *Presos del penal d'Ocaña (1952)*
- Fig. 4. *Festes de la Mercè. Presó Model de Barcelona (1950)*
- Fig. 5. *Taller de confecció. Presó de dones de les Corts (1945)*
- Fig. 6. *Batalló de treballadors en la construcció d'un pont a Girona (1944)*
- Fig. 7. *Construcció del Valle de los Caídos (1950)*
- Fig. 8. *Festa infantil a la presó de San Antón (Madrid) perquè els reclusos rebin la visita dels seus fills. 5 de novembre de 1939*
- Fig. 9. *Presó de les Corts. Excarceració de preses en aplicació d'un indult (1944)*
- Fig. 10. *Publicació periòdica "Redención", la única permesa dins de les presons.*

Interactiu

Mapa d'Espanya indicant camps, presons homes, presons dones i xifres presos.

Subàmbit 4.3:

Títol	Els consells de guerra i les execucions		
Text	<p>L'exèrcit va ser el principal suport polític de Franco i una peça clau en el funcionament i consolidació de la dictadura. L'àmplia legislació repressiva franquista es construïa al damunt de plantejaments jurídics militars.</p> <p>L'estat de guerra proclamat el juliol de 1936 va continuar més enllà del final del conflicte. Els consells de guerra militars eren els encarregats de processar i condemnar tant suposades responsabilitats polítiques durant la guerra com també activitats antifranquistes durant la postguerra.</p> <p>Es calcula que gairebé unes 40.000 persones van passar per consells de guerra a Catalunya entre 1939 i 1945 amb acusacions de caràcter polític. Els sumaríssims d'urgència van portar a l'execució d'aproximadament 4.000 persones per motius polítics. La major part de les execucions eren realitzades al Camp de la Bóta a Barcelona. Només durant l'any 1939 hi van morir prop de 1.000 persones.</p> <p>Aquest és el cas de diversos mataronins i persones procedents d'altres poblacions de la comarca. Entre els anys 1939 i 1942 un total de 13 mataronins van ser afusellats al Camp de la Bóta.</p> <p>L'any 1948 el govern franquista va derogar l'estat de guerra, però aquest fet no va tenir més que un caràcter de formalitat propagandística, ja que no va comportar l'abandó de la jurisdicció militar, ni dels seus diversos tribunals i consells de guerra, ni va suposar l'efectiu reconeixement d'unes garanties jurídiques reals.</p> <p>Amb el reconeixement internacional de les execucions efectuades a Espanya, el règim va aturar-les. Aquestes, però, van seguir existint en menor mesura i en casos d'exemplaritat.</p>		
Material gràfic	 Fig. 1	 Fig. 2	 Fig. 3
	 Fig. 4	 Fig. 5	
Peu de foto	<p>Fig. 1. <i>Presos republicans al castell de Montjuïc (1939)</i> Fig. 2. <i>Presó Model (1940)</i> Fig. 3. <i>Consell de guerra. Presó Model (1940)</i> Fig. 4. <i>Camp de la Bóta (1965)</i> Fig. 5. <i>Presos republicans executats al cementiri de Badajoz (1936)</i></p>		

Llistat de persones provinents de Mataró executades en els primers anys de la postguerra. Aquesta informació és la que es desenvoluparà de forma més extensa a l'interactiu.

Lloc execució	Data	Nom i cognoms	Edat	Professió	Militància
Camp de la Bóta	12-03-39	Mariano Mateo	40	Guarda municipal	
Camp de la Bóta	13-03-39	Joaquim Casanovas	41	Tintorer Membre Comitè Control Caserna	CNT
Camp de la Bóta	16-03-39	Josep Eroles	37	Comerciant Membre Comitè Salut Pública i secretari municipal	ERC
Camp de la Bóta	16-03-39	Josep Abril	70	Sabater Alcalde republicà	ERC
Camp de la Bóta	18-03-39	Pere Soriano	44	Carreter	ERC
-	11-05-39	Eugenia González	-	Infermera de l'Hospital de Mataró	-
Camp de la Bóta	28-05-39	Lluís Cerdà	31	Viatjant	JJ.LL.
Camp de la Bóta	25-10-39	Alonso Martínez	29	Jornaler	CNT
Camp de la Bóta	27-10-39	Jacint Pons	49	Lampista	CNT
Camp de la Bóta	27-10-39	Joaquim Bravo	49	Ebenista	-
Camp de la Bóta	05-12-41	Miquel Mauri	27	Tipògraf	Catòlic- catalanista
Camp de la Bóta	03-02-42	Juli Becerra	39	Tintorer	CNT
Camp de la Bóta	03-02-42	Manuel Cordon	32	Tintorer	CNT
Paterna	24-07-42	Joan Peiró	55	Vidrier	CNT

Subàmbit 4.4:

Títol	La presó de Mataró
Frase	<i>"Odia el delito y compadece el delincuente". Concepción Arenal. Frase escrita a l'entrada de la presó de Mataró l'any 1945.</i>
Text	<p>Els dies següents a l'ocupació de la ciutat, la presó va omplir-se de gent i es va haver d'habilitar el convent de les Caputxines com a centre de reclusió complementari.</p> <p>La presó del partit judicial de Mataró era un centre de reclusió de caràcter provisional. Els presos que hi ingressaven ho feien de forma temporal, a l'espera de ser derivats a la presó provincial de Barcelona o a d'altres presons i camps de concentració d'arreu del territori. Tot i tenir aquest caràcter provisional molts presos van estar-hi llargs períodes de temps, degut a la saturació del sistema penal. La presó, construïda per a albergar un reduït nombre de persones va arribar a mostrar un nivell de massificació insostenible. A ella hi arribaven tant mataronins com persones provinents de les diferents ciutats que formaven part del partit judicial.</p> <p>El Diari de Mataró donava relació de les persones detingudes a la presó entre el 17 de febrer i el 25 d'abril de 1939. Durant aquest temps hi ingressen 214 persones, moltes de les quals van ser deixades en llibertat. En dates posteriors, la premsa silenciava aquestes detencions.</p> <p>Durant l'any 1939 un total de 253 mataronins van ser detinguts acusats de rebel·lió militar o d'altres delictes estrictament polítics i condemnats a penes més o menys llargues després d'un judici militar o consell de guerra. D'aquestes 253 persones, 159 van ingressar a la presó Model, 72 al Camp d'Horta i la resta en altres presons.</p> <p>Entre 1939 i 1950, 857 persones van ingressar a la presó de Mataró sent condemnades a penes de reclusió. Entre 1950 i 1960, van ser-ne 438.</p>
Material gràfic	
Peu de foto	<p>Fig. 1. <i>Convent de les Caputxines (1940)</i> Fig. 2. <i>Presó de Mataró (1944)</i></p>

Reproducció d'expedients de presos:

Expedient de Jaume Baró (1941)

Expedient de Josep Font (1940)

Àmbit 5: LES VEUS DE LA MEMÒRIA

- **Característiques de l'espai:**

Aquest àmbit estarà ubicat en la cinquena cel.la de la planta baixa. L'espai té unes dimensions de 10m d'amplada màxima i 4,4m de profunditat.

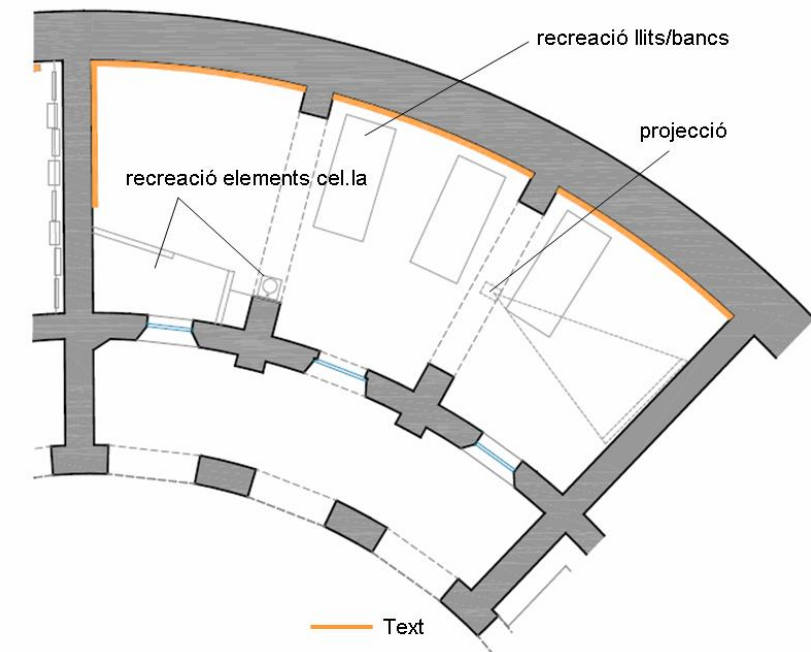
- **Recursos museogràfics:**

En aquesta cel.la es buscarà evocar la distribució i l'aspecte d'una cel.la original. Actualment encara són visibles les marques al paviment d'on estava ubicada la latrina, la pica del lavabo i on estaven fixades les potes dels llits. Mitjançant plafons de DM molt prims es recrearan aquests elements, la paret de la latrina, la base de la latrina i la pica. La fusta es pintarà de color ferro oxidat.

Es faran amb DM quatre llits de 180x70cm, de línies molt simples, que es col·locaran dins de l'espai de les dues arcades de la dreta. Aquest mobiliari vol fer la funció d'un banc en el que el visitant pugui seure per mirar l'audiovisual.

A la paret de la dreta de la cel.la s'hi projectarà un **audiovisual** amb les entrevistes realitzades als testimonis. El **videoprojector** es fixarà al sostre de la sala.

Les parets de l'esquerra i del fons es pintaran de color gris fosc. A la paret de l'esquerra s'hi estamparà amb lletres de **vinil de tall adhesiu** mat de color blanc "Les veus de la memòria" i una frase d'una ex-presona. Al mur del fons, a la capçalera dels llits, s'hi estamparà els noms d'alguns dels presos de la presó de Mataró.

- **Continguts:**

Text

"Vaig comprendre que a la presó les tortures no s'infligeixen mitjançant les reixes, ni els murs, ni les picades dels insectes, ni la gana o la set, ni els insults o les pallisses. La presó és la incertesa i la incertesa és la pitjor de les tortures. La incertesa aniquila l'intel·lecte i el cos"

Nawal al-Sadawi

Entre 1936 i 1967 un total de 2496 persones van ser recloses a la presó de Mataró.

Àmbit 6: CLOENDA

- **Característiques de l'espai:**

L'espai de la cloenda està ubicat a la última cel.la de la planta baixa, que té unes dimensions de 10m d'amplada màxima per 4,4m de profunditat.

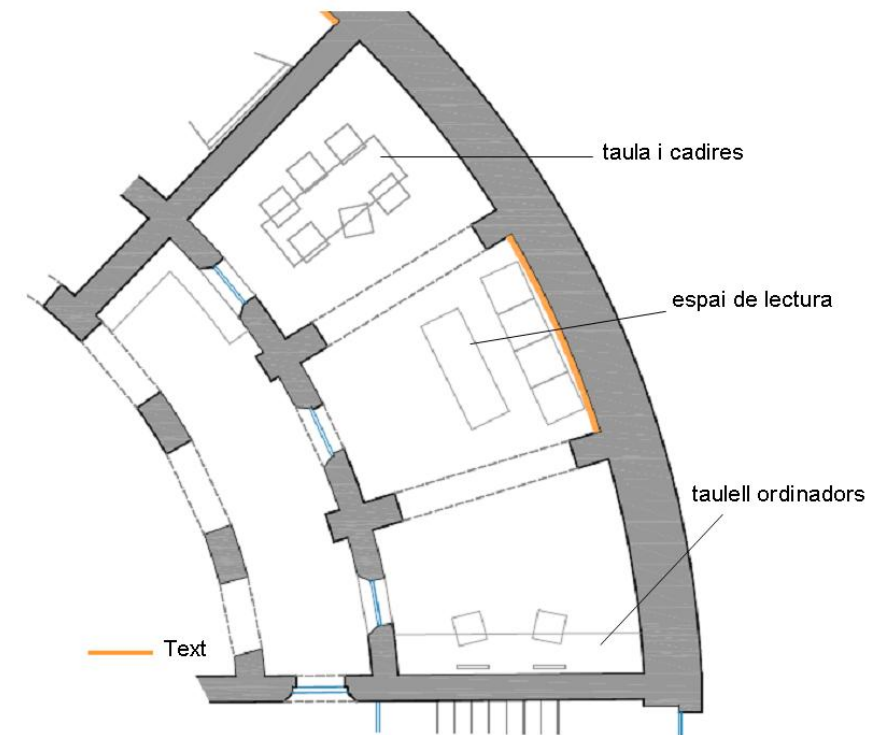
- **Recursos museogràfics:**

En aquest espai s'hi col·locarà diversos elements. A la dreta, una taula amb dos ordinadors i quatre cadires. Els ordinadors tindran connexió a la pàgina web de la presó i enllaç a diverses associacions i projectes de recuperació de la memòria històrica.

A l'esquerra, s'hi col·locarà una taula amb cadires. Aquest mobiliari servirà en cas d'haver de realitzar tallers.

Al centre de la cel.la, just davant de la porta d'entrada s'hi col·locarà un banc allargat i una taula baixa amb diversos llibres relacionats amb el tema, que podran ser consultats pel visitant.

En aquesta paret s'hi estamparà amb vinil de tall negre adhesiu una frase de cloenda.

- **Continguts:**

Text

"Me sobrecogería la tristeza al pensar en ellos, me acompañarían día y noche, y a cada paso a través de este mundo nuevo y alimentado de nuevo por el delirio, me preguntaría de dónde habían sacado la fuerza para su coraje y su resistencia, y la única explicación sería esa esperanza oscilante, pertinaz, denodada que es la que sigue dándose en todas las cárceles"

Peter Weiss. "La estética de la resistencia"

7.4. Proposta de funcionament

7.4.1. Reubicació de les entitats

El present projecte es replanteja el paper d'algunes de les entitats que resideixen a l'edifici de la presó. Tot i que l'Ajuntament va impulsar la cessió del BCIN a aquests col·lectius fa relativament pocs anys, es requereix el trasllat d'un d'ells a un espai més idoni per tal d'assegurar la bona conservació de l'edifici i permetre la seva obertura al públic.

Aquest és el cas dels Pessebristes de Mataró, l'activitat dels quals no permet assegurar un bon manteniment i preservació de la presó. L'entitat desenvolupa una important tasca de taller i d'emmagatzematge, amb la conseqüent generació i acumulació de materials i deixalles, que fa que l'edifici es trobi en un estat de deixadesa considerable.

Tenint en compte la importància patrimonial de l'edifici és evident que, en aquest sentit, la seva preservació i conservació ha de prevaldre per sobre de l'activitat que s'hi dugui a terme. I que a l'hora de plantejar l'ús que se li ha de donar, s'ha d'intentar que sigui el més respectuós possible amb l'element patrimonial. El projecte contempla, doncs, la reubicació dels Pessebristes a un altre espai més idoni per el tipus d'activitat que desenvolupen.

En dissenyar el recorregut per la presó, s'ha decidit respectar els espais cedits a l'Associació Sant Lluç per l'Art i als Armats de Mataró. Aquestes entitats podran continuar desenvolupant les seves activitats però amb algunes limitacions de caràcter temporal. Es construirà un envà amb una porta en l'espai distribuïdor per tal de preservar l'àmbit de les entitats de la visita del públic. Els membres d'aquestes associacions hauran d'entrar a la presó per la porta de la Riera, tal com s'està fent ara, i s'intentarà en tot moment que respectin al màxim l'exposició i la visita del públic.

En el cas de Sant Lluç per l'Art, l'entitat podrà seguir organitzant els seus tallers de dibuix al natural amb tota normalitat. La seva activitat expositiva, però, es veurà aturada de forma temporal per tal d'evitar la barreja de públics. Aquesta decisió s'ha pres tenint en compte l'existència d'un altre espai en el que Sant Lluç organitza mostres expositives des dels seus orígens.

En el cas dels Armats, es procurarà que interrompin el mínim la visita a la presó. S'intentarà que els dies en que tinguin una major activitat ho facin en hores en que la presó estigui tancada o bé amb la màxima discreció.

En les hores o dies en que la visita al públic a la presó estigui tancada, es procedirà a limitar l'accés als espais expositius, excepte el pati.

Un cop finalitzada l'exposició, de noves entitats que desenvolupin un altre tipus d'activitats. Un cop finalitzada l'exposició, es proposa la cessió de la resta d'espais de la presó a altres entitats que desenvolupin un tipus d'activitat més respectuosa amb l'edifici. El present projecte proposa la instal·lació a la presó d'associacions i col·lectius dedicats a la història local i a la recuperació de la memòria històrica. Aquestes entitats podrien disposar d'espais més amplis i es podrien plantejar la possibilitat d'organitzar més activitats obertes a la ciutadania. Les entitats podrien aprofitar la sala d'actes que s'hauria creat per a l'exposició per tal d'organitzar conferències, xerrades, tallers o passis de pel·lícules i documentals.

Al mateix temps, les actuals entitats podrien seguir amb la seva activitat. Sant Lluç podria disposar d'un espai expositiu més ampli i de l'aula de dibuix al natural.

La presó podria seguir sent visitable de forma gratuïta, però en dies i hores concrets i amb un recorregut més acotat. Dels elements museogràfics projectats per l'exposició, es mantindria:

- Primer àmbit: que explica els orígens de la presó i la importància de l'arquitecte.
- Carteles de situació: que permeten conèixer quina era la funció de cada un dels espais.

Al mateix temps es crearia un element permanent en el que es dignificaria la memòria de totes aquelles persones que van ser empresonades a Mataró durant el temps de la dictadura franquista.

7.4.2. Forma de realització de la visita

El present projecte contempla la organització d'una exposició d'un any de durada.

Es planteja l'obertura de la presó al públic de dimarts a diumenge, en les següents **franges horàries**:

- Entre setmana, de dimarts a divendres: tardes de 16 a 20h.
- Dissabtes i diumenges: matins d'11 a 14:30h i tardes de 16 a 20h.

La visita a la presó podrà efectuar-se mitjançant dues vies: la **visita individual** i la visita guiada. El visitant podrà entrar a l'edifici de forma lliure i realitzar la visita a l'exposició amb el suport del fulletó informatiu i del personal d'atenció al públic, en cas que ho necessiti. Es calcula que la durada de visita de la presó oscil·larà entre una hora i una hora i mitja.

Al mateix temps, cada dia a una hora determinada es realitzarà una **visita guiada** per aquells que ho prefereixin.

- Entre setmana, de dimarts a divendres: a les 18h.
- Dissabtes i diumenges: matins a les 12 h i tardes a les 18h.

Aquestes visites estaran destinades a grups d'un màxim de 10-15 persones, per evitar problemes de circulació i aconseguir una visita fluida i de qualitat. Les visites guiades tindran una durada d'una hora. Un cop acabada la visita, aquells que ho vulguin podran aturar-se en aquells punts que els sigui del seu interès per poder acabar d'aprofundir en la visita.

Els itineraris guiats es faran bàsicament en català, però es canviarà l'idioma en funció de les característiques del grup, podent-se realitzar en castellà i en anglès.

Òbviament, serà possible concertar visites en grup, ja sigui per adults o per escolars, qualsevol dia de la setmana.

En el cas de que hi hagi persones amb discapacitat visual que vulguin visitar la presó, aquests la podran fer de forma guiada.

En els horaris d'obertura al públic es requerirà la presència de **dos guies**, un per la recepció del públic i la venda d'entrades i l'altre per realitzar les visites guiades i, quan no se'n facin, recórrer els diferents espais per atendre als visitants en cas que sigui necessari.

El **cost de l'entrada** serà de 3 euros. L'entrada per a menors de 14 anys serà gratuïta i s'aplicaran descomptes a estudiants i majors de 65 anys (1,5 euros).

8. DIFUSIÓ I COMUNICACIÓ

8.1. Difusió i didàctica

8.1.1. Entorn virtual i material promocional

El present projecte contempla la creació d'un **pàgina web** en la que es mostrin amb més profunditat els continguts que conformen l'exposició. Aquests estaran centrats principalment en la repressió de la postguerra i la dictadura franquista, en el seu univers penitenciari i en com va ser viscuda a Mataró. Al mateix temps, es parlarà del valor patrimonial de la presó, de la seva història i del seu arquitecte.

La pàgina web estarà estructurada en diferents apartats que seguiran el discurs expositiu, permetent ampliar la informació a través de la reproducció de documents originals, imatges i annexos documentals escrits per historiadors. La pàgina també inclourà una agenda que donarà a conèixer les activitats que s'organitzaran, així com també els horaris d'obertura i el preu d'entrada.

Els apartats que conformaran la pàgina seran els següents:

- Història de l'edifici i de l'arquitecte
- La guerra civil a Mataró
- La repressió franquista i el sistema penitenciari
- Les víctimes de la repressió
- Les veus de la memòria

La pàgina web serà una manera de perpetuar en el temps l'exposició sobre la presó de Mataró, ja que permetrà que pugui ser consultada de forma virtual un cop sigui clausurada. Al mateix temps, permetrà que pugui ser accessible a moltíssima gent a través de la xarxa, com per exemple, gent que pel fet de trobar-se lluny no l'havia pogut visitar o gent que no se n'havia assabentat de la seva existència.

La pàgina web vol ser quelcom viu, que permeti conèixer els testimonis de diferents persones que van ser empresonades durant el franquisme o durant la guerra i que permeti anar ampliant aquest arxiu de memòria. Qualsevol persona que ho vulgui, podrà enviar un e-mail o posar-se en contacte amb els responsables de l'exposició i podrà fer-los arribar la seva experiència o la d'algun familiar a través d'un escrit, de fotografies i documents o d'una entrevista.

Al mateix temps, la pàgina web permetrà l'enllaç a altres entitats i associacions que estan treballant en la recuperació de la memòria històrica tant a Espanya com en d'altres països, així com l'accés al portal web del Memorial Democràtic.

Un molt bon exemple a tenir en compte a l'hora de projectar aquesta pàgina web és la de la Presó de les Corts.

Les altres vies utilitzades per a difondre l'exposició, d'un caràcter molt diferent, seran el fulletó promocional i el cartell.

El **fulletó** es realitzarà en format díptic i oferirà un breu resum dels continguts de l'exposició i la informació bàsica sobre horaris, activitats i preus. Aquests fulletons es trobaran a la presó, però també es distribuïran per diferents punts d'interès cultural de la ciutat com l'Oficina de Turisme, la seu de l'IMAC i el museu i les sales expositives municipals.

El **cartell** es distribuirà per diferents punts de la ciutat poc abans de la inauguració i un mes abans de la clausura. El cartell es reproduirà en format lona i es penjarà en les dues façanes de la presó.

8.1.2. Activitats complementàries

Durant l'any de durada que tindrà l'exposició es desenvoluparan una sèrie d'activitats enfocades a fer accessible a tots els públics la visita a la presó. Aquestes activitats són les següents:

- **Visites guiades**

Hi haurà dos tipus de visites guiades, una que es realitzarà a diari i una que es realitzarà en dies i hores concertades.

Cada dia es farà una visita guiada a la presó, sempre que hi hagi un grup interessat en fer-la. Aquesta visita es farà:

- Entre setmana, de dimarts a divendres: a les 18h.
- Dissabtes i diumenges: matins a les 12h i tardes a les 18h.

Al mateix temps, hi haurà una visita guiada concertada enfocada a un públic més específic, ja siguin centres educatius, entitats o associacions. Aquestes visites es reservaran per via telefònica o mitjançant el correu electrònic i podran efectuar-se qualsevol dia i dins de l'horari d'obertura habitual.

La visita guiada s'adaptarà en relació al tipus de grup, ja que no es pot plantejar de manera igual la visita a un grup escolar de secundària o de batxillerat, o a un grup d'adults o a un grup de famílies.

Les visites guiades diàries seran gratuïtes i les concertades de pagament, el preu per persona de les segones serà de 4 euros.

- **Tallers d'història per a escoles i instituts**

Els tallers d'història plantegen la realització de la visita a la presó i el posterior treball a l'aula-taller amb el suport de materials didàctics i fragments de documentals o pel·lícules. En la mesura del possible s'intentarà comptar amb la presència d'un testimoni, ja sigui un expres o el familiar d'un d'ells. L'objectiu del taller és fer conèixer uns fets històrics als alumnes i propiciar una reflexió personal i un debat intergeneracional.

El contingut dels tallers variarà en funció de si es tracta d'alumnes de Batxillerat o alumnes de Secundària.

Els tallers seran gratuïts pels centres escolars de la ciutat i de pagament per als provinents d'altres poblacions. El preu del taller serà de 100 euros per grups d'un màxim de 25 alumnes. El preu per alumne seria de 4 euros.

- **Cicle de conferències.**

En el marc de l'exposició s'organitzarà un cicle de conferències centrat en el tema de la Guerra Civil i la repressió durant la Dictadura Franquista. Per aquest motiu es buscarà a historiadors que hagin treballat el tema i que actualment es troben molt actius. Els historiadors proposats són els següents:

- Manuel Vinyes.
Historiador que ha estudiat extensament el període de la Guerra i de la Dictadura a Catalunya.
- Margarida Colomer.
Historiadora local que ha realitzat un important estudi sobre el període de la Guerra Civil a la ciutat de Mataró.
- Josep Mª Soler i Sabater.
Historiador que ha estudiat la repressió franquista arreu de Catalunya i concretament a la comarca del Maresme.
- Fernando Hernández.
Historiador que ha dut a terme una important tasca de recuperació de la memòria de la presó de les Corts de Barcelona i, en extensió, de les presons de dones durant la dictadura.

Les conferències es realitzarien a partir del mes d'octubre a raó d'una conferència per mes, concretament cada primer dijous de mes a les 19:30h. Es tractaria d'una activitat gratuïta.

- **Cicle de documentals i de pel·lícules: a la tardor i estiu.**

En el marc de l'exposició es programarà també un cicle de projecció de documentals acompanyats d'un debat posterior.

Els films programats serien els següents:

- *Rejas en la memoria* (2004) de Manuel Palacios.
El documental explica, per primera vegada, la història dels centenars de milers de presos espanyols i estrangers reclosos en presons i camps de concentració franquistes que, per la seva ideologia, varen viure un autèntic exili interior des de 1936 fins la mort del dictador. I com, tot i la transició a la democràcia, la seva memòria no va ser recuperada i dignificada.
- *Del olvido a la memoria. Presas de Franco* (2006) de Jorge Montes.
Aquest documental recupera els testimonis de 10 dones que varen ser empresonades durant la dictadura, algunes durant més de 20 anys, durant la dictadura franquista. Dones que van ser condemnades per la seva ideologia i que van patir llargues condemnes sense cap garantia jurídica i sotmeses a tortures i vexacions. Aquestes dones reflecteixen la lluita contra l'oblit per totes aquelles companyes que no poden explicar el que van viure, la seva veu és la de totes.
- *Ira* (2006) de Joan Gallifa. Producció: Josep M. Casellas. Direcció històrica: Borja de Riquer. Producció: Departament de Documentals i Nous Formats de la Televisió de Catalunya.
Documental sobre la repressió durant la dictadura franquista a Catalunya.
- *De monstruos y faldas* (2008) de Carolina Astudillo.
Cap placa recorda avui l'existència de la presó barcelonina de dones de Les Corts, ni a els milers de preses que varen ser recloses dins dels seus murs durant la repressió franquista, entre 1939 i 1955. L'antiga finca va ser enderrocada i al seu lloc s'hi aixeca a l'actualitat un gran centre comercial. El premiat documental s'acosta a l'únic lloc on ha sobreviscut la memòria de la presó: el record de les supervivents i dels seus familiars.
- *Joan Peiró i la justícia de Franco*. (2004) de Xavier Muntanyà.
El documental recull testimonis dels fills i néts de Joan Peiró, d'Isidre Guardia, que va estar amb ell en diferents presons, i de diversos companys i amics.

Les pel·lícules es projectarien cada segon dimarts de mes a les 19:30h. El cost de les pel·lícules seria d'1,5 euros.

- **Cicle de lectures dramatitzades i concerts al pati**

Es projectaran tres sessions de lectures dramatitzades d'obres escrites per presos que parlen de la seva experiència de reclusió i per poetes que van patir la repressió franquista i que van ser executats, empresonats o exiliats. Aquestes lectures es compaginaran amb música tocada en viu.

Aquest cicle tindrà tres sessions que es realitzaran els mesos de juny i juliol.

El cost de les lectures-concert serà de 2 euros.

- **Trobada i tertúlia d'entitats.**

En el marc de l'exposició s'organitzarà tres sessions d'intercanvi entre entitats locals que estudien la història de la ciutat i de la comarca, entitats com el Grup de Recerca de la Memòria Històrica o el Grup d'Història del Casal, entre d'altres. Aquestes sessions consistiran en una xerrada d'algun historiador expert i en un debat moderat entre els membres de les entitats i el públic. Aquestes sessions seran retransmeses per la ràdio local, on el Grup d'Història del Casal hi realitza un programa.

Aquesta activitat serà gratuïta.

- **Exposició fotogràfica de cloenda.**

Durant el període en que l'exposició estarà oberta al públic es farà una crida a la ciutadania per tal de recollir imatges del període de la guerra i de la postguerra a Mataró. Les imatges se cediran de forma temporal i formaran part d'una exposició que s'organitzarà dins de la mateixa presó durant les tres últimes setmanes d'obertura.

Totes aquelles persones que ho vulguin podran cedir el dret de reproduir les imatges per penjar-les a la pàgina web.

8.2. Comunicació

L'exposició de la presó de Mataró estarà gestionada per l'Ajuntament i per tant disposarà dels seus canals de comunicació habituals com a plataforma a través de la que poder arribar al públic. L'exposició es difondrà a través del seu mailing i de l'agenda cultural de la ciutat, que apareix de forma mensual a la seva pàgina web i en forma de fulletó. D'altra banda, s'organitzarà una roda de premsa prèvia a la inauguració i s'organitzarà un acte d'inauguració amb portes obertes. En la inauguració es realitzaran els corresponents parlaments i es farà un homenatge a les víctimes del franquisme.

L'objectiu del projecte és que s'integri dins de la oferta cultural de la ciutat, per tant és en aquesta on ha de focalitzar-se tota la inversió que pugui destinar-se a publicitat.

Al mateix temps, el pla d'actuació de la Xarxa d'Espais de la Memòria va desenvolupar la tasca d'identificació dels centenars de llocs de la memòria que existeixen arreu del país. Es van destinar fons per la creació d'una senyalització conjunta d'aquests llocs i per la creació d'una pàgina web i l'edició d'unes guies on tots aquets espais hi apareixen integrats en rutes i itineraris temàtics.

La presó de Mataró s'integraria en aquesta xarxa disposant de les seves vies de comunicació per fer-se conèixer i arribar al públic. Sent la única presó museïtzada, és òbvia la potencialitat d'atracció d'un públic interessat en el tema, que la pertinença a aquesta xarxa implica.

Els canals de difusió del Memorial Democràtic, per tant, també seran utilitzats per tal de difondre la visita a la presó.

9. CRONOGRAMA

Proposta inicial de cronograma d'actuacions.

Acció	Mes 1	Mes 2	Mes 3	Mes 4	Mes 5	Mes 6
Acció 1 Realització obres d'habilitació de l'espai a la visita						
Acció 2 Elaboració dels guions de l'exposició						
Acció 3 Disseny de la imatge gràfica dels recursos museogràfics i disseny de la imatge corporativa						
Acció 4 Selecció i manipulació d'imatges i documents						
Acció 5 Redacció definitiva dels textos de l'exposició i traducció dels mateixos						
Acció 6 Realització i enregistrament entrevistes a testimonis						
Acció 7 Elaboració dels elements audiovisuals i muntatge						
Acció 8 Producció dels elements museogràfics						
Acció 9 Elaboració de la pàgina web						
Acció 10 Disseny de proposta didàctica i d'activitats complementàries						
Acció 11 Instal.lació i muntatge						
Acció 12 Comunicació						

10. RECURSOS ECONÒMICS

10.1. Inversió

Els pressupostos que a continuació es detallen fan referència a la part de museografia i els costos que ocasionaria la gestió de l'edifici durant un any. S'han exclòs els costos destinats a millora i condicionament de l'espai, per considerar-se obres que no poden ser assumides dins dels pressupostos d'un projecte bàsic, l'aspecte central del qual és la intervenció museogràfica, tot i que es facin recomanacions d'intervenció en aquests aspectes.

El pressupost que s'adjunta té com a objectiu aportar a la institució responsable de la presó una idea aproximada dels costos que la intervenció museogràfica proposada comporta.

10.2. Ingressos

El projecte expositiu de la Presó de Mataró pretén aconseguir subvencionar una part de la intervenció museogràfica presentant el projecte a la línia de subvencions del Memorial Democràtic. S'estima que un 15% del total del projecte podria ser subvencionat pel Memorial, una xifra que s'eleva als 11.895 euros. El Memorial ha atorgat subvencions al voltant d'aquesta xifra a diversos projectes expositius impulsats per Ajuntaments, Associacions o Fundacions aquest 2009. En serien exemple l'exposició organitzada per Vilafranca del Penedès "La Primavera Republicana al Penedès (1931-1936)" o la organitzada per la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona "40 aniversari Associacions".

El projecte també pretén comptar amb el patrocini de la Caixa Laietana, entitat bancària local la fundació social de la qual col.labora en múltiples projectes culturals a la ciutat. Per la importància del projecte i la repercussió que pot tenir a nivell de Catalunya, la Caixa Laietana es pot veure plenament interessada en col.laborar-hi econòmicament. No disposem de dades que ens permetin saber en quin grau col.labora l'entitat amb projectes culturals d'aquest tipus, però s'espera que es pugui aconseguir al voltant d'un 10%.

L'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona desenvolupa un conjunt de programes de cooperació amb els Ajuntaments en matèria de patrimoni cultural, de difusió artística, d'estudis

històrics i artístics i d'esdeveniments culturals. Aquests programes tenen com a objectiu donar suport al desenvolupament de projectes que acreditin raons d'interès públic i social. S'espera poder aconseguir un 10% del total pressupostat.

A aquesta quantitat s'hi hauria de sumar la part d'ingressos generada per la venda d'entrades. Mantinent el preu de l'entrada a 3 euros i multiplicant-lo pel volum de visitants estimats, uns 20.000, podria parlar-se d'uns guanys de 60.000 euros.

A l'hora de calcular el nombre estimat de públic, s'ha tingut present les dades de la Memòria de l'any 2008 de Ca l'Arenas, sala d'exposicions dependent del Museu Comarcal de Mataró. Aquest espai organitza una exposició de caràcter anual que funciona com a exposició temporal del museu local. Ca l'Arenas va rebre durant l'any 2008, un total d'11.000 visitants. Tenint present la temàtica de l'exposició i el ressò que pot tenir tan a nivell local com de la comarca, s'estima que aquesta xifra pot elevar-se a la de 20.000 visitants.

En el marc de l'exposició s'organitzarà una sèrie d'activitats complementàries que permetran compensar la inversió destinada. Activitats com els tallers escolars, de pagament per a les escoles de fora de la ciutat, les visites guiades concertades i el cicle de documentals i de lectures dramatitzades-concert.

PARTIDES	BLOCS	DESCRIPCIÓ	PRESSUPOST
Projecte executiu			47.583 €
		Documentació	
		Redacció textos definitius	
		Correcció i traducció textos	
		Planimetria	
		Disseny gràfic + Logotip + Arts finals	
		Guions audiovisuals	
		Enginyeria audiovisual	
		Tarifes i drets de reproducció d'imatges fixes i en moviment	
		Tarifes i drets de reproducció de documentació	
Supervisió i coordinació			3.000 €
Infraestructura			7.250 €
	Infraestructura		3.400 €
		Instal.lació elèctrica	2.800 €
		Cablejat	600 €
	Mobiliari		3.850 €
		Taulell i cadira (recepció)	2.500 €
		Banc (recepció)	300 €
		2 taules i vuit cadires (sala cloenda)	650 €
		Tauleta baixa i banc (sala cloenda)	400 €
Museografia			37.156 €
	II.luminació		1.800 €
	Elements escenogràfics		1.537 €
		Taula i cadira (despatx direcció)	450 €
		Llit, tauleta i creu (cel.la)	600 €
		Recreació llits, envà latrina, base latrina i pica en DM (cel.la testimonis)	450 €
		Roba de cotó blanc cortina (passadís)	37 €
	Estructures expositives		6.400 €
		Producció panells i envans amb obertures i prestatges en DM	1.400 €
		Producció panells forex	900 €
		Construcció caixa fusta (locutori)	300 €
		Construcció maqueta retroil.luminada interactiva	2.000 €
		Construcció mapa interactiu	1.800 €
	Producció gràfica		1.890 €
		2 lones façana	170 €
		Producció lletres vinil de tall adhesiu	550 €
		Producció imatges en gran format sobre vinil adhesiu	1.120 €
		Producció carteles forex impreses	50 €
	Elements gràfics		7.070 €
		Disseny gràfic panells	4.500 €
		Tarifes i drets reproducció d'imatges	1.100 €
		Tarifes i drets reproducció documents	400 €
		Tarifes reproducció plànols	170 €
		Disseny gràfic material promocional	900 €
	Elements audiovisuals/interactius		12.959 €
		3 vídeo projectors	1.776 €
		3 suports vídeo projectors	190 €
		3 reproductors	300 €
		2 altaveus (cel.la testimonis) i suports altaveus	334 €
		Reproductor so i altaveus (locutori)	109 €
		Pantalla tàctil	1.400 €
		3 ordinadors (recepció i sala consulta)	1.500 €
		Recreació virtual presó	2.500 €
		Muntatge imatges Exili	1.200 €
		Tarifes i drets de reproducció d'imatges en moviment	250 €
		Filmació de les entrevistes i muntatge audiovisual	3.400 €
	Transport i muntatge		5.500 €
Pàgina web			6.000 €
Gestió/Funcionament			25.900 €
	Personal		22.400 €
	Activitats		2.000 €
	Inauguració		1.500 €
TOTAL PRESSUPOST (sense Projecte Executiu)			79.306 €

Bibliografia

- (2004) *La Model. Cent anys i un dia d'històries*. Barcelona: Centre Penitenciari d'Homes de Barcelona. Secretaria de Serveis Penitenciaris. Departament de Justícia.
- Associació Catalana d'Expresos Polítics (2001). *Notícia de la negra nit. Vides i veus de les presons franquistes (1939-1959)*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Bentham, J. (1985) *El panòptic*. Barcelona: Edicions 62.
- Bentham, J. (1985). *El panòptic*. Barcelona: Edicions 62.
- *Bloc Mataroní. Una manera de fer història* (1990). Patronat Municipal de Cultura. Barcelona: Altafulla.
- Colomer, M. (2006). *La Guerra civil a Mataró (1936-1939)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Costa Oller, F. (1988). "La presó de Mataró fa 125 anys". A: *Mataró Escrit*, Any 3, núm. 24 (1988, març).
- Costa Oller, F. (1986). "El delictes a Mataró i al seu districte judicial a la primera meitat del segle XIX". A: *II Sessió d'Estudis Mataronins 13 abril de 1985*. Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria i Patronat Municipal de Cultura.
- Cuevas, T. (1979). *Mujeres en las cárceles franquistas*. Madrid: Casa de Campo.
- Estudi de Població de Mataró. 1 de gener de 2009. Ajuntament de Mataró
- Foucault, Michel (2007) *Vigilar y castigar. Nacimiento de la prisión*. Madrid. Siglo XXI.
- Fraile, P. (1987). Un espacio para castigar: la cárcel y la ciencia penitenciaria en España, siglos XVIII-XIX. Barcelona: Ediciones del Serbal.
- García Espuche, A. (1989). *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*. Mataró: Patronat Municipal de Cultura.
- Hereu, P. (1986). *L'arquitectura d'Elies Rogent*. Barcelona: Col.legi d'Arquitectes de Catalunya
- Hereu, P. (1987). *Vers una arquitectura nacional*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya.
- Informe de la conjuntura socio econòmica de Mataró. Gener 2009. Ajuntament de Mataró.
- Johnston, N. (2000). *Forms of constraint. A History of prison architecture*. Illinois: University of Illinois Press.
- Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural de Catalunya.
- Memòria 2008. Ajuntament de Mataró.
- Pla Especial del Patrimoni Arquitectònic de Mataró (1999). Ajuntament de Mataró.
- Salicrú Puig, R.; Palomer Ferrer, A. (1991). *Història Il·lustrada*. Mataró: Gràfiques Tria.
- Serrano, R. i Serrano, D. (2002). *Toda España era una cárcel. Memoria de los presos del franquismo*. Madrid: Aguilar.
- Solé, Q. (2004): *A les presons de Franco*. Barcelona: Proa.
- Suárez, Á. Colectivo 36 (1976). *Libro blanco sobre las cárceles franquistas, 1939-1976*. París: Ruedo Ibérico.
- Villarroya, J i Solé i Sabaté, J. M. (1983) *La repressió a la guerra i a la postguerra a la comarca del Maresme (1936-1945)*. Barcelona: Biblioteca Serra d'Or.
- Villarroya, Jo. (dtor.). (2007) *Imatges 1936-1939. La Guerra Civil a la comarca del Maresme*. Girona: El Punt.
- VV.AA. (2004) *Les presons de Franco*. Generalitat de Catalunya.
- Xaubet, J. (2006). *Sociologia de la Guerra Revolucionària a Mataró (1936-1939)*. Barcelona: Marré.

Arxius consultats

ACM (Arxiu Comarcal del Maresme)
 Arxiu Històric COAC (Col.legi d'Arquitectes de Catalunya)
 ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)
 AHCB (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona)
 ATMTTB (Arxiu Tribunal Militar Territorial Tercer Barcelona)

Pàgines web consultades

salvemascarabanchel.blogspot.com
 todoslosrostros.blogspot.com
 www.asocexpresospoliticos.org
 www.avaluche.com
 www.camidelallibertat.cat
 www.conc.es/exprespol
 www.diba.es
 www.foroporlamemoria.info
 www.ghcmataro.org
 www.mataro.org
 www.memorialdemocratic.net
 www.presodelescorts.org
 www.mhcat.net
 www.digitalbank.es/afb
 www.buenosaires.gov.ar
 www.memoriaabierta.org.ar

Annex documental: La Presó de Mataró

• Antecedents de la presó

Al Mataró de principis de segle XIX comença a fer-se evident la necessitat de construir un nou espai destinat a centre penitenciari. L'any 1834 la ciutat va esdevenir cap de partit judicial² i, per tant, totes aquelles persones que havien comès algun tipus de delictes en qualsevol de les ciutats que formaven part d'aquest districte eren destinades a Mataró. Ciutats com Vilassar, Premià, Argentona, Òrrius o Caldes d'Estrach³ derivaven els seus detinguts a la capital de comarca. A la presó de Mataró, en aquest temps, hi arribaven també presos del Tribunal Reial Militar de Marina de Mataró i de la província, de la branca de la Reial Hisenda i de la Policia. Així mateix, la ciutat custodiava temporalment a aquells presos que eren conduïts a Barcelona provinents d'altres partits judicials.⁴

La ciutat de Mataró havia patit un augment considerable de població i una multiplicació de les seves activitats industrials, comercials i agrícoles. Es perfilava doncs com un important focus d'atenció per molta gent que s'hi acostava per motius laborals o de negocis. L'arribada del ferrocarril, l'any 1848 va ser un factor de gran importància per a aquest desenvolupament industrial i agrícola i de retruc, demogràfic.

La presó de Mataró estava situada a l'edifici de l'Ajuntament, repartida entre la seva planta baixa i el pis superior, en uns estatges habilitats per a aquesta funció. Uns espais de reduïdes dimensions, amb molt poca il·luminació i ventilació i que es trobaven en unes condicions insalubres. Durant molts anys van anar sorgint iniciatives per canviar la presó d'emplaçament, però aquestes es topaven amb una falta de recursos econòmics molt important. Com s'expressava en un document del 2 d'agost de 1832: "(...)la construcción de unas nuevas cárceles que no ha tenido hasta ahora por las visicitudes desgraciadas de las convulsiones políticas de revolución que hemos experimentado a lo que también ha coadyuvado los ningunos recursos con que ha podido contar en su tiempo este cuerpo Municipal (...)" La provisionalitat i males condicions d'aquestes instal·lacions va portar a que els regidors demanessin al Govern l'habilitació d'un edifici digne per a aquestes funcions, tan necessari per una ciutat cap de partit judicial.

² Costa Oller, Francesc (1988). "La presó de Mataró fa 125 anys". A: *Mataró Escrit*, Any 3, núm. 24 (1988, març).

³ 1853, març, 7. AH-194-06. ACM. "[...] pueblos de este Judicial Partido como son San Juan de Vilasar, San Ginés de Vilasar, San Cristóbal de Premià, San Pedro de Premià, San Andrés de Llaveneras, San Vicente de Llaveneras, Caldas de Estrach, Dosrius y Cañamás, Orrius, Argentona, Cabrera, Cabrils, Tayá, Tiana, Alella Y Masnou [...]"

⁴ 1932, juliol, 7. AH-194/09. ACM

⁵ 1832, agost, 2. AH-194/09. ACM

Al mes de juliol de 1832 el Ple de l'Ajuntament va encarregar un estudi per avaluar les característiques de les instal·lacions, l'estat de salubritat del recinte i les condicions en les que es trobaven els presos.⁶

"(...)se presentan en un estado tan fatal, por falta de piezas, poca elevación en el techo y múltiples escalamientos es temible un trastorno en la salud de los presos y la propagación a los asistentes y otras personas, a más la incomodidad, que con el ruido, causan en las sesiones que su Ilustre Señoría celebra, el secretario y seis oficiales y al mucho concurso de sujetos que acuden a las oficinas(...)"

"(...) construidas bajo la bóveda de las Sala capitular por las ventanas de la cual se perciben los males vapores que de ellas se escalan y se presenta próximo e inevitable peligro de enfermar los presos y difundirse las miasmas (...)"

Els metges Josep Tuñí i Ignacio Boet van presentar un extens informe en el que exposaven l'estat d'aquesta presó. El seu estudi revelava que els espais destinats a les cel·les eren de sostres molt baixos, amb obertures molt petites que no deixaven entrar ni l'aire ni la llum, que el terra tenia humitats i que els presos s'hi trobaven amuntegats envoltats d'excrements i immundícies. Els presos es trobaven en unes condicions infrahumanes i l'estat d'insalubritat de la presó feia que les exhalacions i males olors es propaguessin per tot l'Ajuntament.

"[...] exponen el estado de las Reales cárceles de esta Ciudad, las cuales se hallan colocadas en la extremidad de una casa vieja, de un cuerpo de frente, baja de techo, con lóbreguez y obscuridad, tanto en su entrada como en toda ella y en sus puertas y aberturas angostas y limitadas, en una de las calles mas estrechas del centro de la Ciudad, presenta ya a la vista un espectáculo de horror. Hay dos piezas de unas cinco varas en cuadro, oscuras por la escasa luz que dan unas rejas muy reducidas a la izquierda. Otra pieza mucho más oscura y limitada, húmedo el pavimento, en donde han de acostarse personas sanas y enfermas, muchas veces amontonadas por el mayor numero en diferentes épocas, con el lugar común en un ángulo de cada pieza."

Estas son las cárceles de la presente Ciudad, sin ventilación, metidas entre paredes elevadísimas por uno y otro lado, debajo las Casas Consistoriales. Por la facilidad con que enferman los encarcelados, poniéndose al cabo de poco tiempo descoloridos e hinchados y el mal olor que escalan dichas cárceles, de una especie particular, ocasionando una picazón incómoda en los ojos y lagrimeo involuntario a poco que uno se detenga en ellas, son unos manantiales de infección,

⁶ 1832, juliol, 7. AH-194/09. ACM

*lugar de podredumbre, sepulcro de vivos, morada de horror y triste descanso en el camino del suplicio.[...]*⁷

L'informe del mes d'agost de 1832 revelava la necessitat imperiosa de buscar un nou emplaçament per a aquesta presó, per millorar les condicions de vida dels presos, i, evidentment, per acabar amb les molèsties que causava la seva presència tant als membres de l'Ajuntament com a totes aquelles persones que s'hi acostessin.

L'informe va ser enviat al Govern Central i al Ministeri de Salut demanant ajuts econòmics per tal de poder construir una nova presó.

"(...) urgentísimo que es acordar una disposición pronto y eficaz para evitar tan graves males como amenazan y lo exigen la humanidad y los principios de justicia e imperiosamente lo mandan las Leyes Sanitarias (...)

*(...) faltan al exponente caudales disponer y los recursos para sufragar el coste del edificio y sus accesorios(...)"*⁸

Poc després d'aquest informe comença a materialitzar-se el nou projecte de presó. L'any 1840, amb la desamortització dels béns eclesiàstics, l'Estat cedeix el terreny del convent de les Carmelites amb la finalitat de construir-hi la nova presó.⁹

Fins el juliol de l'any 1842 l'Ajuntament no en va prendre possessió. El projecte arquitectònic es va encarregar a Miquel Garriga i les obres van iniciar-se el 3 de desembre d'aquell mateix any. L'obra estava pagada per l'Ajuntament amb diners propis i amb una subscripció feta entre els matoronins residents a Cuba, entre els que hi havia Miquel Biada i Joaquim Andreu.¹⁰

La manca constant de diners amb els que sustentar el cost de les obres va fer que l'any 1850 haguessin d'aturar-se sense haver-se finalitzat la seva construcció.¹¹ El govern municipal va continuar insistint en la necessitat de traslladar els presos a un nou edifici construït amb aquesta finalitat i va enviar insistentment peticions al Govern central. Finalment es va arribar a un acord entre el govern local i el Govern central amb el que se subvencionaria la construcció de la presó

⁷ 1832, agost, 2. AH-194/09. ACM

⁸ 1832, agost, 6. AH-194/09. ACM

⁹ Reial Ordre. 5 agost 1840.

¹⁰ Costa Oller, Francesc (1988). "La presó de Mataró fa 125 anys". A: *Mataró Escrit*, Any 3, núm. 24 (1988, març).

¹¹ Costa Oller, Francesc (1986). "El delicte a Mataró i al seu districte judicial a la primera meitat del segle XIX". A: *// Sessió d'Estudis Matoronins 13 abril de 1985*. Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria i Patronat Municipal de Cultura.

a càrrec del pressupost públic, segons quedava estipulat mitjançant el Reial Ordre de 23 de desembre de 1852.¹²

Aquesta vegada l'Ajuntament va cercar un nou emplaçament més ampli i allunyat del centre de la ciutat, i va trobar-lo a la confluència entre la Riera, llavors anomenada de Cirera, i la Muralla. Els terrenys eren propietat de Manel Torner, de Barcelona. El nou projecte va ser encarregat a l'arquitecte Elies Rogent.

• El projecte d'Elies Rogent

El mes d'octubre de 1851 el Governador Civil de la Província va disposar que l'Alcalde encarregués la formació del plànol de la nova presó i del pressupost per la seva construcció a aquells arquitectes que cregués oportú per tal de fer-ne una avaluació. L'alcalde va enviar els diferents projectes a la Real Academia de San Fernando a Madrid, que amb data de 4 de juny de 1852 va aprovar el presentat per Elies Rogent. Destacant el fet que l'arquitecte havia sabut distribuir els espais interiors satisfent perfectament a les condicions de separació de sexes, edats i delictes tal com exigia el Reial Decret del 25 d'agost de 1847, així com les no menys importants de salubritat, seguretat i fàcil vigilància. La Real Academia destacava també l'estil arquitectònic i com estava decorada i caracteritzada exteriorment la presó.

La reina Isabel II va aprovar el projecte mitjançant Reial Ordre de 31 de juliol de 1852, disposant que fossin invitats els pobles que conformaven el Partit Judicial de Mataró, amb l'objectiu de que contribuïssin a nivell econòmic en la construcció de l'obra a qualitat de reintegrament per l'Estat.¹³

El projecte de Rogent va ser presentat amb data de 19 d'octubre de 1851¹⁴. En ell hi exposa que un edifici destinat a aquest ús ha de reunir tres circumstàncies indispensables: seguretat, fàcil vigilància i salubritat. Segons l'arquitecte la seguretat s'aconseguia amb la construcció de murs massissos i gruixuts, amb la solidesa i incombustió de sostres, cobertes i paviments, concentrant totes les obertures i entrades de llum a l'interior i estudiant detingudament el sistema de comunicacions per a impossibilitar la fuga dels presos.

En referir-se a la vigilància Rogent té en compte les teories del Panòptic de Jeremy Bentham i parla de que cal reunir les cel·les de tal manera que un sol vigilant pugui tenir a la vista cada un dels departaments, no hi ha d'haver racons per amagar-se o impossibilitar la contínua inspecció

¹² 1853, desembre, 29. AH-194/06/08. ACM

¹³ 1853, desembre, 29. AH-194/06/08. ACM

¹⁴ 1851, octubre, 19. C 252/3. Arxiu COAC.

per part del vigilant, els locutoris han d'estar ben disposats per a que puguin ser ben observats i les habitacions dels conserges han d'estar situades de tal manera que permetin desenvolupar de forma efectiva les tasques encarregades.

En tractar el tema de la salubritat, Rogent té en compte l'amplitud de les cel·les, la construcció d'un espai on poder passar les hores diürnes i la bona col·locació de les latrines i dels espais de ventilació.

En el seu projecte Rogent fa referència a el Reial Decret de 25 d'agost de 1847, que determinava les circumstàncies que havia de reunir una presó de primer ordre. Una d'elles, i que Rogent volia seguir, era la separació per sexes, edats i delictes. Tot i que la presó de Mataró es tractava de presó de partit judicial volia seguir aquest decret. Amb aquesta finalitat la divideix en quatre seccions, cada una amb el seu pati i pòrtic per passar les hores diürnes i amb dues cel·les per passar la nit. L'únic problema que no tenia clar de com solucionar era el de donar accés independent a les dues seccions centrals.

Rogent va tenir en compte la presó de Barcelona per definir el nombre de presos que podia acollir la de Mataró. Rogent fa un recompte i una classificació aproximades: 7 dones, 6 nens, 6 incomunicats, 5 detinguts per causes d'alcaldia i dos presos que havien d'estar en cel·les separades.

"[...]Honrado con la confianza de U.S. para proyectar una Cárcel para cincuenta personas consignaré las ideas que he querido hermanar para el mejor acierto de sus obras.

Tres circunstancias indispensables debe reunir un edificio de esta clase a saber: seguridad, fácil vigilancia y salubridad. La primera he procurado obtenerla concentrando todos los rompimientos de luces al interior; en el grueso y buena construcción de los muros, en hacer sólidos e incombustibles los suelos y cubiertos, estudiando detenidamente todo el sistema de comunicaciones para que imposibilitaran la huida. La fácil vigilancia se consigue reuniendo las piezas de manera que un solo guarda pueda estar a la vista de todos los departamentos, en hacer que no tengan rincones donde esconderse para imposibilitar la continua inspección, en la buena disposición de los locutorios para que puedan fácilmente ser observados en el acto más temible que es cuando además de los presos hay el público exterior dentro del edificio y la buena situación de las habitaciones para los conserjes contribuye también en gran manera. La salubridad se obtiene en la proporcionada extensión de los dormitorios con los presos, en tener estos piezas indispensables donde pasar el día, en la acertada colocación de las letrinas y ventiladores y más que todo lo que puede contribuir a la salubridad en la acertada colocación del edificio que siendo posible en una población como Mataró deberá estar a la parte noreste junto a la Rambla de Cirera inmediato a los cuarteles.[...]"

El 13 de gener de 1853 Elies Rogent va viatjar a Mataró per tal d'escollir el terreny que havia d'ocupar la presó.¹⁵ En el seu projecte exposava que la millor zona per a l'emplaçament de la presó era la part Nord Est de la ciutat, concretament a la Rambla de Cirera.

"[...] En el preámbulo del proyecto que tuve el gusto de presentar a la corporación municipal manifestaba ya que siendo posible, la cárcel debía estar a la parte noreste de la población junto a la Rambla de Cirera. Consecuente con la misma idea que existí en aquella época el primer sitio que elegí para la inspección fue el mencionado punto y encontré existir un terreno propio de D. Manuel Torrent que cumplía perfectamente con las condiciones que son necesarias para la obra. Habiendo extendido mi inspección a todos los terrenos que se encuentran en la parte alta de Mataró, por carecer de las circunstancias higiénicas necesarias las que se hallan junto el mar, dos terrenos se me presentaron que podían convenir para el edificio, uno en la entrada del camino vecinal de Argentona y propiedad de José Cuadrada y otro en la entrada del camino vecinal que conduce a los pueblos de Cabrera y San Ginés de Vilasá.[...]"

Rogent va decantar-se pel de propietat de Manuel Torner, per tractar-se del més adequat per a la utilitat que havia de donar-se-li.¹⁶ El terreny va ser adquirit pel govern municipal fins el 29 de desembre del mateix any.

"[...]Hecho un paralelo de las ventajas relativas de los tres, bajo el punto de vista de seguridad, fácil ventilación y facilidad para los empleados del tribunal, me he decidido por el de la Rambla de Cirera.

1º Por estar en un punto dominado por los vientos norte y este que son los más saludables para la población.

2º Por hallarse inmediato tanto a los actuales cuarteles como de los que se han proyectado construir, lo que dará mayor seguridad al edificio por tener siempre la fuerza armada inmediata para cualquier motín o descuido que pudiera ocurrir.

3º Por hallarse en la parte superior de la calle de la Riera y el día que se realicé la abertura directa de esta calle cambiando el cauce actual de la Rambla de Cirera, este edificio formará parte del extremo de la calle citada, contribuyendo con su gravedad a dar mayor magnificencia a la población.

4º Que el punto indicado se halla más inmediato al centro de la población por estar más cerca de la calle de la Riera, que puede considerarse como centro de la misma.

¹⁵ 1853, gener, 13. C 252/3. Arxiu COAC.

¹⁶ C 252/3. Arxiu COAC.

5º Que en cualquier circunstancia política que fuera necesario poner en estado de defensa la ciudad, en este punto podría con mayor facilidad colocarse en el interior de las fortificaciones, lo que sería siempre una circunstancia indispensable.[...]"

El 21 de març de 1853 varen subhastar-se l'adjudicació de les obres, guanyant el mestre d'obres de Barcelona Domingo Vidal.¹⁷

La primera pedra va ser col·locada amb gran cerimònia el 31 de desembre de 1853¹⁸. L'alcalde de la ciutat en aquell moment era Martí Pujades. Iniciant-se la construcció pròpiament dita el mes d'abril de 1854. Sovint s'aturaven les obres per manca de diners i aquestes van durar 10 anys. L'any 1856 l'alcalde era Josep de Calasanç Tuñí.¹⁹

Finalment el 8 de febrer de 1863 es va inaugurar la nova presó, que va començar a funcionar aquell mateix dia. Van acostar-se a la ciutat senadors, diputats, periodistes i gent d'empresa per afegir-se al seguici del Governador Civil de la Província, Ignacio Llasera Esteve.²⁰ L'alcalde Josep Pineda va convidar a Rogent a la inauguració de la presó.²¹

En l'acta de la inauguració consta²²:

"[...]En este día y diez horas de su mañana, en la Sala de Sesiones de las Casas Consistoriales se reunió el Muy Ylustre Ayuntamiento de esta Ciudad bajo la Presidencia del Excelentísimo Sr. Gobernador Civil de la Provincia D. Ygnacio Llaseras que vino al objeto de inaugurar las nuevas Cárceles y habiendo salido en corporación y acompañado de las autoridades, corporaciones y particulares que habían sido invitadas para asistir a dicha inauguración se constituyó en el local que aquellas ocupan. El referido Excelentísimo Sr. Gobernador entregó la llave de las mismas al Sr. Alcalde D. José Pineda en señal de que inscribía en su posesión al Ayuntamiento como a Corporación Administrativa.[...]"

El 2 de març de 1862 el Governador Civil de la Província va ordenar l'eliminació de part del mobiliari pressupostat en origen per tal de rebaixar els costos finals. A partir d'aquest document podem conèixer quins espais hi havia a dins de la presó. I saber a què estaven destinats, com per exemple que a les cel·les de la planta baixa s'hi allotjaven els homes i que a la planta

superior hi havia les dones. A la presó hi havia també cel·les per a incomunicats. Es va prohibir la il·luminació per gas.²³

"[...] Los motivos de las expresadas reducciones se encuentran en la innecesidad de algunos efectos como sillas y camas de las salas de careos y de baños, en convenir la sustitución de camas por tarimas pues que sujetadas estas no pueden tan fácilmente descomponerse y servir a la ofensa y defensa por parte de los presos y por último en que no considero aceptable por ningún concepto el alumbrado de las Cárceles por el gas. [...]"

Els presos no van ser-hi traslladats fins el 24 de març de 1863.²⁴

Del document de recepció definitiva de les obres se n'extreu que finalment no es van construir els murs que compartimentarien el pati de la presó, tal com Rogent havia projectat.²⁵

"[...] Toda vez que unos nuevos muros divisorios de los patios, además de quitar a estos luz, espacio y ventilación serían un peligro, por que quedando naturalmente más bajos que los de cerca, facilitarían su escalamiento y de consiguiente omitida la división de los patios, es también inútil la construcción de nuevas letrinas y en cuanto a la distribución interior del piso tampoco ha resultado de ella inconveniente alguno.[...]"

Es conserva un document en el que consta material que s'ha d'adquirir per la recentment inaugurada presó.²⁶ A través d'aquest, podem conèixer més a fons les diferents estances que hi havia. Segons consta, hi havia dos infermeries, una per dones i l'altra per homes, hi havia dues capelles, una per celebrar la missa i l'altra pels condemnats a mort, dues cel·les per presos "de distinción", sis cel·les per a presos incomunicats, una sala de vistes, una sala de "careos", una sala d'advocats, dotze llits per homes i deu per dones.

- **La presó de Mataró en el context de la reforma penitenciària del XIX**

Durant el segle XVIII i XIX la funció de les institucions carceràries va anar canviant, passant de ser dipòsits d'acusats a l'espera d'un càstig físic, a recintes concebuts per albergar a condemnats que paguessin els seus delictes amb la privació de la llibertat. Els nous estats liberals, que

¹⁷ 1853, març, 21. C 252/3. Arxiu COAC.

¹⁸ (1990) *Bloc Mataroní. Una manera de fer història*. Patronat Municipal de Cultura de Mataró. Barcelona: Altafulla.

¹⁹ Llovet, Joaquim. *Mataró: dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*.

²⁰ Costa Oller, Francesc (1988). "La presó de Mataró fa 125 anys". A: *Mataró Escrit*, Any 3, núm. 24 (1988, març).

²¹ 1863, febrer, 3. C 252/3. Arxiu COAC.

²² 1853, febrer, 8. AH-194-06/06. AMC

²³ 1863, març, 2. AH-194/06/05. AMC

²⁴ 1863, març, 26. AH-194-06/06. AMC

²⁵ 1863, març, 26. AH-194-06/06. AMC

²⁶ 1863, maig. AH-194/06. AMC

elevaven la propietat privada com el gran valor a protegir, van començar a servir-se del terror, de la violència i de la repressió per dominar i controlar el poble, tant al carrer com mitjançant la utilització de diverses instal·lacions, com les presons o les cases de correcció, amb la finalitat de sotmetre les classes menys privilegiades i els opositors que s'enfrontessin a la ideologia dominant.

La pobresa sorgia del mateix ordre econòmic instaurat, d'allí emergia la major part de la delinqüència i els estats es preocupaven de reprimir-la mitjançant la presó. La presó esdevenia un mecanisme de repressió contra les classes populars per la burgesia arribada al poder.

La reclusió dels presos tenia l'objectiu de conscienciar-los de la gravetat dels delictes comesos, generar el seu penediment i corregir la seva conducta mitjançant el treball, l'estudi i la pregària amb la finalitat de construir homes exemplars i útils per la societat. Aquest canvi de funció dels centres penitenciaris va reflectir-se directament en l'arquitectura, amb l'aparició de noves tipologies de presó.

Una de les figures claus d'aquesta teorització sobre el sistema penitenciari i la seva reforma és el filòsof anglès Jeremy Bentham. L'any 1791, Bentham va concebre un model de construcció panòptica que permetés la inspecció, vigilància i control absolut dels presos de forma anònima i invisible.²⁷ El concepte d'aquest disseny permet a un vigilant observar (*opticon*) a tots (*pan*) els presoners sense que aquest puguin saber si estan sent observats o no.

Des de punt determinats de l'edifici es podia controlar el moviment dels presos sense que ells fossin conscients de la mirada externa a la que estaven sotmesos. Una mirada que era intuïda i a la que es temia, per aquesta raó, cada un d'ells acabava exercint una vigilància sobre si mateix i contra si mateix, aplicant-se l'autocontrol i la disciplina. Bentham considerava que aquesta tipologia arquitectònica era extrapolable a d'altres institucions que requerissin l'establiment d'un sistema minuciós de control, com, per exemple, les fàbriques o els centres educatius.

Es tractava d'un projecte en certa forma ideal, que intentava adequar arquitectònicament la reclusió a la nova normativa més humanitària de la jurisprudència de la Il·lustració. Mitjançant aquest tipus de construcció, es pretenia millorar les condicions de vida dels presos. Introduint un major ordre, higiene, treball i profit de en les sòrdides presons de l'època, en les que els detinguts s'amuntegaven en contacte permanent amb la malaltia, la brutícia, la degradació més

absoluta i el maltractament sistemàtic. El treball, l'educació i la vigilància per no tornar a delinquir, esdevenien prioritats totals per sobre del càstig.

Segons Bentham, els edificis de vigilància havien de reunir, a grans trets, les següents característiques:

- Edificis formats per dos cossos juxtaposats, sent un d'ells semicircular.
- Les cel·les o habitacles per als presos situades en el cos semicircular.
- Existència d'una torre o cos de vigilància des de la qual poder controlar els pisos de cel·les i el pati.
- Edificis amb un passadís o corredor que connectés aquest cos de vigilància amb el cos destinat a les cel·les.
- Edificis amb un gran nombre d'obertures, que permetessin una gran visibilitat.

Tot i que el seu model no va ser mai aplicat del tot, les seves idees van tenir un fort impacte en el pensament il·lustrat europeu de l'època i van influenciar clarament en les polítiques de reforma dels sistemes penals contemporanis.

A Espanya, aquest corrent reformista va arribar al segle XIX sota els paràmetres ideològics liberals. Les penes comencen a mesurar-se en mesos o anys i deixen de dependre de l'exclusiva voluntat del rei o d'una altra autoritat. A partir d'aquest moment el temps dels homes servirà com a "moneda" de pagament a l'Estat pels delictes comesos.²⁸

Aquesta reforma consistia en la construcció d'un nou sistema legislatiu penal i en la creació d'una xarxa estatal de noves presons provincials i de partit amb la idea d'humanitzar-les i adequar-les de tal manera que s'aprofités el treball del reclus per a la societat i per a ell mateix, el qual trobaria el camí de la correcció de la seva conducta a través dels hàbits laborals desenvolupats durant el tancament i mitjançant l'adoctrinament en la moral religiosa.

La necessitat de reforma era inajornable, ja que els presidis es trobaven massificats i havien esdevingut antres de promiscuitat i corrupció. La pena de presó havia de ser una mesura adequada per a la correcció del delicte, no una mera sanció. El delinqüent era un malalt social que havia de ser protegit i rehabilitat.

²⁷ Bentham, Jeremy. (1985) *El panòptic*. Barcelona: Edicions 62.

²⁸ (2004) *La Model. Cent anys i un dia d'històries*. Barcelona: Centre Penitenciari d'Homes de Barcelona. Secretaria de Serveis Penitenciaris. Departament de Justícia.

Al segle XIX van començar a difondre's les teories i experimentacions sobre el tractament penal sorgides a altres països, sobretot a França i Anglaterra. L'any 1801, per exemple, es va traduir l'obra de Rochefoucauld-Liancourt, *Des prisons de Philadelphie par un Européen*, publicat a França el 1796. Els treballs de John Howard, de gran importància, van ser traduïts i van rebre una gran difusió arreu de l'Estat. Els llibres de Jeremy Bentham, van tenir, també un gran ressò a Espanya.²⁹

La reforma es va posar en marxa. L'any 1822 es va revisar el Codi Penal. L'any 1834 es va centralitzar l'administració de les presons. L'any 1845 Ramón de la Sagra va publicar l'*Atlas Carcelario*, després d'un viatge per França, Suïssa i Bèlgica. Aquest llibre contenia algunes directrius del Ministeri d'Interior Francès sobre la construcció de presons, així com plànols de presons estrangeres i projectes d'arquitectes francesos i espanyols.

La inestabilitat política i la manca de recursos econòmics, però, va fer que molts dels nous projectes arquitectònics per a institucions penals no poguessin aixecar-se. Les diverses guerres civils que patirà el segle XIX van impedir que s'edifiquessin construccions adequades per a poder dur a terme la reforma penal legislativa ideada, continguda en el Codi Penal de 1848, i s'hauran d'aprofitar les desamortitzacions dels béns eclesiàstics per a aconseguir nous espais i edificis carceraris. Llocs amb sales espaioses i murs gruixuts, no es demanava ni pretenia res més que un lloc ferm i segur per a tancar-hi persones.

La presó de Mataró esdevé la primera aplicació, força fidel, del model de presó panòptic de Bentham a Espanya. Presons similars es van construir posteriorment a Manresa, el 1859, i Sabadell, 1898.

El primer exemple de presó radial és el de Vitoria, 1859-1861. A continuació trobem la presó model de Madrid, construïda el 1877 segons el projecte de Tomás Aranguren, aquesta presó va ser destruïda durant la guerra civil. A partir de llavors es va anar creant una política consistent en la construcció d'estructures radials que va continuar durant tot el segle XX, ja en temps de la República i de la Dictadura de Franco. continuació trobem la de València, 1887-1903, Barcelona, 1904 i, Oviedo, 1907, són els exemples més antics.

Encara en el segle XX trobem com aquest model penitenciari iniciat a Anglaterra i França es troba molt present. Un exemple és l'obra *"Las prisiones de Londres y las nuestras"* on consta en el pròleg:

"[...]El problema penitenciario es siempre de actualidad; de él debemos preocuparnos todos, ya que todos, aún los más honrados, estamos expuestos, por un error judicial o por otras causas, a sufrir los horrores de nuestras prisiones[...]"

L'Ajuntament va encarregar una segona inspecció de la presó per a contrastar-ne els resultats amb aquells presentats per Tuñí i Boet. Els encarregats varen ser els metges Lorenzo Grasset i Rafael Esteva, de Barcelona. En el seu informe fan referències interessants a casos d'infeccions en presons d'Anglaterra al segle XVI i XVIII. I a John Howard i el seu estudi sobre les presons d'Anglaterra que va encarregar-li el govern.³⁰

"[...]En nada es exagerada la descripción que de ellas hace el Dr. Tuñí, son muy verdaderos los colores con los que traza el cuadro que de ella presenta en su oficio, solo falta añadir los adecuados epítetos de sepulcro de vivos, morada del horror y triste descanso en el camino del suplicio que el coronel Cadalso da a semejantes Casas. Con esto solo podrá Vd. formarse ya la idea que corresponde y penetrarse de la imperiosa necesidad de corregir inmediatamente las malísimas faltas que abrazan y contienen estas cárceles y privar el que por alguna casualidad no se repita el día negro de Inglaterra, cuando en 1577, en las residencias que se formaron en la Cárcel de Oxford, fue tal la infección que salió de los Calabozos, al tiempo de sacar los presos, que mató más de quinientas personas. En las sesiones que se tuvieron en 1750 en las Corte Criminal de Londres perecieron por la misma causa más de 40 y 146 Ingleses, que los Judíos de Coli-Cotta encerraron en un obscuro calabozo perecieron casi todos en una noche. Estas funestas catástrofes son una prueba bien convincente de la infección mefítica que puede engendrarse en las Cárceles y de las calamidades que puede ocasionar en los pueblos que las tienen en su centro como Mataró y es aquella infección de su naturaleza tan pegadiza y penetrante que cuando el inmortal Filántropo Howard recorría las Cárceles y Calabozos de Inglaterra para dar a su Gobierno dictamen acerca la mejora de ellas, se vio muchísimas veces precisado a viajar de una a otra Cárcel a Caballo pues en Coche no podía aguantar el hedor de que daba cual otra esponja empapada su ropa. = Con estos tristes sucesos escarmentaron los Ingleses y se ocuparon luego de privar su repetición corrigiendo sus causas ocasionales. El que entra en una prisión, dice muy bien Foderé, no va a ella por su propio interés, sino por el de la sociedad que se ve obligada a usar de esta violencia para adquirir noticias ecsactas de algún desorden, corresponde pues a la sociedad que estas casas sean de pura detención o arresto y no tan mal acondicionadas como la de Mataró, perenne pábulo de enfermedades peligrosas como indica el profesor Tuñí la

²⁹ Johnston, Norman (2000). *Forms of constraint. A History of prison architecture*. University of Illinois: Illinois.

³⁰ 1832. AH-194/09. AMC

exposición de estos antecedentes conducirá sin duda la dicha de Vd. a dictar que desde luego se arregle otro lugar al objeto de que tratamos.[...]”

- **L'edifici de la presó**

En aquest projecte Rogent hi posa en pràctica els seus principis teòrics medievalistes conjugant-los amb els resultes de les últimes investigacions realitzades a Europa sobre edificis penitenciaris, amb el que la presó de Mataró va esdevenir el primer edifici de tipologia panòptica dels construïts a Espanya seguint els principis que l'arquitecte i filòsof anglès Jeremy Bentham havia anunciat el 1787. Aquest sistema es regeix principalment per la idea de que un punt determinat sigui el de convergència dels eixos visuals de totes les dependències, y des del qual totes puguin ser fàcilment vigilables. Rogent també aplica les conclusions d'un congrés de juristes europeus de 1847 sobre seguretat i salubritat de les presons. Totes aquestes característiques que s'uneixen per primera vegada a Espanya en la presó de Mataró, les indica el propi arquitecte a la memòria del projecte.³¹

L'edifici dona al carrer de la Muralla, actualment anomenada de la Presó, i a la Riera, antigament, Riera de Cirera. És possible que aquesta ubicació motivés que l'edifici estigui aixecat sobre un basament de pedra lleugerament “ataludado” en previsió de les avingudes de la riera en dies de pluja. Existeix endemés un camí de ronda, únic punt de vigilància exterior a l'edifici, que es troba actualment parcialment obstruït.

La façana principal respon compositivament a una interpretació culta de la masia tradicional catalana, entroncant-la amb el palazzo del Trecento toscà. Cal destacar l'ús del maó, abolit pel neoclassicisme imperant, i que no va ser plenament recuperat fins molt més tard amb els edificis de l'Exposició Universal de 1888, com el Restaurant del Parc o l'Arc de Triomf. Tot i que Rogent va utilitzar-los posteriorment als edificis dels Magatzems Generals de Dipòsit del port barcelonès, construïts el 1874. L'elecció del maó, un element constructiu popular, així com la interpretació d'un edifici rural són coherents amb la postura de Rogent, i permeten endemés un resultat satisfactori ajustat a un pressupost reduït.

L'edifici va ser inaugurat l'any 1863 i va funcionar com presó fins a finals de 1967 i, des de llavors, i per raons administratives, va passar a ser dipòsit municipal de detinguts.

³¹ (1973) Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo. N.94., gen-feb 1973. Barcelona.

- **Elies Rogent**

Elies Rogent va néixer l'any 1821 en una família relativament modesta, dedicada a la venda calç, guix i materials per a la construcció. L'any 1840 va entrar a estudiar a l'Escola d'Arquitectura de Lotja de Barcelona. L'any 1845, en sistematitzar-se els estudis d'arquitectura a tot Espanya, Rogent es trasllada a Madrid, on ingressa com alumne de tercer curs a l'Escola d'Arquitectura. L'any 1849 acaba els seus estudis en superar brillantment la prova de revàlida a la qual presenta un projecte de convent en estil neogòtic.³²

Durant els anys d'estudis i a través del seu cunyat, el pintor Claudi Lorenzale, Rogent entra en contacte amb el grup d'intel·lectuals i artistes aplegats entorn dels germans Manuel i Pau Milà i Fontanals. El romanticisme conservador d'aquest grup, fortament catòlic i influenciat pel pensament filosòfic i la literatura alemanya i escocesa i afí a les posicions artístiques dels germans Schlegel i dels pintors nazarens, tindrà un pes fonamental en la formació de Rogent i aquesta influència es perllongarà al llarg de tota la seva vida.

L'any 1850 guanya les oposicions a la càtedra de *Topografía y Composición* de l'Escola de Mestres d'obres de Barcelona i, alhora, inicia la seva activitat professional treballant per als ajuntaments de Mataró i de Sarrià.

L'any 1855, Rogent, acompanyant Claudi Lorenzale, realitza un viatge per Alemanya que serà absolutament determinant per a la seva arquitectura. La gran arquitectura del classicisme romàntic alemany va impressionar profundament Rogent, perquè representava la concretització en arquitectura dels sentiments i plantejaments que havia assumit del grup romàntic català, dins del qual es movia, com perquè la senzillesa sincera i contundent d'aquella arquitectura devia encaixar de ple amb la seva personalitat severa i poc amiga de sofisticacions o fins i tot d'excessius matisos. La influència d'aquest viatge va ser determinant per a l'obra de Rogent, tal com es manifesta en el seu projecte per la Universitat de Barcelona.

L'any 1869 va realitzar un segon viatge per Europa que el va portar fins a Viena, Trieste, Florència, Pisa i Venècia, tot passant per algunes de les ciutats que havia visitat en el seu viatge anterior. De nou el Rumbogenstil de Von Gärtner, que aleshores havia esdevingut una mena d'estil germànic, és apreciat per Rogent, així com l'arquitectura del primer renaixement florentí, la qual constitueix una de les referències fonamentals d'aquella arquitectura alemanya.

L'any 1871, en crear-se l'Escola d'Arquitectura, Rogent n'esdevé catedràtic i primer director i perllonga l'exercici d'aquests càrrecs fins a l'any 1889. En el període de la seva maduresa,

³² Hereu, Pere (1986). *L'arquitectura d'Elies Rogent*. Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya.

Rogent es mostra com un profund coneixedor de l'obra de Viollet le Duc i de les idees que César Daly anava expressant a la Revue Générale de l'Architecture et des Travaux Publics. Aquests dos autors exerceixen influències determinats sobre l'arquitectura i les conviccions teòriques de Rogent. L'arquitecte va morir l'any 1897.

En Rogent trobem dues activitats complementàries, però ben diferenciades: la de professor, historiador i teòric de l'arquitectura, i la d'arquitecte professional.